

**AVUN TAI LAHJAN SAAMINEN SUOMALAISISSA
IHMESADUISSA:
RAUL ROINEEN *SUOMEN KANSAN SUURI SATUKIRJA***

Elina Majuri
Maisterintutkielma
Kirjallisuus
Musiikin, taiteen ja kulttuu-
rin tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimus
Tekijä Elina Majuri	
Työn nimi Avun tai lahjan saaminen suomalaisissa ihmesaduissa: Raul Roineen <i>Suomen kansan suuri satukirja</i>	
Oppiaine Kirjallisuus	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2024	Sivumäärä 54
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämä tutkielma käsittelee tapoja, joilla kansansatujen sankari saa kohtaamiltaan auttaja- ja lahjoittajahahmoilta apua tai lahjoja. Ongelmaa lähestytään hahmojen välisen vuorovaikutuksen sekä sankarin luonteenpiirteiden ja sukupuolen näkökulmista. Aineistona on Raul Roineen <i>Suomen kansan suuri satukirja</i> (1952). Tärkeimmät teoreettiset lähtökohdat perustuvat Apon (1986) ja Proppin (2009/1968) ihmesatuihin keskittyviin tutkimuksiin. Muita keskeisiä käsitteitä ovat representaatio ja henkilöahmo, joiden määrittelyssä hyödynnetään mukauttaen tekijän kandidaatintutkielman (Majuri 2021) teoreettista viitekehystä. Tutkimus tarjoaa lisätietoa ihmesatujen sankareiden toiminnasta ja arvoista sekä auttaja- ja lahjoittajahahmoista, jotka yksilöllisen subjektin kaltaisina entiteetteinä ovat jääneet pitkälti marginaaliin juonirakenteisiin keskittyneessä kansansatututkimuksessa. Tutkimusmenetelminä ovat tarkka analysoiva lukeminen sekä luokittelu.</p> <p>Tutkimuksessa käy ilmi, että ihmesatujen sankarit toimivat useimmiten rehdisti ja muita auttaen ja saavat siksi apua. Erityisesti miessankarit voivat kuitenkin olla myös uhkaavia peppureita, joiden puolella lukijan oletetaan ehdoitta olevan riippumatta avunhankintakeinoista. Koska sadut ja satuhahmot auttavat muun fiktion tavoin käsittelemään todellisia tunteita sekä ymmärtämään toisia ja yhteiskuntaa, tällaiset saduissa nähtävät representaatiot vaikuttavat muun muassa käsityksiin siitä, miten muita saa kohdella. Siksi on erityisen tärkeää tutkia lapsille suunnattuja sisältöjä, sillä lasten ei voi olettaa osaavan tulkita tekstejä vain suhteessa niiden syntykontekstiin ja genreen.</p>	
Asiasanat ihmesatu, auttaja, lahjoittaja, representaatio, henkilöahmo, Raul Roine, <i>Suomen kansan suuri satukirja</i>	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	10
2.1	Ihmesatujen auttajat ja lahjoittajat sekä heidän toiminta-alueensa	10
2.2	Representaatio ja henkilöahmo.....	16
2.2.1	Representaatio.....	16
2.2.2	Henkilöahmo	18
3	TUTKIMUSMETODI.....	22
4	AVUN TAI LAHJAN SAAMINEN <i>SUOMEN KANSAN SUUREN SATUKIRJAN</i> SADUISSA.....	27
4.1	Sankaria autetaan auttamisen tähden: pyyteettömät	27
4.2	Sankaria kiitetään: kiitolliset	30
4.3	Sankari tekee hyvät kaupat: hyväntahtoiset	32
4.4	Sankari onnistuu täyttämään sopimusehdot: vastentahtoiset	34
4.5	Sankari sitoutuu vaaralliseen sopimukseen: vihamieliset	35
4.6	Sankari huijaa: petetyt	36
4.7	Sankari uhkailee: pelokkaat.....	38
4.8	Sankari sattuu saamaan apua: tahattomat	39
4.9	Sankari hyödyntää loitsua: taian alaiset	41
4.10	Kuka auttaa sankaria? Lajikohtaisia eroja	42
4.11	Analyysin yhteenveto.....	47
5	PÄÄTÄNTÖ.....	50
	LÄHTEET	52
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Sadut ja kertomukset ovat kiehtoneet ihmistä kautta aikojen. Sadut ovat jatkuvasti uusien elokuvien, televisiosarjojen, teatterisovitusten, kirjallisten adaptaatioiden tai vaikkapa tapahtumateemojen aiheina. Saduille altistutaan heti vauvaiässä, ja ne pysyvät mukana pitkään. Tutut tarinat elävät populaarikulttuurissa, niitä versioidaan uusista näkökulmista, ne muuttavat muotoaan mutta eivät katoa; ne ovat ympärillämme ja meissä. Sadut vievät pois arjesta, maagisiin valtakuntiin, joissa saa leikkiä ja kuvitella. Satujen tarve korostuu raskaissa elämäntilanteissa (Apo 1986, 15). Samalla niillä on kyky käsitellä yhteiskunnallisia tai inhimillisiä ongelmia (Apo 1986, 15-16), ne eivät siis ole arkielämästä irrallisia. Saduissa yhdistyykin usein tarinan viihdyttävyyden ja opettavaisuuden, mutta opetukset eivät rajoitu vain lapsia kasvattaviin moraaliin neuvoihin, kuten helposti voisi ajatella. Edelleen uudet sukupolvet uppoutuvat erilaisten tarinoiden maailmaan, ottavat henkilöhahmot osaksi arkeaan esimerkiksi fanikulttuurin kautta ja pyrkivät kertomusten avulla ymmärtämään itseään, toisiaan ja yhteiskuntaa.

Tyypillisesti satujen katsotaan kohdistuvan lapsiyleisölle; satuja genrenä ei ole aina arvostettu juuri siksi, että niiden on ajateltu kuuluvan lähinnä naisille ja lapsille (Apo 2018, 18). Kansan keskuudessa tarinoita kuitenkin kerrottiin usein kaikille ikäluokille, ja julkiset esiintymistilanteet oli useimmiten varattu miehille (Apo 1986, 23-24; Apo 2018, 19). Kansankertoajat levittivät kuulemiaan ja lukemiaan satuja pitkälti suullisesti. Nämä kansansadut nähtiin taidesatua alempiarvoisena ilmaisumuotona, oppimattoman kansan spontaanina kerrontana, kunnes kiinnostus omaan kansanperinteeseen ja myyttiseen historiaan heräsi ja oppineet alkoivat kirjata perinnettä (Suomessa etupäässä kalevalamittaista eepistä runoutta) paperille 1800-luvun keruumatkoilla. (Hämäläinen, Karhu & Vuorikuru 2019.) Sitten kansansadut ovat saaneet arvoa muun muassa tutkimuskentällä, sillä

saduissa – etenkin pitkissä ihmesaduissa – ei käsitellä trivialeetteja, vaan inhimillisen olemassaolon ja kulttuurin keskeisiä osa-alueita ja ongelmia. Ajanvietekertomusten tarkastelu kertoo yllättävänkin paljon ihmisestä ja hänen elinolosuhteistaan, menneen tai nykyisen kulttuurin maailmankuvasta, arvojärjestelmistä ja mentaliteetista. (Apo 1986, 16.)

Toisin sanoen kansansadut peilaavat tietyllä tasolla reaali maailmaa; ne representoivat ihmisiä, heidän toivottuja ja ei-toivottuja luonteenpiirteitään, mahdollisuuksia yhteiskunnassa ynnä muuta. Näin saduilla on valtaa muokata kuulijoidensa käsityksiä esimerkiksi sukupuolista, luokkaeroista tai hyväksyttävistä keinoista saada elämässä sen minkä haluaa. Siksi onkin tärkeää tutkia, millaisia sisältöjä saduissa oikeastaan on. Representaation käsitteestä kerron lisää sivulla 8.

Kansansatujen henkilö hahmoilla, mökintyöillä, kuninkailla, piruilla ja kaikilla muillakin, on tietyt tunnistettavat roolit, joiden mukaan he saduissa toimivat. Kaksi toisiaan lähellä olevaa roolia ovat auttaja ja lahjoittaja; sama hahmo voi toimia myös molempina. He auttavat sankaria tai lahjoittavat hänelle välineet, joiden avulla hän selviää koitoksistaan. (Apo 1986, 194-197; Propp 2009, 79-81.) Sekä apu että lahjat voivat olla monenlaisia: taikaesineet ja -sanat sekä raha voivat olla lahjoja, apu taas voi olla sankarin kuljettamista, pelastamista, sankarille asetettujen tehtävien suorittamista tai vain tärkeän tiedon välittämistä (Propp 2009, 43-44, 79; Apo 1986, 266). Kerron tästä tarkemmin luvussa 2.

Tässä tutkielmassa analysoin näitä kahta hahmoa, auttajaa ja lahjoittajaa, Raul Roineen *Suomen kansan suuressa satukirjassa* (1982, alkuperäisjulkaisu 1952). Teos koostuu kansansaduista, jotka Roine on valikoinut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) arkistosta ja toimittanut WSOY:n tilaamaksi lastenkirjaksi. Raul Roine (1907-1960) oli jo omana aikanaan hyvinkin tuottelias ja tunnettu satukirjailija (Huurre 1967, 6-7; Vesterinen 1997, 81, 142-158; Käkönen 1947, 132). Tarkoitukseni on selvittää, millaista vuorovaikutusta sankarin sekä auttajan tai lahjoittajan välillä on avunannon tai lahjojen hankkimishetkellä. Tutkin tätä seuraavien tutkimuskysymysten kautta: Millä tavoin apua tai lahjoja saa ja keneltä? Millaiset sankarin luonteenpiirteet tai teot esitetään tilanteessa toivottavina ja hyväksyttävänä – eli millaiseen henkilö hahmoon lukijan odotetaan samaistuvan? Painottuuko tietty sukupuoli tietynlaisessa auttamistilanteessa, ja jos painottuu, mitä merkityksiä sillä on?

Keskityn tutkimuksessani siis siihen, miten sankari saa tai ottaa haltuunsa keinot, joita tarvitsee päämääränsä saavuttamiseksi. Avainasemassa ovat avun saamiseksi sankarilta vaadittavat tai hänelle sallitut teot (kuten petkuttaminen – sankari saattaa esimerkiksi pitää avusta lupaamansa vastikkeen itsellään), sankarin suhtautuminen kohtaamaansa auttajaan, sankarissa arvostettavat luonteenpiirteet sekä lukijalle tarjottava samaistumispinta. Näkökulmani on siis henkilö hahmoissa: millä tavoin he vuorovaikuttavat keskenään eli miten he representoivat tietynlaisissa sosiaalisissa tilanteissa toimimista. Hypoteesini on, että avun saamisessa korostuvat tietyt hyveet (kuten vahva moraalinen, yritteliäisyys ja avuliaisuus), joita sankarilta odotetaan, mutta myös nokkeluus katsotaan sankarin hyväksi ominaisuudeksi, vaikka auttajaa kohdeltaisiin sen varjolla epäreilusti tai jopa julmasti. Proppinkin (2009, 53-54) mukaan sankari saattaa toisinaan käyttää tarkoituksensa edistämiseen samoja keinoja kuin

sadun roisto. Puhun tutkielmassani monesti lyhyemmin vain auttajista sujuvoittaakseni lukemista; viittaaan sekä auttajiin että lahjoittajiin, avusta puhuessani myös lahjoihin. Tällä tavoin vältän jatkuvan toiston enkä raskautu tekstiä turhaan. *Lahjalla* viitataan kansansatututkimuksen käsityksiin lahjasta taikaesineenä tai -sanoina tai varallisuutena, jotka sankari saa tai hankkii itselleen erilaisin tavoin, ja keskityn näiden hankkimistapojen opettavaisuuteen. Filosofiset ideat lahjasta eivät siis kuulu tutkimukseni piiriin. Tutkimusmetodeinani ovat luokittelu sekä tarkka analysoiva lukeminen. Kerron luokitteluperusteistani ja analyysin etenemisestä luvussa 3.

Kuten edellä mainitsin, analyysini kohteena on SKS:n kansansatuarkiston aineistoihin pohjautuva Raul Roineen *Suomen kansan suuri satukirja* (tästedes SKSS, 1982/1952). Teoksen alkulauseessa ei tarkemmin eritellä, milloin tai mistä päin Suomea teokseen päätyneet satutoisinnot on alun perin kerätty. WSOY halusi julkaista lapsille suunnatun kokoelman SKS:aan arkistoiduista saduista; tässä vaiheessa arkistoon oli kertynyt kymmeniä tuhansia satutoisintoja. Raul Roine, joka oli jo tuolloin tunnettu, tarjoutui toimittamaan WSOY:n tilaaman teoksen, kävi arkistoaineistoa läpi ja ”valikoi mielestään parhaat satutyypit ja pyrki löytämään kustakin tyyppistä parhaan toisinnon. [--] Hän vertaili eri toisintoja keskenään ja yhdisteli niitä saadakseen niin oivallisen kokonaisuuden kuin mahdollista.” Tämän lisäksi Roine muokkasi satujen tyyliä, kieltä ja joissain tapauksissa myös juonta, jotta teoksesta tulisi nimenomaan lapsille suunnattu, lastentajuinen. Roine on kuitenkin pitänyt kansan kertomaa versiota vakaana perustanaan, joten sadut eivät ajaudu liian kauaksi alkuperäisistä. (SKSS, 7-8, Martti Haavion alkulause.) 420-sivuisessa teoksessa on 67 satua, joista jokaiseen liittyy yksi Helga Sjöstedtin kuvituskuva.

Roine on siis editoinut alkuperäiset kertomukset vastaamaan lapsille suunnatun satukirjan tarpeita, ja hänen mieltymyksillään on merkitystä siinä, mitkä satutyypit ja niiden eri versiot arkistoaineistoista on valikoitunut julkaistavaksi. Adaptaatiotutkimuksen kannalta tässä avautuisi kiinnostava jatkotutkimuskohde, mutta omassa tutkielmassani Roineen valinnoilla suhteessa kansankertojilta tallennettuihin arkistoversioihin ei ole merkitystä. Lähtökohtani on juuri Roineen kirjan avunsaamistilanteissa; se miten Roine on kenties muokannut hahmojen välistä vuorovaikutusta teoksen toimitusprosessin aikana ei ole oman tutkimusnäkökulmani kannalta relevanttia.

Aineistoni on siis syntynyt tekstualisaatiosta, jossa tallennettuja satuaineistoja muovaamalla on tuotettu satujulkaisu tiettyä käyttötarkoitusta varten (vrt. Hämäläinen, Karhu & Vuorikuru 2019). En kuitenkaan näe tässä ongelmaa. Tutkimukseni painopiste on juuri tämän teoksen kuvaamisessa henkilöahmoissa ja heidän edustamisensa arvoissa, ei siinä, miten ne kenties poikkeavat arkiston satutallenteista ja -toisinoista. Jo perinneaineistoa tallennettaessa kerääjät ovat tehneet valintoja monessa suhteessa aina keruumatkan ajankohdasta vierailtavan torpan valintaan. He ovat silloisella tekstualisaatiolla tähdänneet kirjallisten konventioiden mukaiseen ilmaisuun,

eivät suullisen esitystavan jäljittelyyn. Satuja on kerrottu nimenomaan elävästi, äänenpainojen, ilmeiden ja eleiden avulla, eikä "aitojen" suullisten esitysten äärelle ole sen vuoksi mahdollista päästä. Lisäksi on todennäköistä, että kirjallinen traditio on vaikuttanut kerättyihin suullisiin kertomuksiin. Kaunokirjallisuutena julkaistuja tekstejä tai niihin perustuvia suullisia esityksiä on myös kotoistettu niin taitavasti, etteivät suullisen perinteen ylemmyyttä puolustavat tutkijat ole aina huomanneet kertomusten "epäpuhtautta". (Apo 2018, 36-60, 280-281, 287-288, 327-343; ks. myös Apo 2007.) Eri ilmaisumuotojen tiivis yhteenkietoutuminen ja perinnejulkaisujen toimittajien kirjailijankaltainen asema on tunnustettu jo Kalevala-tutkimuksessa ja folkloristiikassa (ks. esim. Hämäläinen, Karhu & Vuorikuru 2019; Apo 2004), eikä niitä ole oman aineistoni kohdalla tarpeen erottaa toisistaan. Roineen teoksen satujen ydin on pysynyt käytännössä samana, joten aineistoni pohjautuu kiistatta suomalaiseen kansanperinteeseen ja on tutkimusaiheeni kannalta edustava. Roineenhan voi mieltää vain yhtenä perinteen jatkajana muiden joukossa; hän välittää oman satuohjelmistonsa kirjallisesti sen sijaan että esiintyisi kotikylässään.

Viimeisin, kymmenes painos kirjasta on otettu vuonna 1994. Roineen teosta on siis myyty yli neljäkymmentä vuotta, joten sitä on varmasti luettu. Useammat sukupolvet ovat nauttineet kansansaduistamme juuri Roineen teoksen kautta, eli sillä on ollut mahdollisuus vaikuttaa laajalti suomalaisten käsityksiin sadustostamme, satujen erilaisista henkilöahmoista sekä heidän representoimistaan toimintatavoista. Mielikuvat päähenkilöistä ja heidän hyviksi katsotuista piirteistään taas ovat mahdollisesti edelleen vaikuttaneet siihen, millaisia satuja ja niissä kuvattuja käsityksiä Roineen satuja lukeneet ovat välittäneet omille lapsilleen (vrt. Pesonen 2013, 62-63, 65). Satuja on luettu myös nykypäivänä, ja vaikka niissä näkyvä mentaliteetti liittyykin menneeseen maailmaan, niistä on voitu silti oppia jotakin. Etenkään lapsilukijat eivät välttämättä osaa erottaa vanhentuneita toimintatapoja nykyaikana sopivasta käyttäytymisestä. Kansalliskirjasto on digitoinut teoksen vuonna 2019, mutta tekijänoikeuksien vuoksi se ei ole vielä vapaasti luettavissa verkossa.

Folkloristiikassa satu määritellään yleisellä tasolla "sepitteelliseksi, fantasiapiitoseksi ja viihteelliseksi kertomukseksi". Kaikki fantastiset kertomukset eivät kuitenkaan ole satuja. Sadut voidaan jakaa useisiin alaluokkiin, kuten eläin- ja ihmesatuihin, legenda-, novelli- ja pilasatuihin. (Apo 2018, 16-17, 20.) Oman aineistoni sadut ovat tarkemmin määriteltyinä pääosin ihmesatuja. Niissä on "ihmispäähenkilö sekä vähintään yksi 'ihmeellinen' elementti: taikaesine, puhuva eläin, yliluonnollinen henkilöahmo, muodonmuutos, ihmisen suorituskyvyn ylitys jne". Näistä maagisista elementeistä huolimatta "satujen maailma ei ole irrallaan reaali maailmasta: yhteiskunnalliseen todellisuuteen viittaavat aiheet kuuluvat satujen sisältöaineeksiin fantasia-aihelmien rinnalla". (Apo 1986, 17.) Aineistoni loppupuolella on myös kourallinen (11 kpl) satuja, kuten novelli-, pila- ja veijarisatuja, joista ei löydy mainittuja ihmesadun

määrittäviä piirteitä. Olenkin rajannut nuo 11 satua tutkimukseni ulkopuolelle, sillä auttajan ja lahjoittajan hahmot kuuluvat erityisesti ihmesatujen kontekstiin.

Satututkimuksen alkuajoista 1800-luvulta asti on kiistelty siitä, mistä sadut ovat peräisin, miksi eri kansojen sadustoissa on yhtäläisyyksiä ja millainen suhde suullisella kansanperinteellä on kirjalliseen traditioon. Vielä 2010-luvullakaan eri koulu-kuntia tyydyttäviä selityksiä ei ole löytynyt. Monet tutkimukset ovat kestäneet aikaa melko huonosti, mutta onnistuneitakin saavutuksia löytyy etenkin jos niitä käyttää oikein (kuten ATU-satutyypiluettelo¹ hakuteoksena eikä lähdeoksena satujen ajoittamiseksi). (Apo 2018, 14, 259-343.) Venäläinen formalisti Vladimir Propp kuului niihin, jotka halusivat osoittaa ihmesatujen yhteyden riitteihin ja mytologiaan; tämä yhteys oli monen 1900-luvun alkuvuosikymmeninä julkaistun folkloristisen tutkimuksen perustana (Apo 2018, 293-295). Propp (2009, 1. edition alkuperäisjulkaisu 1928) analysoi yli sataa venäläistä kansansatua luokittelemalla niiden juonielementtejä ja esittää kaikkien satujen palautuvan yhteen perusjuoneen. Rakenteellisesti satu koostuu peräkkäisistä toimintajaksoista eli funktioista (kuten sankarin lähtö kotoa, sankarin ja roiston välinen taistelu, roiston rankaiseminen, häät), jotka seuraavat toisiaan tietyssä järjestyksessä. Kullakin sadun hahmolla on toimijuutensa perusteella tietty rooli, ja roolien pohjalta muodostettu henkilökaavio onkin toinen merkittävä sadun rakennetta kuvaava malli. (Propp 2009, 21-24, 79-89.)

Strukturalismin myötä Propp oli hyvin suosittu 1960-1970-luvuilla. Hänen funktiokaavaansa alettiin testata, mutta tällöin huomattiin työn puutteet. (Apo 2018, 295-300.) Satu Apo (1986) tutkii väitöskirjassaan 230 satakuntalaisen ihmesadun henkilöasetelmia ja juonirakenteita, jotka osoittautuivat Proppin kaavaa monipuolisemmiksi (Apo 1986, 160-162, 279). Ajan hengen mukaisesti Proppin muodostama perusjuoni muistuttaa sankarimyyttien juonia eikä siksi kata ihmesatujen juonistoa täydellisesti (Apo 2018, 300). Propp kuitenkin

osoitti, että kertomusten selkäranka, toiminnan kuvaus, voidaan hahmottaa useilla yleistämisen tasoilla. [--] Jos kuvauksen abstraktiotaso nostetaan riittävän korkealle, sellaisetkin kertomukset, joiden pintasisällössä näkyy selviä eroja, voidaan osoittaa rakenteeltaan toistensa kaltaisiksi. [--] Toinen saavutus, josta saamme kiittää Proppia, on satujuonien modulaarisuuden selkeä osoittaminen. Satujen kertojat ovat voineet rakentaa mielensä mukaisia juonia hyödyntämällä monikäyttöisiä toimintajaksoja. Monet niistä näkyvät Proppin funktiolistassa. (Apo 2018, 301.)

¹ Antti Aarne julkaisi 1910 luettelon eurooppalaisten satujen yleisimmistä juonista ja antoi kullekin tietyn numeron sekä standardinimen. Stith Thompson uudisti luetteloä liittämällä kunkin sadun yhteyteen listan satuun kuuluvista pienemmistä aineksista, kuten henkilöahmoista, ja toimitti seuraavat laitokset vuosina 1928 sekä 1961. Uusimman, kolmiosaisen version kansainvälisestä satutyypiluettelosta toimitti Hans-Jörg Uther vuonna 2004. Thompson laati 1930-luvulla laajan motiivi-indeksin, hakuteoksen satujen pienemmistä rakenneyksiköistä eli aiheilmista tai motiiveista; Uther paitsi kuvasi ATU-luettelon satujuonet aiempaa yksityiskohtaisemmin, hän myös lisäsi siihen viitteet Thompsonin motiivi-indeksiin. (Apo 2018, 289-292.)

Tukeudun omaan tutkimukseeni pitkälti Apon (1986) analyysiin, koska se on Proppin tutkimusta kattavampi ja perustuu suomalaisen aineistoon. Apon (1986, 46-49) mukaan hänen työnsä edustaa hyvin Suomen koko läntistä ihmesatuperinnettä, joka on ollut Suomessa vallitseva traditio², ja hänen aineistossaan onkin runsaasti yhtäläisyyksiä Roineen teoksen satuihin. Apon tutkimus soveltuu siis ongelmitta omaan tutkimusnäkökulmaani aineistojen poikkeavuuksista huolimatta. Oma tutkimukseni saattaa jopa täydentää joitain Apon henkilöihahmoja koskevia tuloksia. Idästä eli Venäjän suunnalta tulleet vaikutteet ovat voineet myös päätyä aineistoni satuihin, joten Proppinkin tutkimuksesta on hyötyä.

Apo on jo eriteltyt auttajia ja lahjoittajia omassa aineistossaan, mutta sitä, miten apua todella saadaan, hän on kuitenkin käsitellyt vain yleisellä tasolla. ”Renki päästää saaviinsa joutuneen hauen vapaaksi ja saa taikasanat, joiden avulla vesi pysyy pohjattomassa astiassa” (Apo 1986, 93). Syy jää epäselväksi. Pyytäkö hauki päästä vapautteen ja täytyykö sen luvata vastapalvelus ennen kuin sen toive toteutuu, vai toteaako renki hauen niin komeaksi, ettei henno paistaa sitä ja päästää sen hyvää hyvyttään menemään? Toisessa sadussa ”[k]iiski auttaa kuninkaantytärtä etsivää poikaa osoittamalla, missä lohikäärmeen pesä on” (Apo 1986, 105). Miksi? Apo ei siis ole syventynyt tarkemmin itse vuorovaikutustilanteeseen tai siihen, suostuuko auttaja toimimaan sankarin hyväksi puhtaasti omasta tahdostaan vai ei, tai auttaako sankari itse pinteessä olevaa auttajaa vain pyynnöstä vai myös hyvää hyvyttään. Proppilla (2009, 39-46) taas ei ole edes vastineita kaikille niille tavoille, joilla avun tai lahjan saa yhdessä yksittäisessä saati useammassa juonityypissä (Apo 1986, 93-95), eikä hänkään syvenny hahmojen väliseen kanssakäymiseen riittävällä tarkkuudella.

Apo (1986, 204) on käsitellyt muun muassa auttajien ja lahjoittajien keskinäistä sukupuolijakaumaa, mutta siitä, liittykö tietty avun hankkimisen tapa useammin tiettyyn sukupuoleen, hän on todennut vain seuraavaa: ”Naispäähenkilö ei pestaa itselleen auttajia suoriutuakseen kosijaintehtävistä – sen sijaan auttajat ilmaantuvat paikalle spontaanisti, tytön itkettyä ja valitettua aikansa.” (Apo 1986, 199.) Onko tytöillä tosiaan vain yksi keino saada apua? Vaatiiko auttaja koskaan vastalahjaa? Entä mikä on miehille tyypillinen keino saada apua ja kohdistuuko kyseinen keino useammin vaikkapa eläimiin kuin ihmisiin? Selvää kokonaiskuvaa erilaisista avunhankintatilanteista ei anneta, eikä Apon tutkimus esimerkiksi tunnista sitä, kuinka usein auttaja ei tiedä auttavansa sankaria tai hänet pakotetaan suoranaishalla uhkailulla antamaan sankarille tämän tarvitsemat keinot. Apo myöntääkin, ettei hänen hahmottelemansa ”sisältöainesten analyysi pysty tavoittamaan kertomusten kaikkia mielenkiintoisia

² Suomessa tallennettujen satujen juonisto on laajempi kuin muissa Pohjoismaissa, koska ”Suomen alueelle päätyi kaksi satuvirtaa, länsieurooppalais-skandinaavinen ja itäinen, venäläis-karjalainen traditio”. Näistä läntinen levisi koko Suomen yli ja dominoi myös alueilla, joilla tavataan itäisestäkin perinteestä vaikutteita saaneita satuja. Läntisen perinteen leviämistä edistivät muun muassa väestön kaksikielisyys, kaupunkien määrä sekä vireä lukuharrastus. (Apo 2018, 43-49.)

merkityksiä. Tekstien informaation rikkaus ja tulkintaprosessien yksilölliset piirteet takaavat sen, että satuja voidaan jäsentää ja tulkita lukemattomilla eri tavoilla.” (Apo 1986, 35, ks. myös s. 181.) Oma tutkimukseni pyrkii täydentämään ja täsmentämään tätä tutkimuksellista aukkoa.

Aiempi tutkimus on tarkastellut ihmesatujen hahmoja lähinnä osana juonikaavoja, rakenteellisina palasina joita voi yhdistellä juonen tarpeiden mukaan, ei niinkään itse toimivina entiteetteinä (ks. esim. Apo 1986, 18, 194; Propp 2009, 81). Sosiaaliset ja psykologiset lähestymistavat ovat kenties ainoita, joissa henkilöhahmot yksilöidään jollain tapaa mimeettisinä eli todellisuutta refleктоivina toimijoina, mutta tätä ei ole tehty henkilöhahmoteoreettisista lähtökohdista. Oma näkökulmani on siis sekä jatku-moa aiemmalle teoretisoinnille että tuo siihen jotakin uutta, sillä hyödynnän tutki-muksessani henkilöhahmoteoriaa Essi Variksen (2019) esittämällä tavalla. Henkilö-hahmot ovat mimeettisiä olentoja eli ne peilaavat reaalitytodellisuutta tietyllä tasolla. Ne ovat ikään kuin itsenäisiä subjekteja, sillä hahmoissa on myös ”elävä” puolensa strukturalistisen, synteettisen puolensa lisäksi. (Varis 2019.) Käsitellessäni seuraavaksi henkilöhahmoteoriaa ja representaatioita käytän kandidaatintutkielmani (Ma-juri 2021) tekstiä sivulta 2.

Varis on lähestynyt aiempia henkilöhahmoteorioita spekulatiivisella otteella ja esittää niiden valossa uuden, eri koulukunnat yhdistävän teorian. Varis näkee henkilö-hahmot moninaisina ja jännitteisinä, monista osasista muodostuvina Frankensteinin hirviön kaltaisina fragmentaarisisina olentoina, luonteeltaan monessa suhteessa kahta-laisina (Varis 2019, 71). Lukija tai katsoja on tulkinnan avain, sillä juuri lukija kokee henkilöhahmon jännitteiden risteyksessä. Lukijoiden yksilöllisyys taas aiheuttaa sen, ettei henkilöhahmolla koskaan ole täysin vakaata olemusta. Mikään yksittäinen teksti tai kirjoittaja ei määritä hahmon lopullista tai ainoa totuudellista muotoa, sillä hah-mot tulkitaan vasta kun lukijan kognitio kohtaa tekstin ja tekee synteettiset hahmot mimeettisiksi ja todellisten ihmisten kaltaisiksi. Hahmot ovat siis sekä juonta kuljetta-via objekteja ja alisteisia kirjoittajan määräämälle kohtalolle että itsenäisesti toimivia ja itse valintansa tekeviä subjekteja. (Varis 2019, 105-106, 61-62.) Varis on soveltanut teoriaa sarjakuviin, ja se sopii hyvin myös satujen (tai minkä tahansa muunkin henki-löhahmoja sisältävän tekstin) tutkimiseen.

Henkilöhahmoja on mielekästä tarkastella ikään kuin he olisivat itsenäisiä sub-jekteja myös siksi, että heillä on representatiivista voimaa. Representaation käsite aut-taa ymmärtämään erilaisten tekstien (kirjoituksen, kuvien, videoiden, taideteosten, minkä tahansa ”tekstin”) tapoja välittää ideoita ja vaikuttaa kuluttajiin. Representaa-tiolla tarkoitetaan edustamista ja uudelleenesittämistä, ja se on vahvasti yhteydessä todellisuuteen (Paasonen 2010, 40-41; Knuuttila & Lehtinen 2010, 10-12). Esimerkiksi sadussa esiintyvä prinsessa edustaa paitsi itseään myös laajemmin koko viiteryh-määnsä ja antaa toiminnallaan osviittaa siitä, millaista on olla prinsessa. Prinsessa

pukeutuu ja puhuu tietyllä tapaa, ja hänen arkipäiväänsä kuuluu tiettyjä toimintoja. Representaatiot tuottavatkin merkityksiä todellisuudesta näyttämällä sen tietynlaisena ja vaikuttavat siten lukijan käsityksiin kuvatuista asioista. Koska tapoja olla prinsessa on kuitenkin monenlaisia, voivat yhtäaikaista vallalla olevat käsitykset ja representaatiot olla ristiriidassa keskenään (Paasonen 2010, 45). Ruotsin kruununprinsessa Victorian päivä voi koostua hyvinkin erilaisista asioista kuin Ruususen (tai monien eri Ruusus-varianttien!) tai prinsessa Mononoken. Prinsessat eivät aina pukeudu mekkoon; Disneyn Jasminella on lähes aina yllään housut ja paita, ja *Avatar – Viimeinen tuulentaitaja* -piirrosanimaatiosarjan prinsessa Azula nähdään useimmin taisteluvälineillä.

Suomessa sadut on kotoistettu talonpoikaisympäristöön; ihmesadut olivatkin lähinnä yhteiskunnan alimpien luokkien viihdettä (Apo 1986, 196, 252, 269). Suomalaisen kansansatujen puitteissa yllä olevaa parempi esimerkki voisikin olla mökintyttö tai kerjäläispoika, köyhä kansalainen, joka pyrkii löytämään oman paikkansa yhteiskunnassa. Kertojathan usein ”samaistuvat pieniin ja heikkoihin, köyhiin ja alhaisiin” (Apo 2018, 316). Elämässä eteneminen ja onnistuminen ovat universaaleja teemoja, joita kuvaavat representaatiot puhuttelevat esitysten vastaanottajia. Apo tiivistää hyvin satujen kahtalaisen luonteen fantasian ja toden välillä, vaikkei hän käytäkään representaation käsitettä:

Ihmesaduissa esiintuotujen toiveiden ja pelkojen voidaan katsoa kertovan jotain tämän perinteen käyttäjien arvomaailmasta. [...] Eri juonityypeille ominaisen problematiikan tarkastelu osoittaa ihmesadut kaksikasvoisiksi: kertomukset käsittelevät niiden käyttäjien elämään viittaavia, usein yleisinhimillisiltä vaikuttavia toiveita ja pelkoja ja kytkeytyvät tätä kautta todellisuuteen. Toinen kytkentä todellisuuteen on näkyvissä satujen pintasisällössä, ihmisten, miljöön ja tapojen kuvauksessa. Toisaalta sadut ovat myös fantasiakertomuksia, jotka kuvaamalla mielikuvituksellisia, todellisuudesta jyrkästi poikkeavia tapahtumia irrottavat kuulijansa arjesta ja tarjoavat heille virkistävän katkon monotonisissa tai raskaissa elämäntilanteissa. (Apo 1986, 192-193.)

Hyvin nuoret lukijat keskittyvät henkilöihmissä useimmin ulkoisiin piirteisiin, joihin kuuluu myös hahmon käyttäytyminen (Roser ym. 2007, 548-551). Saduissa näkyvät keinot oman aseman parantamiseen ja ongelmista selviytymiseen voivat toisinaan antaa konkreettisiakin neuvoja siitä, millä tavoin omat haaveet voi saavuttaa. Siksi on tarpeen perehtyä syvemmin auttamistilanteisiin, jotka arkisuutensa vuoksi ovat tiukassa representatiivisessa yhteydessä todellisuuteen. Apon mukaan esimerkiksi ’lapset ja hirviö’ tai ’hirviön uhasta selviytyminen’ -juonityypit voivat resonoida lapsilukijoissa:

Ei liene haettava arvailta, että tämän tyyppiset kertomukset ovat toimineet myös rohkaisevina malleina: niiden avulla on osoitettu, miten pieni ja heikko voi omin voimin selviytyä hengenvaarallisesta tilanteesta, jos hänellä on arvokkaita henkisiä ominaisuuksia, kylmäverisyyttä ja nokkeluutta. Lapsia ja nuoria nämä kertomukset ovat saattaneet rohkaista irrottautumaan vanhemmistaan osoittamalla, että lapsi menestyy ja selviää vaikeista tilanteista yksinkin, jopa vanhempiensa hylkäämäänä. (Apo 1986, 189-190.)

Voisi siis ajatella, että lapset voimaantuvat tietynlaisista vahvuuden ja selviytymiskyvyn kuvauksista. Siksi on perusteltua tutkia sitä, millä tavoin sankari saa keinot selviytyäkseen. Kanssakäymisen laadulla on merkitystä. Lajikonventiot tosin vaikuttavat siihen, millaisia hahmoja lukija odottaa. Satuhahmot kuuluvat lähtökohdaisesti magian piiriin, epätodelliseen toiveajattelua ilmaisevaan maailmaan, mutta heidän inhimillisyytensä perusta on kuitenkin reaalisen maailman puolella, siinä mitä ihminen kaipaa, miten hänen on hyvä elää, millaisia mahdollisuuksia hänellä on edetä taloudellisesti tai sosiaalisesti ja niin edelleen. Representaatiot ovat yhteydessä reaalitodellisuuteen, vaikka esiintyvätkin tietoisesti rakennetuissa fiktiivisissä maailmoissa. Satujen ihmishahmot – huolimatta genrestä tai siitä, että he muotoutuvat pitkälti lukijan tulkintaprosessissa – edustavat ihmisyyttä.

Roineen teos on suunnattu nimenomaan lapsille, joiden ei voi olettaa tuntevan lajikonventioita niin syvällisesti, että he osaisivat sijoittaa kärjistäenkään kuvattujen hahmojen ominaispiirteet pelkästään osaksi satugenreä tai mennyttä maailmaa. Satujen kuvaamat yleisinhimilliset kysymykset eivät aikuislukijankaan kohdalla välttämättä jää kirjan sivuille, vaikka niitä käsitelläänkin fantastisen fiktion keinoin; niiden herättämät ajatukset ruokkivat uusia tapoja katsoa maailmaa. Vaikka aika ja kulttuuri ovat muuttuneet verrattuna satujen kertomishetkiin, on ihmisiin inhimillisinä olentoina liittyvillä representaatioilla edelleen merkitystä. Esimerkiksi jotkin keinot hankkia taikaesineitä eivät nykynäkökulmasta näyttäytyä välttämättä hyväksyttävänä, jolloin on tärkeää ymmärtää, millä tavoin sadut ja mikä tahansa muukin media välittävät ja muokkaavat merkityksiä ja pyrkivät vaikuttamaan. Vanhojakaan tekstejä ei kannata hylätä, sillä ne auttavat ymmärtämään maailmaa ja oppimaan jotakin uutta (Rastas 2013, 18). Tietoinen aikuinen voi lukea ja keskustella saduissa kuvatuista representaatioista yhdessä lapsen kanssa ja samalla auttaa lasta tunnistamaan hahmojen syvempiä piirteitä, kuten tunteita ja motiiveja (Roser ym. 2007, 551-557). Lapsi voi myös antaa aikuiselle ajattelemisen aiheita ja uudenlaisia näkökulmia (vrt. Rastas 2013, 10). Aikuisen on hyvä tuoda nykynäkökulma lukuhetkeen; millainen toiminta oikeastaan on kilttiä ja suotavaa, mikä taas ei niinkään. Lapset kuitenkin vasta opettelevat sitä, miten toisia saa tai ei saa kohdella ja millaista käyttäytymistä eri sukupuolilta odotetaan. On siis syytä olla tietoinen siitä, millaisia malleja sadut todella sisältävät.

Seuraavaksi avaan tarkemmin auttajien ja lahjoittajien luonnetta sekä yllä esiteltyjä henkilöahmon ja representaation käsitteitä. Tämän teoreettisen viitekehyksen pohjalta lähestyn *Suomen kansan suuren satukirjan* kertomuksia ja niissä kuvattuja vuorovaikutustilanteita analysoivan lukemisen ja luokittelun kautta. Tutkimusmetodin kuvauksen jälkeen käsittelen yksityiskohtaisesti saduissa esiintyviä lahjoitus- ja auttamistilanteita muodostamieni luokkien mukaan. Lopuksi esitän tulokset sekä ehdotuksia jatkotutkimuksen suhteen.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Ihmesatujen auttajat ja lahjoittajat sekä heidän toiminta-alueensa

Kuten johdannossa mainitsin, kansansaduissa esiintyy useimmiten vain tietyntylaisia hahmoja, jotka voi eritellä omiin luokkiinsa toimintansa perusteella. Vaikka Propp onkin analysoinut venäläisiä satuja ja hänen funktiokaavansa on osoitettu puutteelliseksi, hänen henkilökaaviostaan ja huomioistaan auttajien ja lahjoittajien funktioista on silti hyötyä: ne auttavat määrittämään, mitkä hahmot ovat auttajia ja lahjoittajia eli keiden kanssa tapahtuvia kohtaamisia tutkin. Propp (2009, 79-80) muodostaa seitsemän hahmoryhmää: roisto, liikkeellelähettäjä, sankari, valesankari, lahjoittaja, auttaja sekä yhteisroolina prinsessa (tavoiteltava henkilö) ja hänen isänsä. Apokin on tunnustanut Proppin henkilökaavion kestäneen aikaa: ”Proppin tapa määrittellä satujen toistuvat roolit on osoittautunut onnistuneeksi [--]. [Kuitenkaan] Proppin määrittelemä ’liikkeellelähettäjän’ (*dispatcher*) rooli ei vaikuta yhtä käyttökelpoiselta kuin [muut roolit].” (Apo 1986, 281.) Apon (1986, 195) mukaan henkilöhahmojen peruseroolit ovat sankari, sankarin vastustaja, sankarin kilpailija, lahjoittaja, auttaja sekä sankarin tuleva puoliso. Roolit ovat käytännössä lähes samat kuin Proppilla: sankarin vastustaja on roisto, kilpailija on valesankari, ja sankarin tuleva puoliso on samankaltainen rooli kuin prinsessa ja hänen isänsä. Apon käsitteet ovat laajempia ja monikäyttöisempiä, mutta auttaja ja lahjoittaja ovat täysin samat ainakin pintapuolisesti. Apolta puuttuu ainoastaan Proppin liikkeellelähettäjä.

Omasta näkökulmastani liikkeellelähettäjä on hyödyllinen hahmorooli, sillä se toimii rajaamisen apuvälineenä. Liikkeellelähettäjä ei ole auttaja tai lahjoittaja; he siis jäävät tutkimukseni ulkopuolelle. Liikkeellelähettäjiä ovat esimerkiksi vanhemmat, jotka kuolevat sadun alussa ja jättävät lapsilleen perinnön, jonka turvin lapset lähtevät maailmalle. Proppin tutkimus antaakin minulle lisää välineitä rajata aineistostani

näkökulmani kannalta oikeat hahmot ja sitä kautta oikeat vuorovaikutustilanteet, joita analysoida. Sekä Proppia että Apoa eli itäistä ja läntistä perinnettä koskevia tutkimuksia hyödyntämällä voinkin muodostaa riittävän täsmällisen kuvan aineistoni auttaja- ja lahjoittajahahmoista sekä heidän toiminta-alueistaan.

Proppin henkilökaaviossa jokainen seitsemästä saturoolista toimii vain määrätyllä tavalla, vain tiettyjen juonisekvenssien aikana. Esimerkiksi roisto esiintyy sadussa vain kolmesti, juonellisten jaksojen ”konnuus”, ”taistelu” ja ”takaa-ajo” aikana. Näissä juonisekvensseissä roisto aiheuttaa harmia sankarin perheelle, kamppailee henkilökohtaisesti sankaria vastaan sekä ajaa sankaria takaa. (Propp 2009, 30-35, 51-52, 56-57, 79.) Proppin määrittelemät juonisekvenssien nimitykset eivät ole tutkimusnäkökulmani kannalta merkittäviä, mutta kullekin hahmolle tyypilliset toiminnot auttavat määrittelemään, kuka on lahjoittaja tai auttaja ja kuka taas jää tutkimusnäkökulmani ulkopuolelle. Auttajan toimenkuvaan tai toiminta-alueeseen (engl. *sphere of action*) kuuluvat sankarin tilallinen siirtäminen, onnettomuuden tai puutteen poistaminen, takaa-ajosta pelastaminen, vaikean haasteen tai tehtävän ratkaiseminen sekä sankarin muodonmuutoksen aiheuttaminen (Propp 2009, 79). Muodonmuutos (engl. *transfiguration*) on sankarin ulkoisen olemuksen muuttamista (ks. Propp 2009, 62-63) ja pitää sisällään paitsi sankarin muuttumisen takaisin ihmiseksi tai ihmisestä joksikin muuksi, myös pinnalliset muodonmuutokset, kuten sankarin pukemisen tulevaa puolisoa miellyttäviin vaatteisiin. Apo (2018, 297-298) käyttääkin ihmesatujen tutkimushistoriaa käsitellessään Proppin muodonmuutos-toiminnosta ilmaisu ”sankarin kaunistaminen”.

Apo on määritellyt auttajan ja lahjoittajan toimet eläinhahmoja koskevassa alaluvussa, mutta niiden toiminta on yleistettävissä muihinkin kuin eläinauttajiin. Auttajat ovat sankarin pelastajia, neuvojia, opastajia, kuljettajia, elättäjiä sekä sankarin tehtävien suorittajia. (Apo 1986, 266.) Apu selvästi edistää sankarin asiaa; ilman sitä hän ei pääsisi tavoitteeseensa. Monilta osin Apon ja Proppin kuvaamat toiminnot ovat samoja, mutta molempia käyttämällä saan yksittäistä tutkimusta kattavamman kuvan siitä, mitä saduissa annettava apu oikeastaan on.

Lahjoittajan toimintaan kuuluu taikaesineiden tai taikasanojen luovuttaminen sankarille (Apo 1986, 266); proppilaisittain tämä tarkoittaa maagisen toimijan välittämisen valmistelua sekä sen tarjoamista sankarille (Propp 2009, 79). Maagisen toimijan käsite viittaa sekä taikaesineisiin että sankarin käyttöön asetettuihin eläviin olentoihin, kuten auttajiin, jotka esimerkiksi ilmestyvät sankarille lahjoitetusta taikaesineestä. Propp on muodostanut maagisen toimijan käsitteen sadun rakenteen ja juonikulun näkökulmasta, ja koska elävät auttajat ja elottomat taikaesineet toimivat juonen kannalta samalla tavalla, maagisen toimijan käsite ei tee eroa niiden välille. (Propp 2009, 43-45, 50, 82.) Selvyyden vuoksi en käytä tätä Proppin käsitettä, vaan Apon tapaan ymmärrän lahjat elottomina taikaesineinä ja -sanoina, auttajat taas sankarista erillisinä

elävinä olentoina. Katson myös ei-maagisen varallisuuden (kuten kullan) olevan mahdollinen lahja; toisinaan sankareiden tavoitekin on vain rikastua.

Proppin funktiolistassa taikaesineen sijainnin osoittaminen kuuluu lahjoittajan toiminta-alueelle; se on yksi niistä tavoista, joilla lahjoittaja voi luovuttaa taikaesineitä sankarille (Propp 2009, 44). Katson kuitenkin, että pelkkä taikaesineen sijainnin kertominen on sankarin neuvomista eli Apon (1986, 266) määrittelemää auttajan toimintaa. Taikaesineen sijainnin tietävä ja sen sankarille osoittava hahmo ei välttämättä itse omista esinettä, jonka löytämisessä hän auttaa sankaria, se ei siis ole yksinomaan hänen annettavissaan. Sankari voi sitä paitsi vielä päättää, ettei haekaan osoitettua taikaesinettä (esimerkiksi epäillessään, että hänet on johdatettu elämänveden lähteen sijaan kuolemanveden lähteelle, ks. SKSS, 179), jolloin lahjoitusta ei tapahdu. Tällaisissa tapauksissa kyse on mielestäni neuvonantaja-auttajasta, eli poikkean tässä Proppin esittämästä teoriasta.

Lahjoittajan toinen toiminto, taikaesineen luovuttamiseen tähtäävä toiminta eli lahjoituksen valmistelu, palautuu sekin Proppin satufunktioihin. Valmistelu tarkoittaa sankarin testaamista: lahjoittaja esittää sankarille haasteen ja luovuttaa lahjan vain sen ansaitsevalle. Sankari saa palkinnon osoitettuaan kelpoisuutensa. Tätä ennen lahjoittajan on täytynyt kuulla, mitä sankarille on tapahtunut. Samoin auttajan täytyy tietää sankarin kohtaamasta onnettomuudesta ennen kuin voi auttaa tätä. (Propp 2009, 39-50, 72-73.) Tämä on melko rajoittunut kuva lahjoitustilanteista. Kuten mainitsinkin, Apo (1986, 93-95) on jo löytänyt suomalaisista ihmesaduista enemmän lahjoitustapoja. Tiedonantokaan tuskin on välttämätöntä lahjan tai avun saamiseksi. Aineistossani esiintyvät tavat saada apua on kuvattu luvussa 4.

Kuka apua sitten pyytää ja keneltä? Propp (2009, 21, 87) pitää toimintaa ja tarinallista funktiota tärkeämpänä kuin hahmoa, joka toiminnan suorittaa; hänestä juonellinen funktio on hahmoista riippumaton. Hahmon tunteilla tai intentioillakaan ei ole juonirakenteen kannalta merkitystä (Propp 2009, 78, 81), mutta juuri ne kertovat siitä, millaiset henkilöahmon ominaisuudet katsotaan saduissa toivottaviksi. Hahmoja ei myöskään voi sijoittaa satujuoniin miten tahansa (Apo 1986, 194). Lohikäärme ei voi olla sadun sankari, joka pelastaa vanhan ukon ilkeän kerjäläispojan kynsistä. Henkilöasetelmat ovatkin satujen ydintä: "henkilöroolien täyttösäännöt (tai pikemminkin konventiot) ovat aivan välttämätön osa kertomusgenren olemusta" eli hahmoihin liittyvät säännönmukaisuudet lopulta tekevät sadusta sadun. (Apo 1986, 194, 281.) Hahmoa ja hänen toimintaansa ei voi siis täysin erottaa toisistaan, mikä korostaa representaatioiden ja mimetiikan merkitystä satuja tutkittaessa.

Saduissa voi olla todella laaja kirjo erilaisia tehtäviä, joista sankarin täytyy suorittaa, joten niitä vastaavia auttajia tai ongelman ratkaisevia taikaesineitä on niin ikään paljon erilaisia. Kerronnalla ei ole tässä suhteessa ollut juurikaan rajoituksia. (Ks. esim. Apo 1986, 95-96, 103-105.) Auttajien määrä ei kuitenkaan kasva valtavan

suureksi, sillä sama eläin – esimerkiksi saduissa suosittu kala – voi suoriutua monenlaisista tehtävistä: se voi antaa sankarille kaikki toiveet täyttävät taikasanat, ajaa sukulaisineen järvelle karanneet hevoset takaisin maalle ja niin edelleen. Samankaltainen lahjakin voi toimia usealla eri tapaa. Esimerkiksi taikasanat voivat kertoa ennalta määrätyn asian, kuten keinon loihdita ruokaa (SKSS, 161), ne voivat hyödyttää yllättävissä tilanteissa (SKSS, 373-376), tai sankari voi itse määritellä, mitä haluaa: ”Hauen sanalla, kalan valalla, muuttukoon tämä piikkitynnyri komeaksi laivaksi” (SKSS, 300). Sankarin ongelma tai avuntarve siis vaikuttaa siihen, millaisilla auttajilla on mahdollisuus antaa hänelle tarvitsemansa. Esimerkiksi eläimet harvoin omistavat taikaesineitä saati kultaa, mutta ne auttavat sankaria monin muin tavoin.

Tämän monipuolisuuden ansiosta erilaisia auttajia ja lahjoittajia onkin yleisellä abstraktiotasolla kuvattuna melko vähän. Lahjoittaja on useimmin vanha nainen tai mies. Eläimet ja yliluonnolliset olennot voivat toimia sekä lahjoittajina että auttajina. Auttajia ovat lisäksi sankarin tuleva puoliso tai ”ihmeellinen” henkilö, jolla on vaikkapa jokin liioiteltu ominaisuus, sekä joskus myös sankarin lähiomaiset. (Apo 1986, 197, 204, 263, 281.) Sankari itse ei välttämättä edes tiedä, että hänen mukaansa pyytämästään yli-inhimillisen kuulon omaavasta miehestä on hänelle myöhemmin apua; toisen hahmon merkitys auttajana tulee selväksi vasta myöhemmin, vaikka lukija osaisikin odottaa hahmon erikoispiirteiden sopivasti ratkaisevan jonkin edessä hämöttävän tehtävän (ks. SKSS, 186-191). Sankari ei siis aina tarvitse apua juuri sillä hetkellä kun hän kohtaa auttajan, vaan mahdollinen lupaus avusta lunastetaan myöhemmin. Etenkin lahjat osoittavat hyödyllisyytensä yleensä myöhemmin kuin itse lahjoitustilanteessa.

Yksi auttaja voi samassa sadussa toteuttaa monia oman alueensa toimintoja, tai vastaavasti auttaa vain yhdessä määrättyssä ongelmassa. Jotkut siis esimerkiksi kuljettavat sankarin meren yli, kun tämä niin pyytää, mutta eivät tee muuta. Toiset auttajat jäävät sankarin seuraan ja auttavat tätä yhä uudelleen erilaisin tavoin. Onkin kiinnostavaa tutkia, minkä vuoksi auttaja itsenäisenä subjektina päättää toimia tietyllä tapaa; miksi hän suostuu toimimaan sankarin hyväksi edes kerran, saati useasti? Propp kuvaa erityyppisiä lahjoittajia hyvän- ja pahantahtoisuuden kautta. Ystävälliset lahjoittajat auttavat sankaria mielellään; he ovat ehkä kiitollisia sankarin toiminnasta ja haluavat siksi antaa tälle taikaesineen tai -sanat. Päinvastoin vihamieliset lahjoittajat voivat hyökätä sankarin kimppuun, mutta päätyvät antamaan tälle jotakin. Jotkut lahjoittajat tulevat sankarin huijaamiksi, toiset taas joutuvat luovuttamaan omistamansa esineen hävityn kamppailun tuloksena. Tahattomat lahjoittajat eivät tiedä lahjoittavansa sankarille jotakin. Nämä eri tyypit (ystävällisyys, tahattomuus, vihamielisyys) voi liittää myös auttajiin. (Propp 2009, 46, 48, 81.)

Erityyppiset lahjoittajat voi erotella toisistaan myös esimerkiksi toimijuuden tai lahjoittajan aikeiden avulla (Price 2019). Price huomioi tutkimuksessaan myös sadun

roiston puolella olevat lahjoittajat, mutta itse keskityn vain sankarin asiaa edistäviin lahjoittajiin. Lahjan antaminen ei ole aina aktiivista, hyväntahtoista toimintaa, vaikka Proppin kaltaisten formalistien mukaan juuri aktiivisuus määrittää tarinaa ja sen etenemistä. Lahjoitus voi olla passiivinen tapahtuma, vahinko tai silkan ajattelemattomuuden tulos. Lahjoittajan passiivisuuden kautta sankari oppii toimimaan itse; hän saa lahjoittajalta kyvyn toimia aktiivisesti ja sankarillisesti. Proppilainen testi, jonka lahjoittaja asettaa sankarille, onkin tapa varmistaa, että sankari ylipäätään pystyy toimimaan itse. (Price 2019, 249, 253-254.) Passiivinen lahjoittaja voi olla esimerkiksi hahmo, joka ei tiedä sankarin varastavan häneltä. Proppin (2009, 48) mukaan "[p]etetyt lahjoittajan hallussa olevan [maagisen] agentin voi vain varastaa tai ottaa väkisin", mutta voiko lahjoittaja olla lähtökohtaisesti "petetty lahjoittaja"? Jotta hahmoa voi kutsua petetyksi lahjoittajaksi, tämän on ensin on tultava petetyksi. Passiivinenkin läsnäolo riittää: sen vaikutuksesta sankari voi omalla toiminnallaan tuottaa muista hahmoista tietäntyyppisiä lahjoittajia. Eri auttajatyypit muodostuivat lopulta tämän tutkielman kantavaksi teemaksi; siitä lisää luvuissa 3 ja 4.

Auttajan ja lahjoittajan roolit eivät ole aina erillään toisistaan, vaan ne voivat liittyä paitsi keskenään, myös muiden roolien kanssa. Saduissa voikin esiintyä auttajia, jotka ovat myös lahjoittajia, tai esimerkiksi sadun roisto voi toimia myös lahjoittajana. Roisto tosin lahjoittaa vilpittömyyden sijaan varauksellisesti, "antagonistisena lahjoittajana" tai vaikkapa tietämättä sankarin kuulevan hänen puheensa. Sankarin tuleva puoliso on usein myös tämän auttaja. (Apo 1986, 144-146, 197, 203; Propp 2009, 79-83.) Yksittäinen hahmo ei siis ole sidottu vain yhteen saturooliin (vrt. avulias kala ja taikasanatkin voivat toimia monin eri tavoin). Koska samalla hahmolla voi olla useita eri rooleja, hän voi esiintyä useammassa juonisekvensseissä kuin yhtä ainoaa roolia edustava hahmo. Eri toiminta-alueilla operoiva hahmo esitellään tarinassa siten kuin se rooli, jonka ominaisuudessa hän ensimmäisenä toimii. Jos jokin hahmo esimerkiksi auttaa sankaria ja paljastuu myöhemmin pirun loihtimaksi prinsessaksi, josta tulee sankarin puoliso, hänet esitellään auttajana. (Propp 2009, 84-85.) Kaikki saturoolit eivät ole aina jokaisessa sadussa mukana. Esimerkiksi auttajan puuttuessa hänen ominaisuutensa siirtyvät sankarille (Propp 2009, 83), mikä onkin loogista; neuvokas sankari ei tarvitse viisasta auttajaa opastamaan häntä, hän pärjää itseksensä.

Kuten sanottua, tutkittavien henkilöhahmojen rajaamisen apuna toimii Proppin liikkeellelähettäjä. Liikkeellelähettäjän tehtävä on yksinkertaisesti lähettää sankari eteenpäin matkallaan, jolloin sadun eri juonisekvenssit yhdistyvät toisiinsa (Propp 2009, 80). Tämä tapaus aiheuttaa sankarin lähdön kotoa. Liikkeellelähettäjä saattaa kertoa sankarille onnettomuudesta, sallia sankarin lähteä kotoa, lähettää sankarin matkaan suoraan tai esittää yleisen (esimerkiksi koko valtakunnassa kuulutettavan) avunpyynnön, jonka myötä sankari lähtee kotoa. Joskus lähettämistilanteeseen liittyy myös uhkauksia tai lupauksia palkkiosta. Liikkeellelähettämistä voi olla myös

kuolemaantuomitun sankarin vapauttaminen salaa, karkotetun sankarin kuljettaminen pois kotoa tai valituslaulun laulaminen. (Propp 2009, 36-38.) Nämä ominaisuudet auttavat erottamaan liikkeellelähettäjän auttajista.

Liikkeellelähettäjä kuuluu sadun tai sen tietyn sekvenssin alkutilanteeseen, mukaan lukien sankarin maagisen syntymän kuvaukseen, jolloin ei vielä puhuta auttajista tai lahjoittajista. Esimerkiksi sankarin vanhemmat, jotka kuollessaan jättivät perinnön, ovat liikkeellelähettäjiä, sillä sankarin matka – sadun toiminnallinen osuus – alkaa vasta hänen lähtiessään maailmalle perintöineen. Sama hahmo voi toimia eri sekvensseissä eri roolissa: prinsessa, jonka sankari saa puolisoikseen, on partnerin sijaan vastustaja toisessa juonisekvenssissä, jonka alussa vastanaitu prinsessa varastaa sankarin taikaesineen. (Propp 2009, 84-86; ks. myös ”Taikasormus”, SKSS, 253-257.) Uusi alkutilanne syntyy uudesta konnuudesta tai puutteesta, jonka takana ovat usein sankarin vanhemmat veljet (Propp 2009, 58-59). Juonisekvenssien limittymisen vuoksi sadut eivät kuitenkaan etene täysin suoraviivaisesti yhdestä konnuudesta onnelliseen ratkaisuun ja vasta sitten seuraavaan konnuuteen. Tällöin alkutilanteen – ja sen myötä mahdollisen uuden liikkeellelähettäjän – voi tunnistaa siitä, että tietty juonellinen episodi saadaan onnelliseen päätökseen. Jos vastustaja esimerkiksi tappaa sankarin ja varastaa samalla tämän omaisuutta, on ensin herätettävä sankari henkiin ja vasta sitten ryhdyttävä pelastamaan varastettua tavaraa vastustajan hallusta. Kaksi konnuutta tapahtuu samanaikaisesti, mutta silti kyse on kahdesta juonisekvenssistä eli on mahdollista, että sadussa on kaksi liikkeellelähettäjiä. (Propp 2009, 92-93; ks. myös esim. sadun ”Kruunun mies” sekvenssin vaihtuminen, SKSS, 91-92.) Toisin sanoen liikkeellelähettäjiä voi esiintyä myös keskellä satua, ei ainoastaan sadun alussa; samalla tapaa sankari kohtaa uusia auttajiakin päätyessään uusiin tilanteisiin. Erottelemalla liikkeellelähettäjiä sadusta saadaan rajattua tietyt hahmot auttajajoukon ulkopuolelle.

Auttajat ja lahjoittajat toimivat aina suhteessa sankariin; he edistävät juuri sankarin pyrkimyksiä. Rajatapauksiakin on, ja selvennän nyt, millä perustein valitsen analysoitavat tilanteet. Lukijan odotetaan samaistuvan tarinan sankariin ja olevan tätä auttavien puolella; niinpä sankarin palveluksessa oleva kissakin on hahmo, jota lukija kannustaa. Kun kissa tarvitsee tehtävänsä suorittamiseen lisäapua kalalta, lukija haluaa kissan onnistuvan sankarin tähden. Kala itse ei vuorovaikuta suoraan sankarin kanssa, mutta sen toiminnan tiedetään auttavan tätä; siispä samaistumiskohteena olevan kissan toiminta on hetkellisesti käyttäytymismallina. (ks. SKSS, 256-257.) Sisällyttän tällaiset harvat rajatapauksetkin tutkimukseeni, koska lukija voi oppia tapoja suhtautua muihin yhtä lailla niistä kuin sankarin itsensä kohdatessa auttajansa.

Ennen siirtymistä muiden käsitteiden tarkempaan kuvaamiseen esitän vielä yllä olevaan perustuvan yhteenvedon siitä, keitä auttajat ja lahjoittajat ovat. Auttajat ja lahjoittajat ovat yksilöityjä, sankarista erillisiä eläviä olentoja. Lahjoittaja antaa tai joutuu luovuttamaan sankarille rikkauksia, taikaesineen tai -sanat, joiden avulla tämä voi

ratkaista (tulevat) ongelmansa; hän siis tarjoaa sankarille keinot selviytyä omillaan. Auttaja taas tekee sankarin puolesta jotain, jota tämä ei kykene tekemään itse, mutta jonka tekeminen on välttämätöntä sankarin tavoitteiden saavuttamiseksi tai hengissä selviämiseksi. Auttaja voi myös neuvoa, mistä sankari löytää vaikkapa elämänvettä, muttei itse omista ja lahjoita sitä. Auttajat ja lahjoittajat eivät aina halua auttaa sankaria tai tiedä lahjoittavansa (menettävänsä) tälle omistuksiaan, mutta vahingossakin välitetty tieto, apu tai lahja on sankarille välttämätön väline vaaroja vastaan varautumisessa ja matkalla etenemisessä – siksi sekin määritellään avuksi tai lahjaksi. Seuraavaksi avaam tarkemmin henkilöahmon ja representaation käsitteitä hyödyntäen kandidaatintutkielmani (Majuri 2021) sivuja 7-10.

2.2 Representaatio ja henkilöahmo

2.2.1 Representaatio

Monet kulttuuriset normit, kuten eri sukupuolille sopiva käyttäytyminen, opitaan kanssakäymisessä ympäröivän sosiaalisen todellisuuden kanssa. Tällöin myös eri medioissa nähtävät representaatiot nousevat merkittäviksi ideologioiden välittäjiksi. (Ks. esim. Carter 2012; Dennis 2012, 110-111; Paasonen 2010, 41.) Kulttuuriset esitykset, kuten televisiosarjat, elokuvat, kirjallisuus ja näytelmät, ovat tärkeitä merkitysten rakentajia. Erilaiset esitykset ympäröivät ihmisten elämää, joten on tärkeää ymmärtää, millainen luonne näkemillämme representaatioilla on. Ne eivät vain heijasta todellisuutta, vaan osallistuvat aktiivisesti merkitysten muodostamiseen (Rossi 2010).

Representaation käsitettä on käytetty eri tavoin monilla eri tieteenaloilla, kuten kognitiotieteissä sekä tieteenfilosofiassa ja -historiassa, ja se voikin

tarkoittaa kontekstin mukaan (esim. poliittista) edustamista, (esim. taiteellista) kuvaamista, (esim. kielellistä) esittämistä, (esim. semanttista) merkitsemistä, (esim. visuaalista) havainnollistamista ja (esim. tieteen tutkimuskohteiden) epäsuoraa, välineellistä ilmentämistä. [--] Representaatio siis ymmärretään perinteisesti objektina, tilana tai ominaisuutena, jonka tehtävä on viitata johonkin itsensä ulkopuoliseen. [--] [P]oissa olevasta kohteesta on läsnä sitä jotenkin muistuttava representaatio. Representaatiot ovat välikappaleita, jotka esittävät tai välittävät (osittaisia) toistoja jostain itsestään alkuperäisemmästä eli edustavat sitä. (Knuutila & Lehtinen 2010, 8-12.)

Representaation tutkimuksellisesta kriisistä (ks. Knuutila & Lehtinen 2010, 8-25) huolimatta käsite on edelleen ilmaisuvoimainen ja käyttökelpoinen. Representaation elvyttämisessä onkin onnistuttu; koska "[m]ielikuvituksellisinkin tarina voi esittää ihmisen kokemuksen kannalta mielekkäitä asioita", representaatioita voi yhä tulkita todellisuuteen kiinnittyneinä kuvauksina. Muun muassa kirjallisuudentutkimuksessa sovelletaan tätä ajatusta. (Veivo 2010, 136-145.)

Veivon (2010, 145-156) mukaan kirjallisuuden esittävyys on hyvin monipuolista. Representoitavia kohteita kirjallisuudessa voivat olla teos itse, muut tekstit, kieli ja kielenkäyttö eri tilanteissa sekä laajemmin koko (reaalinen tai fiktiivinen) maailma. Kirjallisuus ja kieli ovat osa todellista maailmaa, eikä niitä tai representaatioita ole siksi mielekästä väittää todellisuudesta irrallisiksi. On vain loogista käyttää representaation käsitettä kirjallisuudentutkimuksessa, sillä representaation tavoin ”kirjallisuus on usein juuri tällaista välittyntä, yleisiä tietorakenteita hyödyntävää maailman konstruoinnista ja jäljittelyä, joka toimii ensisijaisesti teoksen kokonaisuuteen nähden mutta jolla voi olla myös laajempaa merkitystä: se voi olla väite yhteiskunnallisesta todellisuudesta.” (Veivo 2010, 145-156.) Toisin sanoen kirjallisuuden olemus muistuttaa representaatioiden luonnetta.

Apon (1986, 192-193) mainitsema ihmesatujen kaksikasvoisuus pätee myös representaatioihin; ne ovat huolella laadittuja esityksiä, rajattuja (mieli)kuvia. Kuva ja se todellisuuden osa, jota se representoi, eivät koskaan ole täysin sama asia edes valokuvan kohdalla (Agnoli 2020, 36). Tällaisinkin representaatiot muokkaavat vastaanottajiensa ajattelua. Rossi (2010) kytkee representaatiot tiukasti valtaan: ne ovat vallankäytön ja politiikan välineitä, koska niiden kautta määritellään, minkä on tärkeää näkyä, mistä saa puhua ja kuka saa edustaa ja ketä. Kun satuja on levitetty suullisena kerrontana, niiden mukana on todennäköisesti välittynyt myös käsityksiä muun muassa sukupuolirooleista (Apo 1986, 282). Lastenkirjallisuudella ylipäätään on paljon merkitystä lasten kehityksen kannalta (Rastas 2013, 7; Pesonen 2013, 62-63, 65, 69).

Representaatiolla tarkoitetaan siis uudelleenesittämistä, jonkin kohteen edustamista ja kuvaamista. Representaatiolla on sekä esittävä, edustava että tuottava funktio, eli yksi kuva voi merkitä tai symboloida monen eri tason asioita. (Paasonen 2010, 40-41; vrt. Gombrich 1972, 123-130.) Esimerkiksi mainoskuva kirjasta esittää myynnissä olevaa tuotetta, edustaa tekijänsä tuotantoa ja tuottaa mielikuvia julkaisuajankohtana pinnalla olevasta, suositellusta ”hyvästä” kirjallisuudesta. Toisille kuva kirjasta esittää tylsää esinettä, toiset muistavat yhteiskunnallisen keskustelun, jonka teos on herättänyt. Joillekin kirjan graafinen ilme voi tuottaa mielikuvia teoksen sisällöstä sekä koko genrestä, jota teos edustaa. Jotkut näkevät mainostettavassa kirjassa oman unelmansa kirjailijuudesta tai työurasta kustannusalalla. Pieni lapsi voi kiinnittää huomionsa mainoskuvan kirkkaisiin väreihin. Sama kuva voikin vastaanottajasta riippuen herättää hyvin erilaisia ajatuksia, olkoon tuo kuva luotu kameralla, sanoin kuvaamalla, veistämällä, maalaamalla, takomalla tai jollakin muulla tapaa.

Representaatioiden merkitykset voivatkin vaihdella riippuen lukijan yksilöllisistä ominaisuuksista, eli representaatiot eivät ole itsessään vakaita. Siksi ei ole mielekästä ryhtyä arvottamaan ”parempia” ja ”huonompia” representaatioita tai listata esityksissä käytettyjä ei-totuudellisia stereotyyppioita. Tärkeämpää on pohtia, miten representaatiot merkityksellistävät sosiaalista todellisuutta ja tuottavat ja uusintavat

erilaisia mielikuvia ja arvoja. (Paasonen 2010, 42, 44, 47-48.) Kun merkityksellistämisen prosessin ymmärtää, on mahdollista ryhtyä itse muokkaamaan representaatioita haluamaansa suuntaan (vrt. Rossi 2010, 271-275). Koska representaatioiden avulla kamppaillaan erilaisista merkityksistä vastaanottajien keskuudessa, niillä on valtaa vaikuttaa todellisuuteen.

Vastaanottaja tulkitsee näkemiään representaatioita suhteessa omiin käsityksiinsä sekä siihen, millaisia kuvaustapoja tunnistaa entuudestaan (Paasonen 2010, 42). Lukijalla on siis suuri merkitys siinä, mitä representaatiot mahdollisesti välittävät, mutta kirjallisuuden esittävyys ei silti ole täysin subjektiivista. Kirjallisuus konstruoi representaatioita ja jäsentää ne tietyllä tapaa, vahvistaen tai kritisoiden niitä. (Veivo 2010, 156-157; ks. myös Rossi 2010, 270-273.) Lukijoiden tekemät tulkinnat tarjotuista representaatioista voivat vaikuttaa edelleen siihen, miten representoituun kohteeseen suhtaudutaan muissa yhteyksissä. Suhtautumistavat vaikuttavat jälleen kohteesta tehtäviin uusiin representaatioihin, eli todellisuus ja siitä tuotetut symboliset esitykset kietoutuvat toisiinsa ikään kuin ”moniäänisenä vuoropuheluna”, jossa käsitykset voivat muuttua uusia ideoita kohdattaessa. (Paasonen 2010, 45; ks. myös Veivo 2010, 142-144.) Toisin sanoen lukijat suodattavat näkemistään representaatioista merkityksiä ja tuottavat niiden pohjalta uusia merkityksiä oman toimintansa kautta, jolloin uudet tuotetut merkitykset ovat jälleen seuraavien vastaanottajien tulkittavissa.

Lukija antaa representaatioiden kautta merkityksiä myös itselleen osana sosiaalista yhteisöään. Yksilö voi esimerkiksi hahmottaa sukupuoltaan erilaisten kulttuuristen kuvastojen avulla. (Paasonen 2010, 46-47.) Kuten jo monesti todettua, representaatiot eivät ole pelkkää symboliikkaa, vaan ne osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnallisten asioiden kuvaukseen ja vaikuttamiseen. Ilmiöt ovat materiaalisesti olemassa, vaikka representaatiot osaltaan tuottavat niitä. Representaatiot voivat arvottaa ja stereotypisoida kohteitaan ja esimerkiksi luonnollistaa jonkin tietyn normijärjestyksen, mutta ne voivat myös nostaa toiseutetun moninaisuuden näkyville. (Rossi 2010, 268-273.) Koska representaatiot vaikuttavat myös omakuvaan, on erityisen tärkeää puhua lapsille esitettävistä representaatioista (vrt. Pesonen 2013, 65). Lasten sukupuolikäsitykset, identiteetti ja (eettiset) arvot ovat vasta muovautumassa, ja mallia otetaan ympäröivästä maailmasta. Muun muassa kotona ja koulussa opetetavat asiat, sadut sekä lastenelokuvat ja -sarjat ovat kanavia, jotka syöttävät lapsille erilaisia vaikutteita ja mielikuvia sosiaalisesta todellisuudesta. Siksi – oman kiinnostukseni lisäksi – tutkimukseni käsittelee lapsille suunnatun satukirjan representaatioita ja niiden välittämiä mielikuvia toivottavista luonteenpiirteistä.

2.2.2 Henkilöhahmo

Puhuttaessa fiktiivisten henkilöhahmojen representaatioista todellisuuden rakentamisen kannalta on pohdittava, mitä henkilöhahmot itsessään ovat ja millä tavoin ne

vaikuttavat vastaanottajiinsa. Essi Varis (2019) argumentoi vakuuttavasti lukijälähtöisyyden puolesta henkilöhahmoista puhuttaessa, ja perustankin omat käsitykseni Variksen näkemyksille. Varis ammentaa teoreettisen perustansa kognitiivisesta kertomusteoriasta, henkilöhahmoteorioista ja sarjakuvatutkimuksesta ja esittää niiden pohjalta uuden, Frankensteinin hirviö -analogiaa avaimenaan hyödyntävän tulkinnan henkilöhahmojen muodostumisesta monien eri palasten ja jännitteiden keskiössä. Variksen lukijaa korostava kognitiivinen lähestymistapa mahdollistaa sen, ettei teoria jää kiinni "media-spesifiin pintaan", vaan pätee monilla eri alustoilla luotuihin henkilöhahmoihin. (Varis 2019, 22-23.) Variksen teoretisointi on siis helposti yleistettävissä yli genre- ja mediarajojen, eli myös satuihin.

Henkilöhahmot ovat monella tapaa paradoksaalisia ja kahtalaisia olentoja. Varis (2019, 71) kuvaa tulkinnan muodostumista erilaisten jännitteiden verkostona, jossa kukin pala vaikuttaa omalta osaltaan henkilöhahmon kokemiseen. Tulkinnan avain on lukija: kun hän vastaanottaa tekstin, hän yhdistää tekstin vihjeet yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, henkilöhahmoksi, jossa näkyy inhimillisyys. Hahmolla oletetaan olevan itsenäinen tietoisuus olemisestaan, siis tietyllä tapaa samankaltainen mieli kuin lukijalla itsellään, omine tunteineen ja ajatuksineen. Vasta tämä lukemisen tapa luo illuusion siitä, että henkilöhahmoilla on omaa sisäistä elämää. Lukijan omat kognitiiviset toiminnot siis tekevät hahmosta subjektiivisen olennon. Tärkeimmäksi hahmon muodostavaksi jännitteeksi Varis nostaakin tekstin ja lukijan välisen jännitteen, siis merkkien ja mielen välisen vuorovaikutuksen, joka tapahtuu tekstin vastaanotto-prosessissa. Hahmojen koko olemassaolo on sidottu siihen, että lukija kokee ne; muuten niistä ei voisi puhua "henkilöhahmoina" eli jonkinlaisina "elävinä" subjekteina. Hahmojen elämisestä puhuttaessa viitataan oikeastaan tulkintaan, lukijan yksilölliseen vastaanotto-prosessiin, joka tekee hahmosta elävän. Juuri lukija herättää hahmot henkiin. (Varis 2019, 29-30, 62, 68-71, 89.) Myös lapset siis tulkitsevat aktiivisesti eri teksteissä kohtaamiaan henkilöhahmoja ja heidän käyttäytymistään, mikä on tärkeä huomio etenkin representaatioiden vaikuttavuuden kannalta.

Luettava teksti on aukkoisuutensa ja monimerkityksisyytensä vuoksi myös sisäisesti jännitteinen sekä intertekstuaalisessa suhteessa muihin teksteihin, lukija puolestaan on jännitteisessä suhteessa muihin lukijoihin ja heidän tulkintoihinsa. Lukija on tekstin tavoin itsessäänkin jännitteinen: empatian ja sympatian, itsen ja toisen vuorovaikutukset ovat läsnä henkilöhahmoista lukiessa. Tämä kaikki vaikuttaa siihen, millainen mielikuva hahmosta syntyy. Henkilöhahmo onkin Frankensteinin hirviötä muistuttava sirpaleinen, synteettisyyden ja mimeettisyyden, ihmisyyden ja ei-ihmisyyden sekä keskeneräisyyden ja ikuisen täydentymisen välissä tasapainoileva olento. (Varis 2019, 71, 63.) Nämä lukuisat jännitteet ja hahmojen olemukseen kuuluva liike siis mahdollistavat yksilölliset tulkinnat. Hahmoissa on monessa suhteessa paljon potentiaalia: ne voivat tarjota eri lukijoille erilaisia asioita. Toisin sanoen Varis ei

oikeastaan tarjoa ratkaisua kysymykseen ”mitä hahmot ovat”, vaan kuvaa sitä, miten niistä voi tulla jotakin ja miten ne tuottavat merkityksiä. (Varis 2019, 69.)

Tulkinta on siis aina lukijakohtainen, jolloin saman tekstin perusteella voi syntyä hyvinkin erilaisia mielikuvia samasta hahmosta (Varis 2019, 62, 80-81). Tulkinta voi kuitenkin muuttua, kun lukija kohtaa uusia hahmoa käsitteleviä tekstejä tai muiden lukijoiden tulkintoja ja saa lisää tietoa siitä, mihin kaikkeen hahmolla on potentiaalia tai millä muilla tavoin hahmon voi nähdä. Hahmon voi asettaa aina uusiin yhteyksiin esimerkiksi täydentämään tekstuaalisia aukkoja, mutta hahmon mysteeriä tai potentiaalia ei kuitenkaan saa koskaan imettyä täysin kuiviin. Henkilöhahmot eivät siis ole ennalta määrättyjä, vain hahmon alkuperäisen luojan ”totuuden” mukaisia, jatkuvasti samanlaisen identiteetin omaavia objekteja, vaan epävakaita, monista aineksista ja konteksteista rakentuvia sirpaleisia olentoja. Ne ovat sekä keinotekoisesti rakennettuja luomuksia että toimijoita, joiden mimeettinen puoli herää ainoastaan tulkitsevan ja kokevan, tekstin kanssa kommunikoivan ihmisen myötä. (Varis 2019, 62, 69-71, 81-82, 105-106.) Hyvä tapausesimerkki henkilöhahmojen synteettisyyden ja mimeettisyyden välisestä jännitteestä on 1920-30-luvuilla julkaistu suomalainen *Junnu*-sarjakuva (ks. Romu 2023). Koska lukijan merkitys korostuu, tekstien vastaanotossa enemmän painoarvoa saa myös se, miten lukija esimerkiksi vertaa hahmojen toimintatapoja ja moraalialia omaan ideologiaansa. Satujen lapsiyleisön kyky kriittiseen analysointiin on vasta kehittymässä, joten lapsille jaettavien mallien suhteen on oltava erityisen tarkkana.

Fiktio tarjoaa lukijalle turvallisen tilan harjoittaa kognitiivisia taitojaan, jolloin hahmoihin sitoudutaan myös tunnetasolla (Varis 2019, 96-97). Fiktiiviset hahmot, niistä keskusteleminen ja niiden kokemuksellinen lukeminen, voivatkin auttaa ymmärtämään laajempia inhimillisiä ja sosiaalisia ilmiöitä (Varis 2019, 92, 84-85, 29-30). Hahmojen kautta kuvitellaan ja spekuloidaan erilaisia tapahtumia tai olemisen muotoja, mikä ei vaikuta keskustelun fiktiivisiin kohteisiin (eli henkilöhahmoihin itseensä), mutta sillä voi kuitenkin olla seurauksia todellisessa sosiaalisessa elämässä (Varis 2019, 63, 93-94). Genreen kuuluvien kuvaustapojen epärealistisuus ei vähennä tätä koettua sosiaalista realistisuutta. Tekstien on ylipäättään tunnustettu vaikuttavan lukijoihin jo Platonista asti. Henkilöhahmojen kautta reflektoidaan ihmisluontoa ja erilaisia käyttäytymismalleja, ja tekstiin voi reagoida myös kehollisesti. Yleisesti voidaan sanoa, että henkilöhahmot suuntaavat lukijoiden ajattelua toden ja fiktion, itsen ja toisen rajapinnoille ja voivat sen kautta vaikuttaa lukijan käyttäytymiseen ja kognitioon. (Varis 2019, 38, 84-86, 111.) Henkilöhahmot ja heidän tarinansa vetoavat voimakkaastikin kaikenikäisiin; sen osoittavat jo hahmojen kuviin perustuva tuotemyynti, suositut con-tapahtumat sekä cosplay-harrastus.

Kognitiivinen lähestymistapa on siksikin perusteltu, että miltei mikä tahansa teos lyriikasta elokuvaan on sekä ihmisten tuottama että ihmisten vastaanottama. Teos

on siis lähtökohtaisesti kytköksissä humaaniin ajatteluun ja sen sisällöt, narratiivit, aiheet ja teemat ovat ihmismielelle ymmärrettäviä. Maailma hahmotetaan ihmisyyden kautta, ja siinä keskeisiä tapoja ovat usein kieli ja kerronnallistaminen. Kertomusten välittämät kokemukset puolestaan jäsennetään henkilöhahmojen avulla, mikä houkuttelee lukijaa katsomaan hahmoja kuin todellisia ihmisiä. (Varis 2019, 23, 100.)

Edellä esitelty kognitiivinen tapa lukea henkilöhahmoja sekä Variksen esittämä jänniteverkosto ja hirviöanalogia sopivat representaation kanssa hyvin yhteen: representaatioiden tavoin myös henkilöhahmot ovat sekä tietoisesti rakennettuja että todellista ihmiselämää heijastelevia. Kummatkaan eivät synny tyhjiössä eikä niitä tulkita irrallaan kulttuurisesta kontekstista, ja ne voivat vaikuttaa sekä vastaanottajan kognitioon että käytännön toimintaan, jolloin rakennettu esitys alkaa elää. Sekä representaatiot että henkilöhahmot vaativat kuitenkin vastaanottajan, joka kohtaa esitykset ja tulkitsee ne. Tekstiin erottamattomasti kiinnittynyt inhimillinen konteksti tukee henkilöhahmojen mimeettistä tulkintaa, jolloin esimerkiksi sosiaalisten suhteiden representaatioita voi hyvinkin soveltaa elettyyn todellisuuteen ja omiin käsityksiin.

3 TUTKIMUSMETODI

Metodeinani ovat luokittelu sekä tarkka analysoiva lukeminen. Rajasin aineiston 67 sadusta analyysin ulkopuolelle 11 satua, jotka eivät ole ihmesatuja. Koska tarkastelen auttamista suhteessa sankariin, oli ensin identifioitava kunkin sadun sankari(t). Joissain aineistoni saduissa on useampi sankari, mikä on suhteellisen tavallista (ks. Apo 1986, 140-141, 150-154; Propp 2009, 93-94). Aineiston 56 ihmesadusta seitsemässä (13%) on naispäähenkilö. Heistä yksi selviää kokonaan ilman auttajia ("Kuihtumaton kukka", SKSS, 120-125), mikä tekee peräti 14 prosenttia kaikista naispäähenkilöistä. Miessankarin tähdittämiä ihmesatuja aineistossa on 49, ja niistä kolmessa (6%) ei esiinny lainkaan auttajia. Tämän perusteella naissankarit, joita usein syytetään passiivisuudesta, ovatkin miessankareita kyvykkäämpiä. Toisaalta osasyynä tälle on naisten tähdittämien satujen vähäinen lukumäärä. Mikäli sankarittarista kerrottaisiin enemmän, itsekseen pärjääviä olisi todennäköisesti suhteessa vähemmän; on kuitenkin hyvin yleistä, että sadussa esiintyy edes yksi auttaja tai lahjoittaja.

Seuraavaksi selvitin teoreettisessa viitekehyksessä kuvatun auttajille ja lahjoittajille tyypillisen toiminnan kautta, mitkä hahmot hyväksytään mukaan tutkimukseeni, ja rajasin liikkeellelähettäjät tarkastelun ulkopuolelle. Kun auttajat ja lahjoittajat oli löydetty, syvennyin tarkkaan lukemalla kuhunkin sankarin ja auttajan väliseen kohtaamiseen ja selvitin yksityiskohtaisesti, miten vuorovaikutus etenee ja mitä auttajat tekevät sankarin hyväksi. Kuvasin tilanteiden kulun referaatinomaisesti omin sanoin, etsin eroja ja yhtäläisyyksiä ja ryhdyin rakentamaan tilanteita luokittelevia taulukoita.

Ennen luokitteluperusteita on kuitenkin hyvä selvittää, kuinka olen määritellyt itse auttamistilanteet ja niiden lukumäärän. Koska tutkimusprosessi ei aina etene lineaarisesti ja tutkimuksenteon eri vaiheet linkittyvät toisiinsa, yksi luokitteluperuste (auttajatyypit) vaikuttaa tilanteiden lukumäärään. Auttajatyypit liittyvät auttajan ja sankarin väliseen suhteeseen ja auttajan hyvän- tai pahantahtoisuuteen (ks. luku 2.1, s. 13-14). Esittelen aineistostani löytyneet auttajatyypit tarkemmin tilannemäärityksen jälkeen.

Kaikkein yleisintä on, että sankari kohtaa tietyn auttajan yhden kerran sadun aikana, saa yhden tarvitsemansa asian ja jatkaa matkaansa. Sankari voi myös saada lupauksen tulevasta avusta, ja apu reaalistuu eli lupaus lunastetaan hetken kuluttua, kun sankari eniten tarvitsee sitä. Kuitenkin jotkin hahmot auttavat sankaria moneen eri kertaan samassa sadussa. Siksi olen katsonut tarpeelliseksi määritellä ehdot, joiden perusteella saman hahmon toiminnan voi katsoa olevan useampi kuin yksi avunantotilanne, ja milloin taas kyse on vain yhdestä vuorovaikutustilanteesta. Analyysissa käsiteltävien tapausten eli eri auttamistilanteiden lukumäärä ei siis ole riippuvainen todellisesta auttajahahmojen lukumäärästä.

Kuten sanottua, yleensä yksi auttaja on mukana vain yhdessä tilanteessa ja antaa vain yhden lahjan tai avun. Olen katsonut yhdeksi tilanteeksi myös tapaukset, joissa kyse on jostakin seuraavasta:

- *Useampi auttaja suorittaa yhden rajatun työn tai ratkaisee yhden ongelman.* Esimerkiksi parvi varpusia, jotka siivilöivät sankarittaren lypsämän maidon siivillään, toimii yhtenä auttajana. Samoin muurahainen, joka kutsuu heimonsa avukseen erottelemaan jyvälajit toisistaan sankarin puolesta, on yksi auttaja yhdessä tilanteessa heimostaan huolimatta. Yksi tilanne on kyseessä silloinkin, kun karhu, susi, kissa ja koira yhtenä joukkona paljastavat surmatun sankarin ruumiin ja mahdollistavat siten sankarin henkiin herättämisen. (SKSS, 157, 238-240, 59.)
- *Samalla kaavalla toimiva auttaja liittyy sadussa (usein kolmasti) toistuvaan elementtiin.* Sankaritar pyytää vetehistä viemään arkullisen lämpimäisiä kotiinsa. Vetehinen suostuu tietämättä, että arkussa onkin sankarin sisar, joka näin pelastuu. Sama toistuu kolmasti, mutta katson kuljettamisen olevan vain yksi auttamistilanne, sillä sankarin ainoa tavoite on pelastaa itsensä ja sisarensa. Samankaltaisesta kuviosta on kyse silloinkin, kun esimerkiksi kuningas asettaa sankarille vaikeita tehtäviä, mutta sankari ratkaisee ne kysymällä neuvoa auttajaltaan. (SKSS, 36-38, 90-91.) Kolme tehtävää toimii sadussa yhtenä koikeena, joten kokonaisuuden kannalta on perusteltua katsoa auttamisen tapahtuvan vain yhdessä tilanteessa.
- *Auttaja lähtee sankarin mukaan ja on jatkuvalla läsnäolollaan yhä uudelleen sankarin käytettävissä.* Jatkuva läsnäolo voi johtua esimerkiksi aiemmin annetun lupauksen täyttämisestä, mutta usein syytä ei kummemmin eritellä. Kissa lupaa tehdä sankarittaresta kuningattaren, jos tämä ottaa sen mukaansa. Kissa hankkii sankarille linnan sekä opastaa ja neuvoo tätä sadun eri vaiheissa, jolloin sankari onnistuu teeskentelemään oikeaa prinsessaa ja saamaan kuninkaallisen puolison. Toisessa sadussa susi auttaa sankaria toistuvien elementtien aikana, mutta niiden jälkeenkin lähtee sankarin perään, pelastaa tämän ja neuvoo tätä. (SKSS, 205-210, 213-220.) Kissa ja susi ovat jatkuvasti sankarin käytettävissä ja läsnä, jolloin katson pitkittyneenkin kohtaamisen olevan vain yksi auttamistilanne.

Yllä esitetyissä yhden tilanteen ehdoissa on kuitenkin harvoja poikkeuksia. Jopa jatkuvasti läsnäoleva auttaja voi vaatia tarkastelua useammassa erillisessä tilanteessa, ja kahden sadun toistuvaan elementtiin kuuluvan auttajan olen myös katsonut esiintyvän useassa eri tilanteessa. Useamman tilanteen samalle auttajalle aiheuttavat kaiken kaikkiaan seuraavat ehdot:

- *Auttajatyypin vaihtuu.* Paholainen lupaa hankkia sotamiehelle rahaa eläkettä varten, jos sotamies vapauttaa hänet pullostsa. Sotamies suostuu, paholainen auttaa häntä hankkimaan eläkkeen ja annettu lupaus on lunastettu. Ilman erityistä syytä

paholainen jää yhä sotamiehen seuraan, ja hänen avullaan tämä saa palatsin eläkeasunnokseen. Auttaja on jatkuvasti sankarin seurassa, mutta auttaakin tätä pyyteettömästi hyväntahtoisesti solmitun sopimuksen sijaan. Samoin hiisi, jonka luona käydään toistuvasti tekemässä vaihtokauppoja, katsotaan toisteisuudesta huolimatta kahden erillisen tilanteen lahjoittajaksi. Hiisi on aluksi kiitollinen itse saamistaan lahjasta ja antaa sankarille vastalahjan, mutta uudessa vaihtokaupassa saakin taikaesineen sijaan tavallisen esineen, jolloin hiidestä tulee petetty lahjoittaja. (SKSS, 79-82, 259-260.) (Löytämistäni auttajatyypeistä ja niiden määritelmistä tarkemmin kohta.)

- *Sankari vaihtuu.* Ensimmäinen sankari kuulee sattumalta paholaisten puheen, osaa sen ansiosta ratkaista arvoituksen ja saa rahaa. Sankari kertoo veljilleen, mistä sai tietonsa. Satu alkaa seurata sankarin veljiä, jotka menevät kahdesti kuuntelemaan paholaisten puhetta. Ensimmäinen sankari jää sadussa kotiin, eikä ole mukana sadun loppupuoliskossa. (SKSS, 333-337.) Sankari vaihtuu kesken toistuvan elementin, joten katson paholaisten esiintyvän kahdessa eri tilanteessa.
- *Sama auttaja ei ole jatkuvasti sankarin mukana.* Auttaja siis lähtee lupauksia antamatta omille teilleen ja ilmaantuu myöhemmin uudelleen, tai sankari itse lähtee ja palaa auttajan luo – eli sankari tosiaankin kohtaa tämän kahteen eri kertaan. Hiiri ilmaantuu Hiitolassa piikovan sankarittaren luo, suorittaa tälle annetun tehtävän ja lähtee. Sankari saa uusia tehtäviä ja suoriutuu niistä muiden auttajien avulla. Hiisi haastaa sankarin kisailuun. Hiiri ilmestyy omia aikojaan paikalle ja avittaa sankarin voittoon. Vastaavasti sankari itse voi lähteä ja kohdata saman auttajan myöhemmin uudelleen. Hiisimuori antaa sankarille ruokaa ja yösijan, mutta koska Iso-Hiisi uhkaa syödä hänet, hän pakenee. Iso-Hiisi kuolee takaa-ajon aikana. Sankari palaa Hiitolaan ja väittää hiiden joutuneen vangiksi, jolloin hiisimuori antaa hänelle rahaa lunnaita varten. (SKSS, 156-157, 115-119.)

Tällaisista useasti samassa sadussa kohdattavista hahmoista kolme antaa sankarille taianomaisen keinon kutsua itsensä esiin uudelleen, mutta heidän poissaolonsa lupauksen antamisen ja – sadussa vain kerran tapahtuvan – kutsun välissä on niin merkillepantavaa, että olen katsonut kutsuttuna saapumisen olevan oma erillinen tilanteensa. Kahta kutsuttavaa sekä yllämainittua pyyteetöntä hiirtä lukuunottamatta aina, kun auttaja ilmestyy poissaolon jälkeen uudelleen, auttajatyyppi myös vaihtuu, jolloin on erityisesti syytä tarkastella tilanteita useampana erillisenä tapauksena. Sama hahmo voikin siis näkyä tutkielman liitteissä kahden eri tyyppin kohdalla, mutta tällä ei ole itse tilanteiden analysoinnin kannalta merkitystä.

Aineiston kartoituksen tuloksena analysoitavaksi löytyi 187 miessankarin ja 29 naissankarin auttamistilannetta. Tilanteiden taulukoinnin ensimmäisessä vaiheessa jaottelin sadut sankarin sukupuolen mukaan. Tein muistiinpanoikseni kaksi taulukkoa, toisen miespuolisille, toisen naispuolisille sankareille. Nämä alkuperäiset luettelot olivat prosessin kannalta tärkeitä ja helpottivat omaa työtäni, vaikka ne ovatkin tarpeettomia liittää tutkielman oheen. Luin sadut analysoivalla otteella useaan kertaan ja taulukoin satukohtaisesti näkyviin auttamistilanteiden kiinnostavimpia elementtejä ja yksityiskohtia, jolloin kohtaamisen eri vaiheet tulivat esiin. Pidin tätä jaottelua mies- ja naispuolisiin sankareihin koko analyysin ajan mukana; siten sain esille sukupuoleen liittyvät erot sankarin toiminnassa, kuten sen, etteivät kaikki avun hankkimisen tavat esiinny molempien sukupuolten kohdalla. Tästä lisää luvussa 4.

Lukiessani satuja tarkasti analysoiden pilkoin siis auttamistilanteet eri vaiheisiin ja listasin nämä vuorovaikutuksen vaiheet sadun sankarin sukupuolen mukaisesti taulukoihin. Taulukoinnin edetessä havaitsin, että sankarin toiminta ja suhtautuminen auttajiin on yhteydessä auttajatyyppeihin. Toisin sanoen sankarin ja hänen auttajansa välinen vuorovaikutustilanne on samankaltainen kunkin auttajaryhmän sisällä. Näin ollen auttajatyypit vastaavat kysymykseen siitä, millä tavoin avun saa. Auttajatyypit näyttävät yksityiskohtaisesti, mitä kunkin tyyppin ympärillä tapahtuu eli mistä asioista kyseisen auttajaryhmän tilanteet yleensä koostuvat, millä keinoin sankari milloinkin pyrkii päämääräänsä, miten auttaja kokee sankarin toiminnan ja miltä auttajasta ehkä tuntuu. Tämä kohtaamisen yleinen tunnelma on vuorovaikutuksen kannalta hyvin olennaista, vaikka Proppin mukaan tunteilla ei ole itse tarinan kulussa merkitystä.

Olen eritellyt aineistosta yhdeksän auttajatyyppiä: *pyyteen, kiitollinen, hyväntah-
toinen, vastentahtoinen, vihamielinen, petetty, pelokas, tahaton* sekä *taian alainen*. Luokitte-
lua tehdessä ei aina ollut täysin selvää, mihin kategoriaan mikäkin tapaus kuuluu. Tämä johtui siitä, että tilanteen alkaessa auttaja vaikuttaa kuuluvan tiettyyn tyyppiin, mutta tilanteen aikana vaikutelma muuttuu, ja lopullinen tyyppi on jotakin muuta kuin aluksi saattoi olettaa. Sankari esimerkiksi uhkaa ampua suden saadakseen siltä maitoa. Pelokas susi pyytää sankaria säästämään henkensä ja tarjoaa tälle maitoaan vapaaehtoisesti. Ennen sankarin lähtöä susi antaa yhden pennuistaan sankarin suoje-
lijaksi osoittaen näin kiitollisuutensa siitä, ettei sankari ampunut sitä. Siispä susi on kiitollinen, ei pelokas auttaja. (SKSS, 55-56.) Samoin mummpari, jonka yhden yhteisen silmän sankari uhkaa varastaa, on aluksi pelokas, sillä he anelevat sankaria palauttamaan silmän. Sankari lupaa, mikäli mummot vievät hänet elämänveden lähteelle. Mummot haluavat kuitenkin päästä sankarista eroon ja vihamielisinä johdattavat tämän kuolemanveden lähteelle. Sankari hoksaa petoksen; mummot joutuvat lopulta johdattamaan tämän oikealle lähteelle ja ovat tämän vuoksi vastentahtoisia auttaji. (SKSS, 179.) Kuitenkin jo edellä mainittu vetehinen, joka kantaa sankarittaren valmistelema arkut pois linnastaan, on petetty auttaja; hahmo itse toimii kiitollisuudentunteen vuoksi, mutta lukija tietää, että sankari on piilottanut sisarensa arkkuihin ja myös rikkonut vetehisen kieltoa, jolloin vetehisen kiitollisuus on todellisuudessa vastikkeetonta (SKSS, 36-38). Olenkin tarkastellut kokonaistilannetta ja sitä, millainen mielikuva kohtaamisesta lukijalle lopulta jää, ja luokitellut auttajat tämän kontekstin mukaan tiettyyn tyyppikategoriaan.

Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa järjestelin kahden alkuperäisen taulukon kirjaukset uudelleen yllä mainittujen tilannekohtaisten auttajatyyppien mukaisesti. Tällä tavoin erotin helpommin eri tyyppien väliset toiminnan variaatiot eli sen, miten sankari käyttäytyy saadakseen tarvitsemansa ja millaisia samaistuttavaksi oletettuja luonteenpiirteitä hän osoittaa omaavansa. Luokiteltuani sadut auttajatyyppien mukaisesti uusiin taulukoihin tarkastelin ryhmiä vielä uudelleen kullekin tyyppille

nimenomaisesti määrittelemieni yleisten piirteiden kautta, jolloin analyysi tarkentui. Muokkasin taulukoita tarpeen mukaan tilanteiden ja auttajatyyppeiden määritelmien täsmentyessä. Samalla pystyin karsimaan tarpeettomat sisällöt ja keskittymään niihin olennaisimpiin vuorovaikutustilanteiden yksityiskohtiin, jotka riittävät vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Nämä tärkeimmät yksityiskohtat näkyvät taulukoiden pystysarakkeissa. Lukijaystävällisyyden vuoksi tyyppitaulukot ovat aineiston mukaisessa järjestyksessä. Koska auttajatyypit näyttävät, miten sankari kohtelee sadun muita hahmoja ja mitä ansioita hänellä avun saamiseksi on, analyysi seuraa näitä yhdeksää auttajatyyppiä. Määrittelen auttajatyypit luvun 4 alussa ennen kuin siirryn kunkin tyyppin tarkempaan analyysiin.

Lopuksi jäsentelin tyyppitellyn aineiston vielä yhteen uuteen taulukkoon auttajan lajin mukaan. Näitä lajeja ovat hyvät ja pahat yliluonnolliset olennot, suuret ja pienet eläimet sekä ihmiset. Hahmojen ja niiden lajien mukaan luokittelemalla on helpompi hahmottaa, ovatko esimerkiksi kaikki prinsessat sankaria pyyteettömästi auttavia tulevia puolisoita, pettäkö sankari koskaan eläimiä tai auttaako paholainen myös nais-sankaria. Tämä lajinmukainen taulukko sekä auttajatyyppeihin perustuvat taulukot ovat tämän tutkielman liitteinä.

4 AVUN TAI LAHJAN SAAMINEN SUOMEN KANSAN SUUREN SATUKIRJAN SADUISSA

Analyysi seuraa yhdeksää aineistosta noussutta auttajatyyppiä, jotka ovat *pyyteetön, kiitollinen, hyvántahtoinen, vastentahtoinen, vihamielinen, petetty, pelokas, tahaton sekä taian alainen*. Auttajatyyppit kuvaavat hyvin sitä, millä mentaliteetilla vuorovaikutus tapahtuu eli millainen suhde sankarilla ja tämän auttajalla oikeastaan on keskenään. Pyyteetön auttaja on laupias, hyvää hyvyttään toimiva auttaja. Kiitollinen taas on sananmukaisesti kiitollinen jostakin hyvästä, jonka itse saa sankarilta, ja sen vuoksi palkitsee tämän. Hyvántahtoinen auttaja tekee sankarin kanssa reilun vaihtokaupan. Vastentahtoinen tekee niin ikään sopimuksen sankarin kanssa aikoen välttyä oman osuutensa täyttämislä, mutta joutuu lopulta pitämään sanansa. Vihamielisen auttajan kanssa tehty sopimus on lähtökohtaisesti sankarille epäedullinen: se velvoittaa hänet antamaan omansa tai läheisensä sielun paholaiselle. Petetty auttaja on hahmo, jota sankari huijaa selviytyäkseen. Pelokasta auttajaa sankari uhkailee saadakseen haluamansa. Tahaton auttaja ei tiedä auttavansa sankaria, ja taian alainen taas toimii, koska on sidottu tietynlaiseen taikaan. Määrittelen jokaisen tyyppin vielä tarkemmin omassa alaluvussa. Viimeisessä alaluvussa käsittelen auttajien välisiä lajikohtaisia eroja. Kunkin alaluvun lopussa nostan aineistosta tapausesimerkkejä auttajatyyppille yleisimmistä tavoista vuorovaikuttaa sekä mies- että naissankarin kanssa. Valitsen omaa tyyppiryhmäänsä parhaiten ja selkeimmin edustavat esimerkit.

4.1 Sankaria autetaan auttamisen tähden: pyyteettömät

Valtaosa sekä miesten että naisten auttajista on pyyteettömiä. Pyyteettömien osuus kaikista miessankarin auttajista on 31 prosenttia (58/187), naissankarin auttajista jopa 45 prosenttia (13/29). Pyyteettömät auttajat toimivat hyvää hyvyttään: he antavat

sankarille sen minkä voivat pyytämättä ja saamatta mitään itselleen. He siis eivät itse hyödy antamastaan avusta millään lailla. Tähän selvästi yleisimpään tyyppiryhmään kuuluu kaikenlaisia hahmoja: muodonmuuttajia ja monia muita ylliluonnollisia olen- toja, hevosia, koiria, ukkoja, prinsessoja, jopa paholainen toimii tietyissä tilanteissa pyyteettömänä auttajana. Avun itsensä vuoksi auttavilla ei aina ole erityistä syytä, miksi he päättävät auttaa, tai sitä ei sadussa erikseen mainita. Sankari ei tiedä etukä- teen saavansa apua, kun kyseessä on pyyteetön auttaja – ellei tämä ole antanut sankarille taianomaista keinoa kutsua itseään apuun. Tällaisia poikkeuksia on naisten aut- tajissa yksi (”Kolmen sisaruksen” haltijatar), miesten auttajissa kaksi (”Veljen ja sisa- ren” härkä sekä ”Imannin” vainaja). Pyyteettömistä vain kymmenen on puhtaita lah- joittajia; muut ovat auttajia, joista kuusi toimii sekä auttajana että lahjoittajana.

Pyyteettömät auttajat, kuten ketkä tahansa auttajat yleensäkin, kohdataan sattumalta, yllättävissä paikoissa tai matkan varrella; sankari saa apua niiltä, jotka sattuvat olemaan saatavilla juuri senhetkisessä ympäristössä tai jotka ilmaantuvat omia aiko- jaan. Vain harvoin sankari tietää, mistä ja keneltä mennä pyytämään apua, eikä hän (lukijasta poiketen) silloinkaan voi olla varma, että ratkaisu löytyy. Esimerkiksi tyttä- rensä paholaiselle luvannut kuningas menee kysymään neuvoa piispalta, joka onneksi tietää, miten paholainen ei voi viedä tytärtä mukanaan (SKSS, 331). Toisinaan, yleensä liittyen sadun toistuvaan elementtiin, sankari oppii mistä apua saa ja toistojen aikana menee tietoisemmin kysymään neuvoa samasta lähteestä. Kun kateellinen kuningas antaa sankarille vaikeita tehtäviä päästäkseen tästä eroon, sankari menee kotiinsa va- littamaan asiasta, mutta yllättäen hänen vaimonsa tietää ratkaisun. Uusien tehtävien edessä sankari juokseekin heti vaimonsa luo kysymään neuvoa. (SKSS, 90-91.) Sanka- rin aktiivisuus lisääntyy hieman, kun hän hoksaa saavansa viisaammalta apua.

Hyvin usein pyyteettömät auttajat alkavat vain toimia, jolloin sankari saa apua. Auttaja voi myös tarjota apuaan ennen kuin itse toiminta alkaa. Muutoin sankari itse yleensä pyytää apua ja saakin sitä ilman sen kummempaa neuvottelua. Yhtä ainoaa tapausta lukuun ottamatta kaikki pyyteettömät auttajat toimivat, koska itse haluavat. Sadussa ”Elämänveden lähde etsimässä” sankari pyytää apua akalta, jolla on valtaa lintujen yli. Kokkolintu tietää, missä lähde on, ja ”tuhattuotiaan lintujenhallitsijan käskystä se lupasi viedä kuninkaanpojan lähteelle ja saatella hänet ehjin nahoin takai- sin” (SKSS, 224). Vain kahdesti sankari ei itse tiedä saavansa pyyteetöntä apua. Kun vastustajansa laatimaa kirjettä kuljettava ”Antti Puuhaaran” sankari nukahtaa mat- kallaan, paikalle sattuneet teinit³ lukevat piloillaan kirjeen ja kirjoittavat sen tilalle toi- sen. ”He päättivät kääntää pahan hyväksi” (SKSS, 136); alkuperäisessä kirjeessä nimit- täin käsketään hirttää sen tuoja, mutta teinien laatiman uuden kirjeen ansiosta sankari saa perille saapuessaan vastustajan tyttären vaimokseen. Hirtettäväksi joutuu

³ Sana teini tarkoittaa tässä yhteydessä nuorukaista tai oppikoululaista, joka kiertelee keräämässä rahaa itsensä elättämiseen (Aapala (ei pvm.); Suomen etymologinen sanakirja 2023).

vastustajan koira. Myös sadun "Veli ja sisar" kettu auttaa sankaria ilman että sankari on tietoinen ketun vaikutuksesta. Sankari pakenee jättiläistä, joka vyöttää itsensä pajunvitsoilla ja alkaa juoda esteenä olevaa merta. Kettu puree vitsat poikki, jolloin jättiläinen halkeaa ja sankari pelastuu.

Vaikka pyyteettömät eivät saakaan varsinaisia vastikkeita avustaan, heillä voi silti olla omat syynsä auttaa. Yllä mainitun jättiläisen kuolema antaa ketuille, susille ja karhuille yltäkylläisesti syötävää, mutta tällainen oman aseman parantaminen on pyyteettömille harvinaista. Lähinnä vastustajan luota löydetty auttaja, jonka kanssa sankari pakenee vastustajaa, saa sankaria auttamalla ikään kuin ohessa itselleenkin turvaa, tai heitteillejätetyn sankarin kotiinsa ottava saa sankaria auttamalla itselleen lapsen. Toisinaan sankari kohtaa tiellä jonkun, joka pyytää päästä mukaan matkalle, jää sankarin seuraan ja ryhtyy auttamaan tätä. Suoraan sankarilta he eivät kuitenkaan saa mitään. (Mukaan ottaminen ei mielestäni ole riittävän suuri kiitollisuutta herättävä asia, jotta nämä auttajat olisivat pyyteettömien sijaan kiitollisia. Heillä ei ole erityistä tarvetta tai hätää, heillä ja sankarilla vain sattuu olemaan sama matka.) Useimmin auttajat yksinkertaisesti näkevät sankarin hädän ja tahtovat auttaa tätä; he siis toimivat siksi, että sankari on vaarassa, allapäin tai tarvitsee neuvoja, joita auttaja tietää voivansa tälle antaa.

Joissain harvoissa tapauksissa avunannon syyksi mainitaan jokin sankarin ansio tai piirre, joka herättää halun auttaa. "Antti oli komea nuorukainen ja sen takia kaiketi Louhen tytär päätti tehdä parhaansa hänen hyväkseen" (SKSS, 139). "Avuliaan suden" susi mainitsee sankarin suopeuden (SKSS, 213), useissa tilanteissa taas sankarin eläinrakkaus tai hyvä huolenpito eläimistä on syynä auttamiselle. Muutamissa tapauksissa ansioksi voi lukea hyvät sosiaaliset suhteet: sankari saa apua langoiltaan, veljiltään tai mieheltä, joka suostuu neuvomaan, koska sankari on "kotikylän miehiä" (SKSS, 340). Muita sankarin ansioita tai tavoiteltavia piirteitä ovat muun muassa viisaus, nöyryys, rohkeus, yritteliäisyys, sitkeys, rehellisyys, viattomuus sekä äly tarttua tilaisuuteen, kun sellaisen saa. Sukupuolten välillä ei tässä suhteessa ole paljонkaan eroa; eri hyveet esiintyvät yhtäläisesti sekä nais- että miessankareilla.

Ennen siirtymistä seuraavaan auttajatyyppiin annan vielä joitain esimerkkejä, jotka kuvastavat hyvin yleisimpiä tapoja saada pyyteettömien auttajien apua.

"Väkevä Matti", SKSS, 9-14. Sankari löytää vuoren sisästä vastustajan linnan, jonka salissa neito kehrää kultalankaa. Neito varoittaa sankaria vastustajan voimista ja neuvoo sankaria juomaan väkivettä. Sankari tekee neuvon mukaan ja voittaa vastustajan tämän palatessa kotiin. Neito kertoo olevansa ryöstetty kuninkaantytär, ja hänestä tulee sankarin puoliso.

"Kruunun mies", SKSS, 88-98. Sankari näkee hautausmaalla kolmen vainajan riitelevän huonokuntoisista esineistä ja kysyy riidan syytä. Vainajat kertovat esineiden taioista. Sankari haluaa esineet itselleen ja pyytää saada ne: "Tehän olette vainajia ettekä moisia mahtikapineita tarvitse. Menkää nukkumaan ikuista unta tuonne hyvään hiekkamaahan ja antakaa taikakalunne minulle. Minä, joka olen elävä, mahtia tarvitsen, ettekä te." Vainajat toteavat sankarin olevan oikeassa ja lahjoittavat hänelle kaikki kolme taikaesineitä.

”Ukon tytär ja akan tytär”, SKSS, 151-160. Sankarittaren on lämmitettävä Hiitolan sauna ja samaan aikaan kehrättävä villaa ja kutoa siitä kangas. Sankari menee saunaan ja alkaa itkeä. Hiiri tulee esiin ja kysyy murheen syytä. Sankari selittää, ja hiiri lupaa kutsua heimonsa apuun. Saunaan tulee tuhat hiirtä, jotka yhdessä työstävät villan kankaaksi. Sankari lämmitteää saunan ja saa hiiden akan tyytyväiseksi.

”Oivalliset apulaiset”, SKSS, 185-191. Sankari on matkalla kosimaan prinsessaa ja kohtaa tiellä Möhömaha-nimisen miehen, joka pyytää päästä sankarin mukaan kohdevaltakunnan hyvien ruokien toivossa. Sankari ottaa Möhömahan seurukseen. Ensimmäisenä kosijan tehtävänä on mahdoton syömisurakka. Sankari saa ottaa seurueestaan vain yhden puhemiehen avukseen, ja hän ottaa Möhömahan, jonka avulla selviää koetuksesta.

”Puhuva lintu”, SKSS, 302-307. Veljiään viisaampi sankaritar onnistuu hakemaan lumotusta puutarhasta puhuvan linnun, verson kultaomenapuusta sekä ruukullisen elämänvettä. Puutarhan vartijalta sankari on kuullut veljiensä muuttuneen kiviksi ja miettii ääneen, miten voisi herättää heidät henkiin. Puhuva lintu neuvoo keinon, ja sankari pelastaa veljensä elämänvedellä.

4.2 Sankaria kiitetään: kiitolliset

Pyyteettömiä läheisesti muistuttavat kiitolliset auttajat ovat myös melko yleisiä. Heitä esiintyy 13 prosentissa (25 kpl) miessankareiden auttamistilanteista, naisilla 14 prosentissa (4 kpl). Kiitolliset toimivat sankarin herättämän kiitollisuudentunteen vuoksi. Sankari tekee hyvää hyvyyttään jotakin toisen hahmon hyväksi ja saa siitä palkkion. Näissäkään tapauksissa sankari ei tiedä tulevasta palkkiosta. Hyveellinen sankari ei pyydä vastalahjaa; hän itse toimii tietyllä tapaa, koska se on oikein. Auttaja kuitenkin tahtoo korvata hyvän teon, jolloin sankari yllättäen saakin jotakin. Sankari siis tekee ensimmäisenä jotain, auttajan lupaamatta mitään korvaukseksi, mutta auttaja silti palaa myöhemmin yllättävässä tilanteessa ja palkitsee sankarin, tai heti oman tarpeensa täyttämisen jälkeen osoittaa kiitollisuutensa saamastaan avusta.

Yleisintä on, että pulassa oleva hahmo pyytää paikalle osuvalta sankarilta apua. Sankari suostuu, koska niin kuuluu tehdä, täyttää toisen pyynnön ja saa palkkion. Melkein yhtä usein sankari näkee auttajan olevan vaikeuksissa ja omasta aloitteestaan kohentaa tämän asemaa ilman että häneltä on erikseen tarvinnut pyytää palvelusta. Hyvästä työstä kiitollinen auttaja palkitsee sankarin heti kun siihen tarjoutuu tilaisuus. Kiitolliset ovatkin hyvin usein lahjoittajia; sankari saa palkkiokseen erilaisia taikaesineitä, rikkauksia tai hyvän yhteiskunnallisen aseman. Kiitolliset auttajat taas osoittavat kiitollisuutensa kaikilla niillä tavoilla, jotka kuuluvat auttajan toiminnan piiriin työn suorittamisesta hengen pelastamiseen. Kaikki kiitolliset palkitsevat sankarin vain omasta halustaan. He ovat jo saaneet sankarilta jotakin hyvää ja voisivat jatkaa elämäänsä rauhassa, mutta ennen sitä he tahtovat antaa sankarille ansaitun palkkion. Tällä tavoin he eivät jää mitään velkaa. Kiitolliset lähtevätkin omille teilleen aina auttamaan sankaria; vain yksi poikkeus, leijona (SKSS, 328-331), jää sankarin seuraan, mutta se osoittaakin kiitollisuutensa elättämällä sankaria autiolla saarella.

Ainoa poikkeuksellinen tapaus on kampela, joka lopulta vetää kiitoksensa pois sadussa "Kalastaja ja hänen eukkonsa" (SKSS, 241-247). Tarina on opetus ahneen palasta. Sankari saa pyydykseensä kultakruunuisen kampelan, joka pyytää päästä vapautteen ja lupaa palkita sankarin laupeuden "runsain mitoin". Sankarin voisi siis tulkita olevan tietoinen avusta, mutta sankari toteaa vain: "Koska niin kauniisti pyydät, niin olkoon menneeksi", ja kotona kertoo antaneensa kampelan mennä, sillä "[k]auniisti se minua rukoili". Sankari ei puhu annetusta lupauksesta mitään; hän olisi luultavasti päästänyt kampelan menemään ilman lupausiakin. Vasta sankarin vaimo huomioi tämän mahdollisuuden: "Tottahan sentään itsellesi jotakin lunnaita, palkintoa toivoit?" Sankari ei tiedä mitään toivottavaa, mutta vaimo patistaa häntä pyytämään tupaa asumukseksi vanhan tynnyrin tilalle.

Vastaavissa tilanteissa, joissa sankari ei osaa ennakoida saavansa jotakin, auttaja usein ilmestyy myöhemmin palkitsemaan sankarin juuri sopivalla hetkellä. Sankari ehkä tietää, mitä tarvitsee, muttei itse aktiivisesti ryhdy perimään velkaa. Kalastaja kuitenkin palaa vaimonsa painostuksesta kampelan luo, vaikkei hänelle ole tullut niin sanotusti tosipaikka eteen, ja pyytää tiettyä palkkiota. Kampela lahjoittaa tuvan, jolloin velka tavallisesti olisi kuitattu. Vaimon vaatimukset kuitenkin jatkuvat, ja sankari alkaa kohdella kampelaa kuin jatkuvasti läsnäolevaa auttajaa, vaikkei se sitä ole. Vaimo vetoaa kiitollisuudenvelkaan, joka on jo maksettu korkojen kera, ja käskee sankaria pyytämään kampelalta aina vain hienomman asunnon ja paremman aseman. Kun ahneudelle ei tule loppua, kampela hävittää kaiken minkä on mahdollaan antanut. Halutun paaviuden sijaan sankarille vaimoineen jää vain se sama tynnyri, jossa he asuivat sadun alussa. Kiitollisuudesta saa nauttia vain kohtuudella, eikä auttajien kärsivällisyyttä saa koetella; muuten kiitollisuus haihtuu samoin kuin ansaitsematon palkkiokin. Kiitollisuutta ei siis voi käyttää hyväkseen, kuten ei pyyteetöntäkään apua (vrt. auttajat, jotka sankari voisi taialla kutsua yhä uudelleen apuun, mutta jotka kutsutaan vain kerran, todellisen tarpeen edessä turhuuksien ahnehtimisen sijaan).

Siinä missä kampelaa ei saa ärsyttää, hiiden suopeutta voi hieman venyttää. Kun sankari pelastaa hiiden pojan, kiitollinen hiisivaari lahjoittaa hänelle taikaesineen. Pojan neuvosta sankari kuitenkin viivyttelee lähtöä. Hiisivaari kysyy, mitä sankari vielä haluaa, ja tämä pyytää lisää taikaesineitä. Hiisivaari antaa ne, mutta alkaa jo ärsyyntyä ja käskee sankaria painumaan tiehensä. Sankari lähtee vihdoinkin, mutta nyt hänellä on ratsu (josta tulee hänelle uusi auttaja) sekä kolme taikaesineitä, joiden avulla hän selviää tulevista tehtävistä. (SKSS, 200-204.) Saduissa hiisi on usein vaarallinen vastustaja, joka uhkaa syödä sankarin; ylläolevan esimerkin hiisivaari toteaa pojan tuoneen paistin kotiin, ja pojan täytyy selittää, että pelastajanaan sankari on tappamisen sijaan palkittava. Uhkaavalta hiideltä voikin keplotella itselleen hieman enemmän kuin pieniltä eläinauttajilta, jotka lähtökohtaisesti ovat luonteeltaan kilttejä. Toisaalta myös Pyhä Pietari, jonka hevosen sankari kengittää, antaa sankarille kolme vastalahjaa

yhdestä hyvästä teosta (SKSS, 319-320), mutta ylenpalttisuutta ei kuitenkaan saa pyytää; auttajan – myös hiiden – on kysymyksillään tarjottava se.

Kiitollisia auttajia kohtaavat sankarit edustavat monenlaisia pehmeitä arvoja, joiden mukaan he toimivat. He ovat avuliaita ja hyväkäyttöisiä, urheita, armeliaita ja anteliaita, he toimivat itseään heikompien tai huonossa tilanteessa olevien hyväksi. Tämä tulee esiin monenlaisissa hyvissä teoissa: sankari esimerkiksi säästää auttajan hengen, ratkaisee auttajan ongelman, täyttää auttajan luonnollisen tarpeen (kuten lypsää lehmän tai jakaa eväänsä nälkäisten kanssa), tai toimittaa kuolleen auttajan jäänökset siunattuun maahan. Kiitolliset tuovat esiin sankarin oikeamielisyyden, ja sankari esiintyykin eniten edukseen juuri kiitollisten auttajien kohdalla. Sankari ei toimi tulevan lahjan toivossa, vaan hyvän teon itsensä vuoksi. Naissankarit kohtaavat kiitollisia auttajia vain yhdessä sadussa, joten heidän kohdallaan hyveinä näkyvät vain avuliaisuus ja hyvät käytöstavat.

”Kersantti ja kuninkaantytär”, SKSS, 99-109. Epätoivoinen sankari kaivaa hautaa itselleen, mutta löytää maasta jättiläisen luut. Sankari hautaa ne siunattuun maahan. Hyvän työn tehtyään hänellä on hieman parempi olo, eikä hän vielä surmaakaan itseään. Yöllä jättiläinen ilmaantuu sankarin luo, kiittää tätä luidensa hautaamisesta ja neuvoo, mistä sankari löytää maanalaisen luolan täynnä jättiläisen rikkauksia. Sankari ottaa luolan tavaroineen haltuunsa, voittaa niiden avulla valtakuntaan hyökkäävät miehet ja saa prinsessan puolisoikseen.

”Ukon tytär ja akan tytär”, SKSS, 151-160. Sankaritar juoksee kohti Hiitolaa, kun hajoamassa oleva olkilyhde pyytää tätä sitomaan itsensä, ettei sitä poljeta pahnoiksi. Sankari sitaisee lyhteen. Kun sankari myöhemmin lähtee tavarakuorman kanssa kotiinsa, hiiden akka käskää tammea lyömään sankarin kuoliaaksi. Olkilyhde sotkee tammen oksat ja sankari säästyy.

”Taikasormus”, SKSS, 253-257. Sankari näkee männynrakoon takertuneen käärmeen ja auttaa sen vapaaksi. Käärme johdattaa sankarin linnaan ja muuttuu neidoksi, joka antaa sankarin valita itsensä tai kultasormuksen palkkioksi henkensä pelastamisesta. Sankari valitsee sormuksen, ja neito kertoo siihen liittyvästä taiaista.

4.3 Sankari tekee hyvät kaupat: hyväntahtoiset

Hyväntahtoisia auttajia on lähes saman verran kuin kiitollisia: miesten auttajista 15 prosenttia (28 kpl), naisten auttajista 14 prosenttia (4 kpl). Hyväntahtoiset ovat niitä (kenties hädänalaisia) auttajia, jotka lupaavat sankarille palkkion jo ennen kuin tämä on tehnyt mitään heidän hyväkseen, sekä niitä, joiden kanssa sankari tekee kaupat hyvässä hengessä. Lupauksen antavat hyväntahtoiset siis ikään kuin houkuttelevat sankarin toimimaan halutulla tavalla. Selvästi yleisempää kuitenkin on, että ennalta määrittämättömän, takautuvasti lunastettavan lupauksen sijaan sankari ja auttaja tekevät selkeän sopimuksen tietyin ehdoin. Kaupanteossa valitut vastikkeet siirtyvät molempiin suuntiin yhteisymmärryksessä siitä, kuka saa mitäkin. Vasta kun auttaja ja sankari kumpikin suostuu, avunanto ja velanmaksu varsinaisesti käynnistyvät, ja molemmat osapuolet hyötyvät sovitusti. Kyseessä voi olla tavarakauppa, sopimus

avunannosta tai lupaus tulevasta maksusta. Lahja lahjasta, ennakkoon sovittuna. Kyse on usein nimenomaan lahjasta, mutta osa hyväntahtoisista on myös auttajia.

Siinä missä kiitollisten auttajien kanssa toimiva sankari luonnostaan tietää, mikä on oikein ja osaa tehdä hyviä päätöksiä ilman tietoisuutta tulevasta omasta edusta, hyväntahtoisien auttajien kanssa tämä moraalinen ansio on toisinaan hieman piilossa. Sankari ehkä pihtaa omaa vastikettaan, kunnes varmasti on itse saanut haluamansa, tai täyttää auttajan esittämän toiveen vasta kun saa lupauksen itseään miellyttävästä palkkiosta. Aina ei tarvita erityisiä neuvotteluja: yhteisestä häränruhosta riitelevät leijona, koira, tiainen ja muurahainen näkevät ohikulkevan sankarin, pyytävät tätä jakamaan ruhon kaikkia tyydyttävällä tavalla ja lupaavat siitä hyvästä "ruhtinaallisen palkkion" (SKSS, 249). Sankari suostuu, suorittaa jaon ja saa sen minkä eläimet voivat antaa, mikä tässä tapauksessa on kyky muuttua jokaiseksi noista neljästä eläimestä.

Sankari voi siis tarttua esitettyyn tarjoukseen suoraan, mikäli ehdot kelpaavat hänelle, mutta toisinaan hän ei ole täysin varaukseton. Sankari voi ihmetellä, mitä tekee ikäkululla viululla, ja suostuu kauppaan vasta kuullessaan viuluun liittyvästä taidasta (SKSS, 181). Useimmiten sankari kohtaa sattumalta jonkun, joka esittää hänelle tarjouksen, mutta joissain tapauksissa sankari itse alkaa hieroa kauppoja. Hän voi esimerkiksi pyytää saada ostaa kissan, jota lahjoittaja on hukuttamassa (SKSS, 253). Kuitenkin pyyteettömien ja kiitollistenkin kohdalla, avunanto tapahtuu auttajan omasta halusta tai jopa auttajan huutavan tarpeen takia, molempien osapuolten suostumuksella. Vaikka sankari itse ehdottaisi kauppoja, hän ei voi pakottaa auttajaa mukaan, auttajat vain hyväksyvät sankarin ehdot samoin kuin sankarikin hyväksyy auttajien ehdot.

Kaupantekoon ryhdytään erilaisista syistä riippuen siitä, kuka tekee tarjouksen. Sankari ehdottaa kauppa siksi, että hänen on päästävä eteenpäin matkallaan tai yleisemmin elämässään, tai siksi, että haluaa auttaa eläimiä ostamalla ne itselleen. Auttajat taas näkevät sankarin tarpeen ja hyödyntävät tilaisuutta saada itselleenkin jotain hyvää, tai he itse ovat avun tarpeessa ja tarjoavat palkkiota sankarin vaivasta. Myös auttajan jo kadonnut tarve voi olla syynä kaupan ehdottamiseen. "Kohta minä jo haudataan menen enkä tätä toisessa maailmassa tarvitse" (SKSS, 181). Saatava maksu toimii houkuttimena ja syynä kauppaan suostumiselle, mutta joskus muunkinlainen syy on kerrottu. Samankaltaisten on pidettävä yhtä ("onhan toisen vahvan toista vahvaa autettava", SKSS, 14), auttaja haluaa sankarilta tietoja (SKSS, 43, 140), tai sankari avuliaisuudessaan suostuu kauppaan pelkän lupauksen saatuaan (SKSS, 234). Sankarit ovat kilttejä, sanansa mittaisia "kunnon miehiä" (SKSS, 40), avuliaita ja älykkäitäkin pohiessaan kaupan kannattavuutta. Kiltteys on etenkin naissankareille tyypillinen piirre; heidän tilanteitaan on jälleen niin vähän, ettei variaatiota ehdi juuri syntyä.

"Kolme sisarusta", SKSS, 161-166. Ritari ratsastaa sankarittaren kodin ohi, ihastuu kultaiseen omenapuuhun ja lupaa antaa mitä vain, jos saa muutaman omenan. Sankari, joka omistaa puun ja on siksi ainoa joka voi poimia hedelmiä, antaa omenat ritarille. Ritari kysyy, mitä sankari haluaa niistä. Sankari pyytää päästä ritarin linnaan piiaksi tai karjatyköksi, sillä

kotona hän saa ”kärsiä janoa ja nälkää, surua ja tuskaa aamusta iltaan”. Ritari ottaa sankarin mukaansa ja nai tämän.

”Taikaomenat”, SKSS, 264-271. Sankarilla ja tämän kahdella veljellä kullakin on yksi oma taikaesine. Sankari pyytää veljiä myymään taikaesineensä hänelle lähteäkseen niiden turvin etsimään onneaan. Veljet suostuvat sillä ehdolla, että sankari ostaa heille komeat maakartanot. Sankarilla on oman taikaesineensä ansiosta loputtomasti rahaa, joten hän ostaa maakartanot ja saa veljiensä esineet.

”Haastelevat kuuset”, SKSS, 292-295. Kuusen juurelle leirytnyt sankari näkee käärmeen kuudessa. Käärme pyytää sankaria auttamaan itsensä alas, ettei kärvenny sankarin nuotion tulesa. Sankari ei uskalla auttaa, koska pelkää käärmeen pistävän häntä. Käärme lupaa, ettei pistä, ja tarjoaa palkkioksi eläinten ja kasvien kielten tuntemusta. Sankari suostuu. Käärme neuvoo miten sen saa autettua alas ja opettaa sankarille eläinten ja kasvien kielet.

4.4 Sankari onnistuu täyttämään sopimusehdot: vastentahtoiset

Vastentahtoiset on yksi kolmesta auttajatyypistä, jotka esiintyvät vain miespuolisten sankareiden tarinoissa. Vastentahtoisten auttajien tapauksia on yhdeksän (5%). He ovat hyväntahtoisten kanssa rinnasteisia: hekin tekevät sankarin kanssa sopimuksen tietyin ehdoin, mutta toisin kuin oman osuutensa mielellään täyttävät hyväntahtoiset, vastentahtoiset eivät haluaisi pitää sanaansa. He kuitenkin joutuvat tekemään niin, koska sopimusehdot velvoittavat heidät siihen. He siis kunnioittavat sitä mitä ovat sankarin kanssa sopineet, mutta haluttomasti, pitkin hampain. Kaikki vastentahtoiset ovat ihmisiä tai pahoja yliluonnollisia olentoja; kenties eläimet ovat luonteeltaan sen verran muita lajeja kiltimpiä, etteivät ne yritä saattaa sankaria epäedulliseen asemaan.

Vastentahtoiset auttajat limittyvät usein sankarin vastustajan rooliin. Usein hän tekee sankarille tarjouksen tai tarttuu kyselemättä sankarin tarjoukseen, koska olettaa saavansa sankaria paremman tuloksen ja niin sanotusti voittavansa. Kun sankari kykenee sittenkin täyttämään sopimusehdot, vastentahtoisten on nieltävä tappionsa ja maksettava velkansa noudattaen aiemmin sovittuja ehtoja. Syy sopimuksen tekoon on auttajan puolelta siis se, että hän aikoo hyötyä sankarista jollain tapaa ajatellen, että tämä on ansassa eikä pysty tekemään sitä, mitä tältä vaaditaan. Vain kerran vastentahtoinen auttaja ei ole tehnyt sopimusta sankarin kanssa: kuningas, joka sokaisee ja karkottaa sankarin ja varastaa tämän seurueen omaisuuden, joutuu sankarin palatessa maksamaan kaltoinkohtelusta ”kipurahat” (SKSS, 179-180). Lähes jokainen vastentahtoinen onkin puhdas lahjoittaja; auttajana (opastajana) toimii ainoastaan ”Ostoveljen” mummopari, joka yrittää tappaa sankarin sen sijaan että veisi tämän sovittu elämänveden lähteelle, mutta sankari hoksaa petoksen ja mummit joutuvat alistumaan sopimusehdoille (SKSS, 179). Näissäkään yleisimmästä kaavasta poikkeavissa tapauksissa lahjoitus ei tapahdu omasta halusta, vaan velvollisuudesta.

Hivenen yli puolet vastentahtoisten kanssa tehdyistä kaupoista syntyy sankarin ehdotuksesta: sopimuksen kautta hän tavoittelee helppoa rikastumista (tai näkönsä

palauttamista). Sankarille sopimusta ehdottavat ovat paholaisia. He aikovat syödä sankarin, pitää tämän ikuisesti työssä tai loihtia tämän hevoseksi. Sankari suostuu näihin kauppoihin niin ikään rikastumisen vuoksi, yhdessä tapauksessa siksi, että hän tarvitsee hevosen. Kumpikaan osapuoli ei hyväntahtoisista poiketen tingi, vaan ehdot hyväksytään aina heti. Sankarit ovat sitkeitä, pelottomia ja omanarvontuntoisia; he tietävät, mitä tahtovat, ja he pystyvät vastaamaan haasteisiin, ylittämään lahjoittajien asettamat esteet ja siten osoittamaan olevansa vastustaja-lahjoittajaa kyvykkämpiä.

”Pelkäämätön Pekka”, SKSS, 61-64. Sankari pestautuu taloon rengiksi sopimuksella, joka velvoittaa hänet palvelemaan koko vuoden palkatta, mikäli isäntä saa hänet pelkäämään. Jos näin ei tapahdu, sankari saa heti koko vuoden palkan ja on vapaa palveluksesta. Peloteluyritys epäonnistuu, ja isäntä joutuu maksamaan sankarille sovitun summan.

”Suutari”, SKSS, 338-341. Hieno herra ajaa sankarin ohi ja kysyy, osaako sankari suutaroida lakeerisaappaita. Sankari sanoo pystyvänsä, ja herra pyytää tätä tulemaan palvelukseensa siihen asti, että nahat loppuvat. Sankari suostuu luvatus rahapalkan vuoksi (sankaria jopa kuvaillaan sadun alussa hyvin ahneeksi). Nahat eivät kuitenkaan lopu tai edes vähene. Pihalla hakoja hakkaavalta kylänmieheltä sankari kuulee isäntänsä olevan itse paholainen, ja saa neuvon, kuinka nahat loppuvat. Sankari tekee neuvon mukaan, saa palkkansa nahkojen loputtua ja onnistuu lähtemään pois paholaisen luota.

Naispuolisille sankareille ei tarjota tällaisia sopimuksia; he ovat yhteiskunnallisesti olleet jo lähtökohtaisesti ilmaista (koti)työvoimaa, eivätkä he etsi itselleen rikkautta tai työpaikkaa kodin ulkopuolelta. Sankarittaret eivät myöskään tee sieluaan sitovia sopimuksia, kuten miehet. Tästä lisää seuraavaksi.

4.5 Sankari sitoutuu vaaralliseen sopimukseen: vihamieliset

Vihamieliset ovat aivan erityinen sankarin kanssa sopimuksen solmiva auttajaryhmä. Vihamieliset ilmestyvät, kun sankarilla ei ole muita vaihtoehtoja päästä eteenpäin, ja tarjoutuvat auttamaan vastineeksi sankarin lapsesta tai sankarin omasta sielusta. Vastentahtoisten kanssa sankari panostaa omaan osuuteensa, mutta vihamielisten kohdalla sankari haluaa kiemurrella vapaaksi sopimuksesta heti kun saa siihen mahdollisuuden, se siis sitoo sankaria vain tiettyyn pisteeseen asti (vrt. vastentahtoiset joutuvat ennemmin tai myöhemmin maksamaan oman osuutensa voimatta rikkoa sopimusta). Sankarin lupautuminen vihamielisen auttaja-vastustajan haltuun on sen vuoksi niin erityislaatuinen tilanne, että on mielekäästä tarkastella sitä omana luokkana, vaikka se muistuttaakin läheisesti sekä vastentahtoisten että petettyjen tyyppiä.

Vain miessankarit kohtaavat vihamielisiä auttajia, joita on neljä (2%). Yksi näistä tapauksista poikkeaa muista siinä, ettei sankari tee sopimusta, ja hän myös selviää kyseisestä lahjoittajasta yksinkertaisesti tappamalla tämän. ”Voipukissa” (SKSS, 74-78) syöjätär houkuttelee sankarin kullon avulla säkkiin ja ryöstää tämän mukaansa aikeenaan keittää sankarista soppaa. Syöjätären tytär jää kotiin keittäjäksi, mutta sankari

huijaa tämän kuolemaan ja virittää kotiin palaavalle syöjättärelle ansan, joka tappaa tämän. Muissa tapauksissa – kun sankari on myynyt sielunsa paholaiselle – vaaditaan tiettyä kunniallisuutta siinä, miten sankari pääsee vastustajansa vallasta.

Vihamieliset ovat siis aina pahoja yliluonnollisia olentoja: syöjätär tai paholainen. Pelkkä vihamielisen olemassaolo ei estä sankaria pakenemasta, kuten vastustajan luo muutoin joutuneen sankarin kohdalla, vaan sankari on itse sopimuksellaan (tai kaappauksen uhrina) sitoutunut auttajaansa. Sopimus syntyy aina auttajan tarjouksesta, josta sankari ei voi kieltäytyä. Sankari haluaa kultaesineet tai oppia mestariksi, hänen on päästävä kotiin tai hänen on siirrettävä kultakartanonsa. Vihamielisistä puolet onkin puhtaita auttajia, puolet lahjoittajia. Sankarit tietävät olevansa pahan kanssa tekemisissä, mutta tilanteen epätoivoisuus pakottaa heidät kohti vaaraa. He ovat uskaliaita, he ehkä tulevat jollain tasolla myös huijatuiksi, mutta he ovat riittävän kekseliäitä selvittääkseen lopulta vastustajastaan.

”Satu vaakalinnusta”, SKSS, 39-47. Sankarin taikaesineestä ilmestyy kultainen kartano paholaisen polulle. Paholainen vaatii sen siirtämistä ja lupaa sulloa kartanon takaisin taikaesineen sisään, sillä sankari ei kykene siihen itse. Sankari kysyy, mitä paholainen haluaa palkkseen. Paholainen ei halua heti mitään, mutta sankarin on luvattava hänelle se, mikä tämän vaimolta jäi piiloon. Sankari ei keksi, mitä se muka olisi, ja suostuu, jos paholainen myös vie hänet kotiinsa. Kotona selviää, että paholainen tarkoitti lasta, jonka vaimo on sankarin poissaollessa synnyttänyt. Sankari harmittelee tapausta, muttei yritäkään kumota lupastaan. Sankarin pojasta tulee uusi sankari, joka sopimuksesta kuultuaan menee omaaloitteisesti paholaisen luo. Tämän ansiosta paholainen ei syökään poikaa heti, vaan asettaa tälle tehtäviä. Sadun jatkoepisodissa kuvataan, miten uusi sankari selviää koetuksista ja lopulta pakenee. Hän ei ole henkilökohtaisesti tehnyt sopimusta sielustaan ja hänen isänsä on velkansa maksanut; siksi hän tosiaankin voi vain paeta.

”Satu mestarisepästä”, SKSS, 317-324. Sepän oppipoikana oleva sankari ajetaan ulos pajasta osaamattomuuden vuoksi. Paholainen ilmestyy hänen eteensä, ja kuultuaan sankarin olevan tyhjän päällä lupaa tehdä tästä mestarisepän, jos tämä vastineeksi antaa sielunsa 30 vuoden kuluttua paholaisen haltuun. Sankari suostuu, ja paholainen tekee hänestä mestarin. Liitto paholaisen kanssa tuottaa kukoistavan työuran. Sadun jälkipuoliskolla kuvataan, miten sankari huijaa paholaisen sekä kaksi tämän palvelijaa ansaan ja heitä kiduttamalla vapautuu lopulta kokonaan sopimuksesta. Vihamielisestä paholaisesta tulee petetty auttaja, jolle sankarin ei tarvitsekaan maksaa osuuttaan. Edes kyllästyttyään maanpäälliseen eloon sankari ei joudu paholaisen valtakuntaan, sillä katkera paholainen ei huoli häntä sinne. Sankari pääsee Taivaaseen, ei hyvin eletyn elämän tähden, vaan huijaamalla Pyhää Pietaria.

”Kuningas ja leijona”, SKSS, 328-331. Asumattomalle saarelle jumiin jäänyt sankari näkee paholaisen lentävän saaren yli, viittaa tätä tulemaan luokseen ja pyytää päästä kotiinsa. Paholainen sanoo vievänsä sankarin, mikäli tämä antaa hänelle nuorimman tyttärensä. Sankari suostuu ja pääsee paholaisen lennättämänä kotiinsa. Paholainen ei kuitenkaan voi viedä tytärtä, jos sankari onnistuu pitämään tyttären yön yli luonaan. Sankari kysyy neuvoa piispalta, joka tietää, mitä tehdä. Yöstä selvitään, eikä sankari jää paholaiselle velkaa.

4.6 Sankari huijaa: petetyt

Pettäminen on yllättävästi naissankareiden toiseksi yleisin tapa saada apua; he pettävät 17 prosenttia auttajistaan (5 kpl). Miessankareiden auttajista 12 prosenttia (22 kpl)

on petettyjä. Vain yksi petetyistä on eläin, susi, joka aikoo raadella karitsan ja vasikan nälkäänsä. Suden vatsaan päätyneet sankarit estää aikeet ja lupaa lähteä vatsasta, mikäli susi vie hänet kotiinsa. Perillä sankari kuitenkin huutaa isäänsä tappamaan suden, ja he tekevät sen nahasta käyttötavaroita. (SKSS, 326-327.) Muissa saduissa sudet eivät aiheuta harmia, mutta tässä poikkeustapauksessa vaarallisuus on syy pettää eläintä.

Petetyt tulevat siis sankarin huijaamiksi. He haluavat ostaa sankarilta jotakin tai tahtovat palkan antamastaan avusta, he tahtovat voittaa sankarin kilpailussa tai syödä tämän, tai he jopa tarvitsevat sankarin apua. Varomattomina petetyt joutuvat ansaan ja siten tarjoavat sankarille mahdollisuuden saada haluamansa. Toisinaan on kyse suoranaisestä valheesta, jonka auttaja uskoo. Joskus sankari varastaa lahjoittajan rikkautet tämän kasvojen edessä, joskus taas sankari maksaa sovitusti sen minkä on luovannut, mutta pakenee taikojen avulla jättäen lahjoittajan lopulta vastikkeetta. Useimmiten auttaja saa petoksen selville jossakin vaiheessa, mutta tällöin on jo liian myöhäistä vaatia sankaria tilille vilpistä.

Aina lahjoittaja ei tiedä tulleensa petetyksi: kuningas, joka ostaa sormenpituisen sankarin ja laittaa tämän kultaa täynnä olevaan taskuunsa, ei huomaa, kuinka sankari tekee taskuun reiän ja pudottaa loputkin kultarahat tielle isänsä poimittavaksi (SKSS, 325-326). "Sotamies ja pahamies" -sadussa (SKSS, 79-83) taas paholainen lupaa sankarille viiden kultarahan päivittäisen eläkkeen, jos sankari vapauttaa hänet pullosta. Paholainen riivaa pashan tyttären ja sulttaanin vaimon ja sankari järjestetysti "parantaa" heidät. Palkakseen näennäisestä avusta hän saa sekä eläkerahat että oman palatsin. Yhdessä erikoistapauksessa sankari itsekään ei tiedä pettävänsä lahjoittajaa. Eräs sivuhahmo on vaihtanut sankarin taikaesineen samannäköiseen tavalliseen esineeseen, eikä sankari huomaa asiaa. Sankari menee palauttamaan esinettä hiidelle, jolta sen sai, ja saa vastalahjaksi toisen taikaesineen. Kotimatalla varas palauttaa ensimmäisen esineen sankarille. Hiidelle jää pelkkä tavallinen esine. (SKSS, 259-260.)

Enemmistö petetyistä onkin lahjoittajia. He ehdottavat kauppaa, johon sankari suostuu, jotkut myös pyytävät sankarilta apua tai armoa tai jopa toimivat kyselemättä. Useammin kuitenkin sankari tai hänen toinen auttajansa toimii suoraan tai pyytää apua paljastamatta todellisia aikeitaan. Pettävät sankarit ovatkin hyvin äyökkäitä: he ymmärtävät auttajien tavoitteet ja käyttävät niitä hyväkseen omien tarkoituksensa saavuttamiseksi. Kun tilaisuus tulee, sankarit tarttuvat siihen surutta. Tarkkaavaisuus ja nokkeluus sekä taito käyttää hallussaan olevia taikaesineitä ovat hyviä valtteja ja palkitsevat onnistuneen petoksen muodossa. Kun sankari huomaa vastustajan pahat aikeet ajoissa, hän ehtii vielä varautua ja suunnitella vastaiskun. Pettäminen vaatiikin kekseliäisyyttä ja mielikuvitusta, sankarin omaa luovaa ajattelua.

Sankarit siis aktiivisesti pyrkivät tiettyyn päämäärään petoksen avulla. Heidän on selvittävä hengissä, he haluavat kartuttaa omaisuuttaan, he haluavat hyvän elämän. Naissankareiden saduissa pettäminen on suhteellisen yleistä siksi, että heidän

auttajansa ryhtyvät pyytämättä pettämään muita hahmoja. "Kissalan linnan" sankari vain noudattaa kissansa antamia ohjeita; kissa on se, joka rakentaa uskottavan tarinan ja tekee jalosukuista teeskentelevästä sankarista kuningattaren. Saduissa kuitenkin luetaan auttajien tai seuralaisten onnistumiset usein sankarin itsensä ansioksi (vrt. kossijain tehtävät, ks. esim. "Oivalliset apulaiset" tai "Ostoveli" ja "Tuhattaituri"), siis pänsankarittarien voi sanoa pettävän ahkerasti. Henkilöhahmoja tarkastellen kuitenkin on selvää, että ajatus petoksesta tulee joltakulta muulta kuin sankarittarelta itseltään. Kenties naisten on näytettävä viattomilta ja hyväkäytöksisiltä, ja huijausten takapiru on siksi lähes aina joku muu kuin he itse. Ainoastaan vetehistä pakeneva sankaritar suunnittelee ja toteuttaa juonen kokonaan omin avuin (SKSS, 36-38).

"Pieni, mutta ponteva", SKSS, 114-119. Sankari veljineen päätyy Hiitolaan, missä heistä aiotaan lihottaa kunnan ateria. Sankari ei saa uhan vuoksi unta ja lähtee vakoilemaan hiittä, joka on teroittamassa lihavoidaan. Sankari arvaa, ettei hiisi aiokaan odottaa heidän lihoavan, ja vaihtaa hiiden tyttärien sekä omansa ja veljiensä päähineet keskenään. Hiisi luulee sankarin seuruetta tyttäriseen, tappaa tyttärensä ja sankari veljineen pääsee hengissä pakoon.

"Ukon tytär ja akan tytär", SKSS, 151-160. Hiisi haastaa sankarittaren pimeähippaan, jossa hän yrittää tavoittaa sankarin kulkusen kilinän perusteella. Kun hiisi puhalttaa päreän ja tupaan tulee pimeää, hiiri ilmestyy paikalle ja pyytää kulkusen itselleen. Sankari piiloutuu uunin solaan ja hiiri kilisyttää kulkusta eri puolilla tupaa, eikä hiisi saa sitä kiinni. Aamulla hiisi lahjoittaa hänet voittaneelle sankarille hevosen vetämät rattaat täynnä tavaraa.

"Avulias susi", SKSS, 211-220. Sankarin on vietävä kuninkaalle puhuva hevonen, jotta saa kuninkaan kultaisen linnun omakseen. Sankari sanoo auttajalleen sudelle, ettei halua vaihtaa puhuvaa hevosta kultalintuun. Susi neuvoo, mitä sankarin on sanottava hevosta viedesään, ja muuttuu itse hevoseksi. Sankari vie valehevosen ja saa kultalinnun. Suden neuvosta sankari pyytää kuningasta laskemaan hevosen laitumelle. Ulkona hevonen muuntautuu takaisin sudeksi ja pakenee sankarin luo.

"Kolme veljestä paholaisten linnassa", SKSS, 332-337. Paholaisen akka yrittää työntää sankarin uuniin. Sankari vaihtelee asentoaan eikä mahdu luukusta sisään. Sankari pyytää akkaa näyttämään mallia, miten kärryillä maataan suorana. Akka näyttää, sankari työntää tämän uuniin, vapauttaa veljensä ja pakenee tämän kanssa kotiin.

"Kolme ovelaa veljestä", SKSS, 398-402. Sankari harjoittelee viulunsoittoa riihessä. Susi luulee ääntä porsaaksi ja loikkaa sisään, ja sankari lukitsee suden riiheen. Ohikulkeva rikas herra kuulee ulinaa, avaa uteliaana riihen oven ja susi pääsee pakoon. Sankari väittää sen olleen osa hänen markkinanäytöstään ja vaatii vahingonkorvauksia suden poisajamisesta. Rikas maksaa mukisematta suuren summan, jolla sankari pääsee elämisen alkuun.

4.7 Sankari uhkailee: pelokkaat

Pelottelu on saduissa hyvin tehokas tapa saada apua, mutta sitä käytetään suhteellisen vähän. Miessankarin auttajista 6 prosenttia (11 kpl) toimii pelotteen alla, naissankarin auttajista taas 7 prosenttia (2 kpl). Tilanteet etenevät erittäin samanlaisesti. Sankari näkee potentiaalisen auttajajan ja tätä uhkailemalla kiristää avun itselleen; joskus hän saattaa suoranaisesti hyökätä toisen kimppuun. Sankari aloittaa vuorovaikutuksen

uhkailullaan, jolloin pelokas auttaja pyytää armoa (tosin joskus armon aneleminen jää väliin). Yleensä auttaja tarjoaa tässä vaiheessa jotakin, jonka sankari hyväksyy armon maksuksi. Pelokaskaan auttaja ei siis aina ole täysin kauhun lamaannuttama, vaan kykenee sankarin pelottelun edessäkin ehdottamaan tyydyttävää ratkaisua ja saa sankarin poistamaan aiheuttamansa uhan. Joissain saduissa sankari vaatii tiettyä vastinetta jo heti uhkauksen esittämisen jälkeen antamatta auttajalle suunvuoroa.

Pelokkaat jakautuvat melko tarkkaan puoliksi auttajiin ja lahjoittajiin. Nokkela sankari keksii heidän heikon kohtansa ja iskee siihen: he uhkaavat tappaa auttajan, tuhota tämän kodin tai varastaa tämän kalleimman esineen. He ovat siis riittävän älykkäitä hyödyntämään tarjoutuvaa tilaisuutta, he kykenevät alistamaan muut, he ovat valppaita ja voimakkaita vallankäyttäjiä, joiden tahto on toteutettava. Sukupuolet eroavat toisistaan samalla tapaa kuin petettyjen auttajien kohdalla: sankarin kissa uhkailee ainoita naissankareiden saduissa esiintyviä pelokkaita auttajiä sankarin itsensä sijaan. Syynä on tarve vahvistaa sankarittaren ”jalosukuisuutta”. Miehet (tai heidän puolellaan olevat eri auttajat) taas pelottelevat muita siksi, että hänen veljensä tai jopa sankari itse on kuollut, tehtävä on suoritettava tai morsian vapautettava loitsusta, sankari haluaa pelotella varkaat pois saaliinsa äärestä saadakseen sen itselleen, tai hän tahtoo syödä auttajan. Selvää syytä ei aina ole; sankari vain osoittaa valtansa ja sattuu saamaan tarjouksen, joka tyydyttää häntä valtaa enemmän.

”Tuhkimuksen uni”, SKSS, 28-33. Sankari löytää hakotarhasta kuolleet veljensä. Sankari katsoo ylös, näkee korpin pesän ja alkaa kiivetä sitä kohti. Emokorppi kysyy, mitä sankari aikoo, ja sankari uhkaa tappaa korpin poikaset. Korppi anelee, ettei sankari tee sitä. Tämä lupaa olla tappamatta poikasia, jos korppi hakee elämänvettä veljiä varten. Korppi hakee vettä ja herättää sankarin veljet henkiin, ja sen omat poikaset säästyvät.

”Ostoveli”, SKSS, 173-180. Sankari kuulee metsästä surinaa ja menee katsomaan, mikä sen aiheuttaa. Sankari löytää kaksi mummoa, joilla on vain yksi yhteinen silmä. Sankari ottaa silmän itselleen. Mummot anelevat sitä takaisin ja tarjoavat sankarille taikaesineitä, jonka sankari ottaa vastaan palauttaen silmän.

”Kissalan linna”, SKSS, 205-210. Sankarittaren kissa johdattaa valeprinsessana esiintyvää sankaria seurueineen kohti sankarin linnaa, jota tällä ei todellisuudessa vielä ole. Matkan varrella on väkeä leikkaamassa viljaa vainiolta. Kissa juoksee edeltä heidän luokseen ja vaatii heitä sanomaan peltoa Kissalan prinsessan omaksi sillä uhalla, että kuningas mestaa heidät. Leikkuuväki tekee, kuten kissa käskee, ja sankari saa kehuja laajoista vainioistaan.

”Hauen sanalla”, SKSS, 296-301. Sankari nostaa järvestä hauen ja uhkaa syödä sen. Hauki pyytää päästä takaisin järveen ja lupaa opettaa sankarille taikasanat, joilla sankari saa mitä ikinä tahtoo. Sankari suostuu, saa sanat ja päästää hauen järveen.

4.8 Sankari sattuu saamaan apua: tahattomat

Tahattomista auttajista sankari hyötyy auttajan tietämättä, ikään kuin sivumennen, tai puhtaasti vahingossa. Tahattomia on vain miesten auttajissa (25 kpl = 13%), ja heidän

toimenkuvansa on muihin auttajatyyppeihin verrattuna hämmästyttävän yhtenäinen. Vajaa kolmannes heistä on lahjoittajia, jotka eivät huomaa sankarin varastavan heiltä. Reilu kolmannes on tiedonantaja-auttajia, neljännes pelastajia. (Tiedottaja-auttajia on muutoin vain yksi taian alaisissa ja kolme pyyteettömissä.) Yhden lahjoittajan rikkauudet sankari saa varkauden sijaan tappamalla tämän. Lisäksi tahattomissa on kaksi tehtävän suorittajaa ja yksi muodonmuutoksen aiheuttaja. Toisaalta tämä yhtenäisyys on loogista: henkilökohtaista lahjoitusta tai kuljetusta olisi vaikea olla itse huomaamatta.

Usein sankari saa avun salaa, kuuntelemalla tai tarkkailemalla auttajaa. Sankari on siis sopivasti oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Hän ei aina tietoisesti mene kuuntelemaan määrättyyn paikkaan, vaan hän saattaa kuulla tai nähdä hyödyllisiä asioita muuten vain, ilman erityistä tarkoitusta. Vain kerran sankari ei itse tiedä saavansa tahatonta apua. Hänen vastustajansa on matkalla Louhen luo kysymään, miten tuhoaisi sankarin lopullisesti. Lautturiakka, joka kuljettaa matkustajia virran yli Louhen kartanolle, on sankarilta kuullut, miten pääsee virastaan. Akka toimii taian vaatimalla tavalla, ja vastustaja jää ”iäksi ajaksi lautturiksi Pohjolan joelle”. (SKSS, 142.)

Tahattomilla auttajilla ei varsinaisesti ole suoraa kontaktia sankariin ainakaan itse auttamistilanteessa, eikä kumpikaan pyydä toiselta mitään. Auttaja vain toimii, jolloin sankari saa jonkinlaisen hyödyn, tai sankari itse menee hakemaan haluamansa auttajan tietämättä. Auttajan ei ole tarkoitus auttaa ketään tai lahjoittaa mitään, mutta niin vain vaivihkaa tapahtuu. Hahmot voivat kohdata toisensa esimerkiksi sankarin ja vastustajan rooleissa, mutta tietoista vuorovaikutusta avun itsensä ympärillä ei ole. Tästä hyvä esimerkki on sadun ”Ennustukset” käräjilläkävijä. Mies näkee sankarin ja tämän äidin, joiden on sovitettava syntinsä iskemällä vettä kalliosta ja rukoilemalla musta karitsa valkoiseksi. Käräjilläkävijä pilkkaa heitä aina ohi kulkiessaan, ja lopulta sankari tappaa tämän. Käräjilläkävijän synnit ovat kuitenkin niin paljon lukuisimmat kuin sankarin, että sankari äiteineen on tällä tavoin suorittanut sovitustyönsä. (SKSS, 364-365.) Avun voi saada siis täysin sattumaltakin; äkkipikaistuksissa tehty surma luetaan sankarin onnistumiseksi, koska isku sattui osumaan riittävän pahaan kohteeseen – kenenkään osaamatta aavistaa sitä ennalta.

Varkauden tahattomat uhrin ovat yhtä lukuun ottamatta sankarin vastustajia, joiden rikkaudet sankari haluaa tai joiden luota hän varkauden turvin pääsee pakoan. Joskus sankari haluaa nimenomaan arvokasta tietoa tai suorittaa tehtävän, joskus hän vain passiivisesti vastaanottaa hyödyn, jonka auttajan toiminta sattuu tarjoamaan. Auttajat ehkä voivattelevat itsekseen tai näyttävät sankarille mallia, miten toimia – tai miten ei kannata toimia. Myrskyssä kaatuvan kuusen kasvinkumppani harmittelee toisen kuolemaa mainiten tämän alla olevan aarteen, jonka kasvien kieltä ymmärtävä sankari ottaa aamulla itselleen (SKSS, 294). Rotta herättää vastustajan henkiin, jolloin sankari tietää, miten voi herättää veljensä eloon (SKSS, 21), tai sankarin lemmikit juovat myrkytettyä vettä ja kuolevat varoittaen näin sankaria juomasta (SKSS, 57).

Tahattomilta apua saavat sankarit ovat siis sekä aktiivisia hyödyn etsijöitä että passiivisia hyvän onnen suosikkeja. Viisaat ja voimakkaat sankarit ansaitsevat saada vastustajan aarteet haltuunsa, ja he käyttävätkin tilaisuutta hyväkseen. Ovela sankari saa tietää salaisuuksia, rohkea etsii niitä jopa vaarallisilta hahmoilta varmistuen, ettei paljastu. He ovat kunnianhimossaankin varovaisia. Aina ei ole varmaa, pitäytyisikö auttaja antamasta apuaan, jos tietäisi sankarin puuhista, mutta tarkkaavaisuus ja nopeaoppisuus avaavat sankarille yllättäviä mahdollisuuksia edetä elämässä auttajan tahtotilasta huolimatta.

"Lahjakas oppipoika", SKSS, 65-73. Sankari on renkinä linnassa, josta hän löytää noitakirjan. Lukutaitoinen sankari haluaa tulla herransa lailla *"viisaaksi, vauraaksi ja mahdikkaaksi"*, hylkää työnsä, ottaa noitakirjan omakseen ja pakenee linnasta.

"Hiirimorsian", SKSS, 110-113. Sankarin kihlaama hiiri ajaa toisten hiirten vetämissä munankuorivaunuissa sankarin johdattamana kohti tämän isän linnaa. Sillalla vastaan tulee ukko, joka alkaa nauraa ja potkaisee valjakon jokeen. Tämä murtaa taian; morsian muuttuu prinsessaksi ja vetohiiret hevosiksi, ja sankari esittelee isälleen ihmismorsiamen.

"Totuus ja valhe", SKSS, 280-285. Taikasukset kuljettavat sankarin tietylle kuuselle, johon hän kiipeää sukset mukanaan. Kuusen juurelle tulee kolme mustaa miestä kertomaan toisilleen salaisuuksiaan, jotka sankari painaa mieleensä. Sankari käyttää tietoja valtakunnan hyväksi ja saa sen ansiosta kuninkaallisen puolison. Sankari lainaa suksia veljelleen, joka unohtaa ottaa ne ylös kuuseen. Sukset paljastavat veljen, ja miehet pieksevät urkkijan kuoliaaksi.

4.9 Sankari hyödyntää loitsua: taian alaiset

Taian alaiset auttajat toimivat osana loitsua. Sekä mies- että naissankareiden auttajista heitä on 3 prosenttia (5 ja 1 kpl). Taian alaiset toimivat vain tarkkaan säädellyllä tavalla. Heiltä ei kysellä, voisivatko he auttaa tai haluaisivatko he tehdä sopimuksen sankarin kanssa. Taian alaiset niin sanotusti kuuluvat asiaan; he ovat tietyllä tapaa neutraaleja. On olemassa loitsu, jonka vuoksi voi saada apua loitsuun liittyviltä auttajilta, jos sankari vain osaa käyttää tuota loitsua oikein. Sankarit ovat tarkkoja ja jämäköitä, he muistavat taian *"avaimen"* (kuten tietyt taikasanat) ja hyödyntävät sitä tarvittaessa, ja onnistuvat sen ansiosta saamaan halutun avun. Ainoastaan naissankarin taian alainen auttaja on lahjoittaja, miehet saavat taikojen kautta apua.

Oikein käytettyä taikaa kuvaa hyvin *"Suutarin"* sankarin pako paholaisen luota. Koska sankari toimii oikein, hän saa pukilta tarvitsemansa avun. Sankari ratsastaa pukilla sen sarvista kiinni pitäen, loikkaa sen selästä oikeassa paikassa ja hyppää tiellä olevan liitjuovan yli. Jos sankari olisi toiminut toisin, pukka olisi vienyt hänet takaisin paholaisen luo ikiajoiksi. (SKSS, 340-341.) Olen määritellyt taian alaisiksi auttajiksi myös *"Taikaviulun"* prinsessat, vaikkei heissä itsessään olekaan mitään taianomaista. Sankari haluaa puolisoikseen yhden kuninkaan tyttäristä, mutta tahtoo ensin tietää, ovatko muut miehet ehtineet halailta prinsessoja. Hän pujottaa vuorotellen kunkin

prinsessan sormeen sormuksen, joka pakottaa kantajansa puhumaan totta, ja kysyy asiasta. Tällä tavoin sankari voi valita itseään miellyttävän morsiamen. (SKSS, 183.)

”Kolme sisarusta”, SKSS, 161-166. Sankaritar saa taikasanat ja neuvon, miten niitä tulee käyttää. Sankari lausuu sanat vuohelle, joka taikoo hänelle ruokaa ja korjaa pöydän pois toisten taikasanojen avulla. Sankari käyttää taikaa aina kun on paimenessa ja nälissään.

”Hiiden mylly”, SKSS, 258-263. Sankari yöpyy torpassa, jossa ei ole tarjota hänelle ruokaa. Hän kommentaa: ”Pois pojat pussista ja kattakaa pöytä koreaksi!” Kun ruoka on esillä, hän komentaa pojat takaisin pussiin. Torpan emäntä varastaa pussin, mutta aikailee käskyn antamisessa, ja miehet pieksevät hänet. Emäntä palauttaa pussin sankarille, joka käyttää taitoja auttajiaan myöhemmin kivilinnan rakentamiseen ja pellon raivaukseen.

4.10 Kuka auttaa sankaria? Lajikohtaisia eroja

Aineiston kaikki 216 käsiteltävää auttamistilannetta löytyvät auttajan lajin mukaisessa järjestyksessä työn viimeisestä liitteestä. Olen edelleen pitänyt nais- ja miespuolisten sankareiden sadut erillään toisistaan, jotta sukupuolten väliset erot tulevat selvemmin esiin. Auttajien lajeja ovat hyvät ja pahat yliluonnolliset olennot, ihmiset sekä suuret ja pienet eläimet. Yliluonnollisten ”hyvyys” tai ”pahuus” määräytyy sen perusteella, millainen suhde auttajalla on sankariin. Taulukossa näkyvät tilannekohtaisesti kaikki auttajatyypit, eli esimerkiksi kaikkien aineiston korppien tyypit ovat allekkain. Näin on helppo nähdä, miten sankarin toiminta vaihtelee lajin mukaan tai kohtelee hän samanlajista hahmoa eri tavoin eri tilanteissa.

Eniten sankareita auttavat ihmiset ja eläimet, joita kummankin sukupuolen kohdalla on täsmälleen sama määrä. Miesten auttajista pieniä ja suuria eläimiä on yhteensä 55 (suuria 22 ja pieniä 33), eli kaikista miesten auttajista eläimiä on 29 prosenttia. Samoin ihmisauttajia on 55 (29%). Naisten auttajista taas suuria eläimiä on neljä, pieniä kuusi, eli kaikkiaan naissankarin auttajista eläimiä on 34 prosenttia. Ihmisauttajia he kohtaavat niin ikään 10 (34%). Seuraavaksi suurin ryhmä on hyvät yliluonnolliset. Kaikista miesten auttajista hyviä yliluonnollisia on 51 (27%), naisten auttajista 7 (24%). Pahoja yliluonnollisia sitä vastoin on miesten auttajista vain 14 prosenttia (26 kpl), naisten auttajista 7 prosenttia (2 kpl).

Taulukon laitaan olen kirjannut lajia täsmentäviä lisähuomautuksia, jotta lukijan on helpompaa seurata luettelon etenemistä. Esimerkiksi pitkään ihmisauttajien listaan olen merkinnyt sellaisia yhteisiä nimittäjiä kuin Sankarin tuleva puoliso tai Palkitsevat kuninkaat. Ihmisten järjestys seuraa taulukon lopulla viitteellisesti sankarin toimijuuden ja tietoisuuden alenemista, ja siksi esimerkiksi kaikki ”ukoiiksi” nimetyt hahmot eivät ole nimensä perusteella peräkkäin. Tärkeintähän on se, millainen suhde auttajalla ja sankarilla on: ihmisauttajat ovat perheenjäseniä, sattumalta kohdattuja neuvonantajia, varkauden kohteita, täysin vahingossa apuaan antavia ja niin edelleen.

Samalla tapaa samankaltainen yliluonnollinen olento voi esiintyä sekä hyvien että pahojen yliluonnollisten kohdalla. Esimerkiksi aivan kaikki jättiläiset eivät ole peräkkäin, sillä yksi heistä on vaarallinen, sankarin kimppuun hyökkäävä jättiläinen ja muut taas lähestyvät sankaria hyvin aikein. Vaikka taulukkoa joutuukin tämän vuoksi hieman selailemaan löytääkseen kaikki jättiläiset, on mielestäni silti relevanttia ja otella toiset yliluonnolliset hyväksi ja toiset pahoiksi, sillä tämä perusluonne on merkittävä tekijä vuorovaikutustilanteen kokonaiskuvan kannalta. Lisäksi jako tuo esiin kiinnostavia huomioita: kuutta tilannetta lukuunottamatta pahoja yliluonnollisia ovat vain naiset sekä paholaisen joukkoon kuuluvat. He uhkaavat miessankaria; naissankaria vastassa ovat vain yksi paha vetehinen ja yksi paha hiisi. Miehisten satujen pahoista yliluonnollisista auttajista yli puolet (15/26 kpl = 58%) on paholaisen joukkoa, johon kuuluvat itse pääpirun lisäksi yksi paholaisen akka ja kaksi palvelijaa. Paholaisen joukkoon kuuluva on kuitenkin hyvä yliluonnollinen auttaja viidessä (miessankarin) auttamistilanteessa. Toisin sanoen mikäli sadussa esiintyy paholainen, on kyseessä miehinä satu, jossa paholainen on hyvin usein vaarallinen. Hiiden kohdalla on päinvastoin: seitsemässä tilanteessa hiisi on hyvä, vain kahdessa (ja yhdessä naissankarin auttamistilanteessa) paha, vaikka hiisi mielletään yleensä pahaksi hahmoksi.

Hyvien ja pahojen yliluonnollisten auttajien jaottelussa huomattavaa on myös se, että hyviä on selvästi enemmän: miessankareilla lähes kaksinkertainen, naisilla jopa yli kolminkertainen määrä pahoihin yliluonnollisiin verrattuna. Tämä tarkoittaa sitä, että niin miehet kuin naisetkin osaavat käsitellä yliluonnollisia hahmoja edukseen useammin kuin eivät. He saavat pahoiltakin apua, mutta hyvät eivät uhkaa heitä. Sankarit siis kykenevät reagoimaan yliluonnollisen hahmon kohtaamiseen useimmin siten, että pysyvät itse koko ajan turvassa (vrt. Apo 1986, 262). He ovat ystävällisiä; suurin osa hyvistä yliluonnollisista auttajista onkin tyyppiltään pyyteettömiä, kiitollisia tai hyväntahtoisia. Näitä tilanteita on mies- ja naissankareilla yhteensä 44; lopuissa neljässätoista hyvien yliluonnollisten auttajien tilanteissa sankari käyttää voimaa tai älyään, eikä auttaja saa mahdollisuutta olla häntä kohtaan vaarallinen.

Pahat yliluonnolliset auttajat taas ovat tyypeiltään kaikkea muuta paitsi kolmea yllä mainittua hyvien yliluonnollisten yleisintä tyyppiä. Naissankarit onnistuvat pettämään pahoja yliluonnollisia auttajiaan, miehet taas käyttävät petoksen ohella pelkoa sekä sopimuksia saadakseen apua pahoilta yliluonnollisilta olennoilta. Lisäksi he varastavat sekä myyvät sielunsa vihamielisille auttajille. Yleensä tahattomien auttajien kohdalla sankari tarkkailee tai kuuntelee auttajaa, mutta kun hän varastaa tahattomalta lahjoittajalta, kyseessä on lähes aina paha yliluonnollinen hahmo. Heitä saakin kohdella huonosti; he aiheuttavat vaaran, josta sankarin on selviydyttävä, joten hän pyrkii kaikin keinoin hyötymään toisista huonon asemansa parantamiseksi.

Ihmisauttajien tyypit vaihtelevat koko tyyppikirjon mukaan vihamieliset pois lukien. Naissankareita auttavat ihmiset ovat pyyteettömiä, yksi myös hyväntahtoinen

lupauksen antaja. Vain yhdessä naissankarin sadussa ihmisauttaja kohdellaan huonosti – tietysti jo useasti mainitussa ”Kissalan linnassa”. Kissa on se, joka hankkii sankarille omaisuutta pelottelemalla ja tappamalla. Muiden sankarittarien tavoin sankari itse ei olisi omatoimisesti osannut järjestää huijausta, mutta juonikas kissa kykenee siihen, ja vain sen neuvojen ansiosta sankari pystyy vahvistamaan asemaansa muiden auttajien silmissä. Ainoastaan ”Vetehisen vankien” sankaritar suunnittelee ja toteuttaa petoksensa alusta loppuun yksin – uhrinaan paha yliluonnollinen vetehinen.

Miessankarit puolestaan poikkeavat hyveistä kenenkään neuvomatta. Tällöin on useimmin kyse hallitsijasta, jota sankari pettää tai jonka hän pakottaa maksumieheksi, tai sattumalta kohdatusta ihmisestä, jolta sankari päättää ottaa avun pelottelemalla, pettämällä tai menemällä tietoisesti kuuntelemaan auttajien salaisuuksia. Ihmisiä ei niinkään houkutella ansaan, kuten muita petettyjä, mutta ihmiset uskovat valheita ja joutuvat varkauden uhreiksi. Prinsessat ovat sitä vastoin yleensä pyyteettömiä, mikä sopiikin sankarin tulevalle puolisolle. Pyyteettömiä ovat lisäksi sankarin oppimestarit ja ne sattumalta kohdatut auttajat, joilta sankari itse pyytää apua. Hyväntahtoisista ihmisauttajista kaikki, jotka kohtaavat miessankarin, tekevät tämän kanssa tarkan sopimuksen (ja yhdessä tilanteessa komentavat sankarin työhön korvaukseksi avusta). Ainoa hyväntahtoinen ihminen, jolta sankari hyväksyy sopimuksen sijaan pelkän lupauksen avusta, on naissankaria auttava ritari. Kenties miessankarit ovat naisia epäluuloisempia, tai naiset ovat kateuden täyttämässä kotioloissa niin epätoivoisia, että ottavat pelkän lupauksenkin saatuaan riskin ja paljastavat avuntarpeensa.

Eläinauttajat ovat naissankareiden saduissa aina pyyteettömiä, hyväntahtoisia tai kiitollisia, sekä kerran taian alaisia. Naiset siis kohtelevat eläimiä aina hyvin, sekä pieniä että suuria. Tämä on miehillekin yleisintä, mutta he saattavat joskus pelotella ja kerran pettää eläinauttajia, tai saada niiltä apua tahattomasti. Ne joita sankari pelottelee, ovat yhtä hevosta lukuun ottamatta pieniä eläimiä, joita hän uhkaa kuoleamalla. Onkin loogista, että usein kiitolliset pienet eläimet ja puolet kiitollisista suuristakin eläimistä ovat kiitollisia siksi, että sankari on säästänyt heidän henkensä.

Yllä mainittua hevosta sankari pelottelee lyömällä. Kenties hevonen on riittävän arvostettu eläin sekä tarinamaailmassa että sadunkertojen keskuudessa, ettei sitä siksi pelotella tapon uhalla – hevosen tappaminen olisi haaskausta. Kyseisen hevosen lisäksi vain yhtä sutta petetään ja yksi karhu suututetaan. Muutoin suuria eläimiä ei kohdella koskaan huonosti, se olisi sankarille vaikeampaakin. Kun sankari ampuu avutonta vaakalintua, se ei hätkähdä vaan alkaa moittia sankaria ja pyytää tältä hoitoa (siitä tulee hyväntahtoinen auttaja), kun taas korppi, jonka poikaset sankari uhkaa tappaa, anelee hädissään armoa (SKSS, 39-40, 31-32). Pelokkaat ihmisetkin pelkäävät kuolemaa, yhdessä tilanteessa myös Jumalan rangaistusta. Toisen hahmon elämän enenaikainen lopettaminen onkin tehokas pelote, kun sankarin on saatava auttaja valtaansa ja täyttämään tahtonsa.

Naisten auttajista vain kuusi (21%) on lahjoittajia. Naiset saavat yhdessä tapauksessa taikasanat ja yhdessä auttajalleen taikavoimat siinä missä miehet saavat lahjoittajilta usein joko rikkauksia tai taikaesineitä, joiden turvin rakentaa omannäköinen elämä tai jotka hyödyttävät heitä matkan myöhemmissä vaiheissa. Yleensä naiset saavat käytännöllisiä tavaroita, ruokaa tai naimaonnen. Heille nämä ovat hyödyllisempiä, sillä he eivät lähes koskaan lähde miesten tavoin seikkailuun, jossa tarvittaisiin taikaesineitä. Naisten auttajista pelastajia ovat hänen veljensä sekä suuret eläimet, ja muut ihmisauttajat taas ovat usein muodonmuutoksen aiheuttajia. Sankarittaren tehtäviä suorittavat pienet eläimet, lahjoja saa yliluonnollisilta olennoilta ja yhdeltä vuohelta. Neuvonantajiltaan sankari kysyy aina itse apua "Kissalan linnan" omatoimista kissaa lukuunottamatta. Lähes kaikissa muissa tilanteissa auttaja tekee aloitteen, ja sankarin tarvitsee vain hyväksyä ehdotus. Naissankarit ovat siis melko passiivisia avun hankkimisen suhteen, vaikka olisivatkin sadussa muutoin aktiivisia.

Miesten auttajista 92 lahjoittaa heille jotakin, eli peräti 49 prosenttia kaikista miesten auttajista antaa sankarille keinot pärjätä omillaan. Miehet saavat lahjoja kaikilta eri lajiryhmiltä, toki eläimiltä vähiten, mikä onkin ymmärrettävää, sillä eläimet harvemmin omistavat esineitä tai rikkauksia. Eläinten antamat lahjat ovatkin usein taitoja: muodonmuutoskyky tai eläinten tai kasvien kielten tuntemus. Hyviltä yliluonnollisilta miehet saavat etenkin taikaesineitä, pahoilta taas rikkauksia. Ihmiset lahjoittavat miehille niin ikään rikkauksia ja muuta omaisuutta, mutta myös taikaesineitä. Yllättävästi pahoilla yliluonnollisilla ei yleensä ole taikuutta, jota sankari voisi varastaa, vaikka taikuus itsessään ei ole saduissa vältettävä asia. Kahdessa sadussa sankari vie paholaisen noitakirjan ja käyttää sen oppeja hyväkseen, mutta muutoin taikaa lahjoittavia pahoja ovat vain yksi hiisi ja yksi jättiläinen. Paholaisen on kenties haluttu näyttävän vain maallisen rikkauden tavoittelijalta ja heikommalta kuin taikavoimiaan laajemmin esittelevät hyvät yliluonnolliset, jotta satujen kuulijoita ei houkuttelisi tutkia pahan suomia mahdollisuuksia. Taivaan pyhät ovat todellisia taikuuden mestareita, eivät paholaisen oppipojat (ks. SKSS, 319). Ne pahat yliluonnolliset, jotka auttavat sankaria, monesti kuljettavat tätä tai huijattuina pelastavat tämän hengen. Kolmannes pienistä eläimistä suorittaa tehtäviä, mutta muutoin vaihtelua esiintyy hyvin eli samanlaiset auttajat tekevät lähes kaikkea, mikä kuuluu auttajien toiminta-alueelle.

Koska miehisiä satuja on niin paljon enemmän, miessankareilla on tietysti naisia paljon laajempi auttajakirjo. Kuten edellä tuli ilmi, muun muassa paholainen ei toimi koskaan naissankarin auttajana. Naisten auttajat ovat kuitenkin moninaisia sinällään; on luonnon elementtejä, haltijatar ja noita, hiisi ja vetehinen, sekä perheenjäseniä että sattumalta kohdattuja ihmisiä ja joukko erilaisia suuria ja pieniä eläimiä. Kuitenkin ne harvat auttajat, joita esiintyy vain naissankareiden saduissa (kuten haltijatar tai veden väki), ovat mukana vain kerran siinä missä miehille tyypilliset auttajat, kuten karhut, sudet, koirat, hauet, kokkolinnut, prinsessat, jättiläiset, vainajat ja paholaiset, toistuvat

useissa eri saduissa. Myös hiisi esiintyy miehisissä saduissa usein, kun taas vain yksi naissankari kohtaa hiiden. Yhtä pässiä lukuun ottamatta kaikki eläimet, jotka auttavat naisia, auttavat myös miehiä hevosesta pikkulintuihin. Tällöin saattaa tosin olla, että naista auttaa naaras (lehmä) ja miestä uros (härkä). Kuninkaatkin ovat vain miesten auttajia, mutta naisten auttajissa on yksi kuningatar.

Koska miesten elinpiiri on ollut naisia laajempi, miessankarit kohtaavat paljon naisia useammin matkan varrella jonkun, josta tulee heidän auttajansa. Oppipojaksi pääsevä sankari saa mestarista lahjoittajan, vaimoan etsivä sankari saa pitkänenäiseltä akalta kuljetuksen meren yli ja niin edelleen. Naiset eivät etsi ammattia kotipiirin ulkopuolelta tai lähde uskaliaaseen seikkailuun maailman ääriin. Naiset eivät saakaan apua metsän villieläimiltä tai kaloilta, vaan suurilta kesyiltä tai pieniltä pihaan ilmestyviltä eläimiltä. Naissankareiden sadut eivät sijoitu ainoastaan heidän lapsuudenkotiinsa, mutta varsinaisen kodin ulkopuolellakin kaikki sattumalta kohdatut auttajat liitetään mielikuvaan talosta ja pihapiiristä: kun sankari juoksee tiellä, hän kohtaa kotiympäristöön kuuluvat pässin, lehmän ja olkilyhteen (SKSS, 154-156); pakkasukon kanssa keskustellaan ladon sisältä käsin (SKSS, 152); jopa metsän keskellä tavatut auttajat kohdataan tuvassa tai tuvan pihassa (SKSS, 152, 129), ja pahoja yliluonnollisia auttajia petetään heidän omassa kodissaan (SKSS, 157, 36-38). Ainoa poikkeus on ”Puhuvan linnun” sankaritar, jolla törmää merkillisiin hahmoihin miessankareiden tavoin kodin ulkopuolella. Hän lähtee lainahevosella ratsastaen pelastamaan kiviksi muuttuneita veljiään ja kohtaa auttajan, joka neuvoo häntä matkan seuraavaa vaihetta varten, kuten usein miehisissä saduissa tapahtuu. Sankari pelastaa veljensä ja löytää lisäksi puhuvan linnun, josta tulee hänen auttajansa.

Olen merkinnyt lajinmukaiseen taulukkoon myös sankarin yhteiskuntaluokan, koska sillä näyttäisi olevan vaikutusta auttajien lajiin, joskus myös tyyppiryhmään. Selvästi eniten sankareissa on tietysti talonpoikia kansansatujen kerrontakulttuurin vuoksi, ja heidän kohdallaan variaatiota on todella paljon (he siis käyttävät kaikkia mahdollisia avunhankintakeinoja lähestulkoon kenen tahansa auttajan kanssa). Aineiston kolmen porvarissankarinkin avunantotilanteissa esiintyy neljää eri auttajatyyppiä, vaikka näitä tilanteita on yhteensä vain kuusi. Tällöin apua saa yhtä taha-tonta lukuun ottamatta hyvässä hengessä pyyteettömiltä, hyväntahtoiselta ja kiitolliselta auttajalta. Yksikään heistä ei kuitenkaan ole eläin; porvarin elinpiiriin eläimet eivät ole samalla tapaa kuuluneet kuin talonpoikien, eikä niitä siksi esiinnykään porvarien kanssa. Sotilassäätyyn kuuluvtkaan eivät juuri käytä eläimiä auttajinaan, ja jos käyttävät, ne ovat suuria (hevonen ja valas). Käsityöläisten auttajista puolet on pahlaisen joukkoa; ehkä luovat, käsillään tekevät ja tuottavat ihmiset houkuttelevat taidoillaan tai oppimishalullaan erityisen vaarallisia auttajia.

Auttajatyyppiin eniten vaikuttava yhteiskuntaluokka on kuninkaalliset. Kaksi kolmasosaa miespuolisista kuninkaallisista sankareista saa apua pyyteettömiltä,

kiitollisilta tai hyvántahtoisilta – eivätkä he aiheuta harmia myöskään heitä auttaville kahdelle tahattomalle. Kuninkaallisia sankarittaria on kaksi, joista toinen päätyy kasvamaan talonpoikana. Kummankin kaikki auttajat ovat pyyteettömiä. Hyvin harvassa miehisessäkin sadussa prinsessa on millään tapaa ilkeä (tai jos onkin, hänet kesytetään), eli kokonaisuudessaan aineisto luo suhteellisen täsmällisen kuvan siitä, millaisia prinsessat ovat. Kuninkaallisten on kenties haluttu näyttävän erityisen oikeudenmukaisilta, kun heihin on sankareina samaistuttu, ja prinsessojen taas erityisen tavoiteltavina puolisoehdokkaina. Kuninkaalliset saattavat olla julmia silloin, kun sankari on joku heitä alempisäätyinen hahmo, joka jollain tapaa voittaa heidät.

4.11 Analyysin yhteenveto

Aineistoni sankarit saavat tai hankkivat apua yhdeksällä eri tavalla. Pyyteettömät auttajat ilmestyvät omista syistään ilman että heidän toimintaansa juuri motivoidaan sankarilähtöisesti. Kiitolliset palkitsevat sankarin hyvän teon. Hyvántahtoiset tekevät sankarin kanssa sopuisan vaihtokaupan, vastentahtoiset sopimuksen, josta aikovat hyötyä sankarin kustannuksella jääden kuitenkin alakynteen, ja vihamieliset tarjoavat epätoivoiselle sankarille ainoan mahdollisuuden päästä eteenpäin. Petetyt auttajat eivät tiedä sankarin todellisia tarkoitusperiä ja tulevat huijatuiksi. Pelokkaat auttavat, koska sankari kiristää heitä. Tahattomat eivät tiedä välittämästään avusta, taian alaiset taas toimivat, koska heidän kuuluu loihdittuina toimia tietyllä tapaa. Kolmea ensin mainittua tyyppiä sankari kohtelee aina hyvin, muita ei niinkään. Tahattomilta ja taian alaisilta ei kysellä suostumusta, mutta varsinaista uhkaa ei myöskään ole. Sankari itse on uhrin asemassa vihamielisiä auttajia kohdatessaan.

Hyvin usein sankari tuottaa kohtaamistaan hahmoista tietyyntyyppisiä auttajia omalla aktiivisuudellaan ja tavallaan reagoida toisiin. Sankari tekee ensin hyvän teon, sankari suunnittelee petoksen, sankari herättää pelon uhkailullaan, sankari ehdottaa kauppaa, sankari ryöstää ja aiheuttaa siten toisen hahmon lahjoittajaroolin, tai sankari kykenee täyttämään sopimusehdot ja siten pakottaa vastentahtoiset pitämään lupauksensa. Pyyteettömyys, vihamielisyys ja taian alaisuus ovat niitä ominaisuuksia, jotka tämäntyyppisillä auttajilla on lähes aina jo ennen kuin sankari tarvitsee heidän apuaan, ja jotka tulevat esiin heti vuorovaikutuksen alkaessa (vrt. luku 2.1, s. 13-14).

Tämä muiden toimijoiden vaikutus auttajuuden syntymiseen näkyy selvimmin käytöskoe-aiheisissa saduissa, joissa hyväkäytöksinen ja ilkeä sisarus seuraavat toisiaan samankaltaisella matkalla ja kohtaavat samat hahmot (ks. "Ukon tytär ja akan tytär", SKSS, 151-160 sekä "Pahalla paha palkitaan, hyvällä hyvä maksetaan", SKSS, 237-240). Auttajat eivät auta ketä tahansa tarvitsevaa, vaan he ovat auttajia ainoastaan sille, jonka käytös miellyttää heitä ja joka on antanut heille itselleenkin jotain. He ovat

proppilaisittain testanneet sankaria, joka reagoi testiin onnistuneesti ja saa palkinnon. Toisinaan sankari seuraa sisarustensa jalanjäljillä ja osoittaa olevansa heitä viisaampi (ei siis vain paremmin käyttäytyvä), minkä ansiosta juuri hän saa palkinnon tai onnistuu tuhoamaan pahan (ks. esim. "Lohikäärmeen voittaja", SKSS, 15-22, "Puhuva lintu", SKSS, 302-307 tai "Tuhkimuksen uni", SKSS, 28-33; ks. myös Apo 1986, 112-114, 188, 216-219). Toisissa saduissa proppilainen testi puuttuu, ja auttaja vain ilmaantuu ja hyvää hyvyttään edistää sankarin asiaa kyselemättä sen enempää tämän tulevista aikeista kuin menneisyydestäkään. Yhdessä sadussa sankari jopa koettaa, saisiko lahjan jo ensimmäiseltä lahjoittajaehdokkaalta, jolta hän sitä pyytää. Vasta kolmas, vaakalinnun vanhin sisar, hyväksyy sankarin tarjouksen ja antaa tälle pyydetyn esineen veljeään koskevia tietoja vastaan. ("Satu vaakalinnusta", SKSS, 39-47.)

Kummallakin sukupuolella kaikkein yleisin tapa saada apua on pyyteettömästi saatava apu, eli auttajalla on enemmän tai vähemmän selkeä syy, jonka vuoksi hän haluaa auttaa hädässäolevaa sankaria. Joskus tuo syy palautuu sankarin hyveellisiin ominaisuuksiin, mutta ei aina. Seuraavaksi yleisin tyyppi on naissankareilla petetyt, miehillä hyväntahtoiset. Sekä naisilla että miehillä on kaksi kolmanneksi yleisintä tyyppiä, joita molempia on siis yhtä suuri osuus kaikista auttajista. Miehillä nämä ovat kiitolliset sekä tahattomat, naisilla taas kiitolliset sekä hyväntahtoiset. Yhteensä tästä kolmen kärjestä tulee miehillä 72%, naisilla peräti 90% kaikista auttajista.

Useimmin naissankarit saavat, eivät aktiivisesti hanki apua. Noin kolme neljästä naista auttavasta on pyyteeton, kiitollinen tai hyväntahtoinen, ja sankaritar itse pettää henkilökohtaisesti vain yhtä auttajaa. Muutoin järeämmät keinot ja uhkaukset ovat sankarittarien auttajien, ei sankarittarien itsensä suosiossa. Naisten on toimittava ajan vaatimusten mukaisesti feminiinisten hyveiden pohjalta, heidän on oltava kuuliaisista ja pidettävistä huolta muista. Auttajan lajiin liittyvät sukupuolittuneet erot sankareiden välillä palautuvat niin ikään yhteiskunnalliseen järjestykseen, joka on vallinnut sadunkertojien keskuudessa. Perinteiset sukupuoliroolit säätelevät pitkälti sitä, missä naiset seikkailevat ja minkälaisia auttajia he voivat kohdata siinä missä miessankarit liikkuvat vapaammin, pidempiä matkoja ja usein vaarallistenkin auttajien keskellä.

Prinsessat esitetään lähes aina uskollisina ja kiltteinä, myös silloin, kun he ovat itse sadun sankareita. Jos samaistumispuoleksi tarjottava sankari on kuninkaallinen, hänestä on tehty hyvä ja oikeudenmukainen eikä hänen säätynsä tuo etuoikeuksia, eli hän on kuin kuka tahansa. Talonpoikaiset lähtökohdat omaava sankari taas on alistetussa asemassa, josta hän kohoaa valtaapitävien ja rikkaiden kustannuksella kuninkaalliseksi tai muutoin parempaan asemaan kuin sadun alussa. Muutamissa tapauksissa auttajan laji tuottaa eron siinä, kuinka sankari kohtelee auttajaansa. Pahoja ylläluonnollisia sankari surutta pettää, heiltä varastetaan ja heidät pakotetaan pitämään lupauksensa. Eläimiä sankarit, etenkin naiset, kohtelevat yleensä hyvin.

Luonteeltaan sankari esiintyy parhaiten edukseen kiitollisten auttajien kanssa. Sankari tekee hyvää hyvyttään palveluksen ajattelematta saavansa itse siitä jotakin, mutta auttaja lopulta palkitsee sankarin. Kauppojakin sankari voi ehdottaa aikomatta erityisesti hyväksikäyttää muita. Näissä tilanteissa sankari edustaa erilaisia pehmeitä arvoja, kuten avuliaisuutta, armeliaisuutta, rehtiyttä ja kiltteyttä. Saadessaan pyyteettömiltä apua sankari voi niin ikään esimerkillään kannustaa lukijaa toimimaan erilaisen hyveiden mukaan: rohkeat, sitkeät, eläinrakkaat ja sosiaalisia suhteitaan onnistuneesti hoitavat sankarit saavat apua jo siksi, että viattomuudellaan ansaitsevat sen. Nöyriltä sankareilta ei vaadita hyvitystä vilpittömästi annetusta avusta.

Pulassa oleva sankari myös poikkeaa hyveistä, kun se on hänelle tarpeen. Hänen täytyy saada apua päästäkseen matkalla eteenpäin, ja tarkkailemalla, kuuntelemalla, uhkailemalla sekä muita huijaamalla sitä saa riippumatta siitä, onko auttaja tietoinen auttajan roolistaan vai ei. Lukijan sympatiat ovat alisteisessa asemassa olevan tai siihen joutuvan sankarin puolella, joten kaikki tämän käyttämät keinot esitetään kerronnassa hyväksyttävänä, sallittuina ja jopa oivaltavina. Sadut eivät moralisoi sankareita, eikä heidän toimintaansa nähdä ongelmallisena. Jos sankaria on sadun alussa kuvailtu kunnolliseksi nuorukaiseksi, hän on sitä eikä ansaitse rangaistusta, vaikka kohtelisi muita hahmoja miten tahansa. On vain toivottavaa, että sankari saa valta-asetelmassa ylimmän paikan.

Yksi mahdollinen syy tälle ehdottomalle sankarin puolella olemiselle löytyy aikalaisesta viihdekirjallisuudesta. Uuden ajan alussa suosittu äkäpussin kesytystä kuvaavat tarinat olivat niin ikään sankarin (miehen) puolella, ja niissä ihailtiin sitä, miten kekseliäillä tavoilla mies onnistuu alistamaan uhmakkaan vaimonsa. Huumori, spektaakkelimaisuus sekä vahva fiktiivisyys rajaavat äkäpussitarinoiden väkivallan ulos arkitodellisuudesta, jolloin sankaria ei tarvitse moralisoida. Lukija nauraa sankarin kanssa, uhria kohtaan tunnetaan lähinnä vahingoniloa. Kesyttämisen avulla mies tekee vaimostaan häntä itseään aktiivisesti palvelevan, nöyrän naisen. Ajalleen tyyppillisesti luonnollista miehistä valtaa ei kyseenalaisteta. (Korhonen 2003, 145-151.) Nämä suosittuun genreen konventiot sekä ajallinen mentaliteetti ovat voineet hyvinkin vaikuttaa siihen, että fiktiivisissä saduissa – huolimatta niiden todellisuuskytköksistä – sankarin on mahdollista käyttää keinoja, joita arkielämässä ei ehkä olisikaan yhtä helposti hyväksytty. Nokkela sankari saa muut hahmot valtaansa ja saavuttaa sitä kautta tavoitteensa, eikä tarinassa asetuta pelokkaan tai petetyn uhrin puolelle. Sadun sankarilla, voimaa käyttävällä tai nöyrällä, on oikeus saada tahtonsa läpi.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tämän tutkielman tavoite oli tuoda esiin suomalaisten kansansatujen auttaja- ja lahjoittajahahmot sekä analysoida heidän ja sankarin välistä vuorovaikutusta avunannon tai lahjojen hankkimishetkellä. Tutkimuskysymykset, kuten ne on johdannossa esitetty, olivat seuraavat: Millä tavoin apua tai lahjoja saa ja keneltä? Millaiset sankarin luonteenpiirteet tai teot esitetään tilanteessa toivottavina ja hyväksyttävänä – eli millaiseen henkilöhahmoon lukijan odotetaan samaistuvan? Painottuuko tietty sukupuoli tietynlaisessa auttamistilanteessa, ja jos painottuu, mitä merkityksiä sillä on?

Johdannossa esitetty hypoteesi hyveiden dominoinnista ja kyseenalaisempienkin keinojen sallimisesta osui jotakuinkin oikeaan. Useimmin sankaria autetaan auttamisen itsensä tähden; auttaja haluaa lievittää sankarin hätää. Monesti sankari tekee hyvät kaupat yhteisymmärryksessä auttajansa kanssa, auttaja kiittää häntä pyynnöstä tai spontaanisti tehdystä hyvästä teosta, tai sankari saa tai ottaa tarvitsemansa avun auttajan tietämättä. Joskus sankari myös huijaa ja uhkailee auttajiin saadakseen haluamansa. Muutamat sankarit tekevät haasteellisen sopimuksen, jonka ehdot he onnistuvat täyttämään, tai he sitoutuvat suorastaan hengenvaaralliseen sopimukseen. Melko harvoin sankarin tarvitsee vain hyödyntää loitsua saadakseen haluamansa.

Kun satuhahmoihin suhtautuu henkilöhahmoteorian mukaisesti osittain yksilöllisinä subjekteina, heidän toiminnastaan paljastuu kiinnostavia moraalisia yksityiskohtia, jotka eivät jää alisteisiksi juonen analysoinnille. Niin sankarin kuin auttaja- ja lahjoittajahahmojenkin toimintaa motivoidaan erilaisin tavoin, sallien sankarille hyvin erityyppisiä keinoja käsitellä toisia hahmoja omaksi edukseen. Eläimiä kaikki kohtelevat verrattain hyvin, pahoja yliluonnollisia olentoja taas on mahdollista käsitellä vain niillä samoilla vilpillisillä keinoilla, joita vaaralliset hahmot itsekin käyttävät sankaria vastaan. Avusta tietoinen tai tietämätönkin sankari on se, jonka puolella lukijan halutaan olevan, ainoa jota kohtaan on tarkoitus tuntea empatiaa. Naissankarit harvemmin tavoittelevat omaa etuaan hyväksikäyttämällä auttajiin epäreiluilla tavoilla, mutta jos he saavat tällä tavoin apua, suunnitelman takapiruna on usein sankarittaren

auttaja, ei sankaritar itse. Naisten on edustettava perinteisellä tavalla feminiinisiä hyveitä, eikä heidän ole tarpeen lähteä seikkailuun kodin ulkopuolelle.

Saduissa toivottavin käytös on hyveellistä, muut huomioivaa ja toisia auttavaa toimintaa, joka maksaa lopulta vaivan. Älykkyys ja muiden kustannuksella saatava apu on myös sankarille suosiollista; kyky vallankäyttöön on sankarin ominaisuutena vain ansiokasta. Pyytäjälle on annettava apua, mutta myös viekkaudella voi hamuta itselleen tarvitsemansa. Sankari saa suunnitelmallisesti käyttää kyseenalaisiakin keinoja, sillä hän on voittaja, hänen puolelleen kuuluu asettua, eikä sankarin vallan alla olevia kohtaan tule tuntea sääliä. Sankari on älykkyydellään ja voimakkuudellaan ansainnut asemansa käskijänä.

Fiktiivisyydestään huolimatta sadut ovat opettavaisia, ja etenkin lapsiyleisölle representaatiot voivat olla hyvinkin voimaannuttavia ja rohkaisevia. Sosiaalisen kanssakäymisen malleja opitaan fiktion kautta, mutta ajassa muuttuneet käytännöt ja arvot on osattava huomioida. Aikuisen on hyvä selittää, että satu on lähtemättömästi sankarin puolella, mutta lapsilukija saa samaistua myös muihin hahmoihin ja tulkita tekstiä omalla tavallaan. Merkitykset eivät ole täysin ennalta säädeltyjä, ja lukiessa voi kiinnittää huomiota myös auttaja- ja lahjoittajahahmojen kokemuksiin sankarin lisäksi. Myös melko perinteisesti kuvattuja sankarittaria laajemmilla alueilla liikkuviin miespuolisiin sankareihin on mahdollista samaistua, vaikkei itse olisi mies.

Tutkielma valottaa aiemman tutkimuksen jättämää aukkoa satuhahmojen miimeettisestä tulkinnasta. Esimerkiksi Apo (1986, 168-193, 198-266) on tutkinut niin satujuonia kuin niiden henkilöasetelmia eri sukupuolten, yhteiskuntaluokkien, perheiden ynnä muun (representatiivisina) kuvauksina, muttei oikeastaan yksittäisen yksilön persoonallisten ominaisuuksien kannalta. Myöskään auttaja ja lahjoittaja ei ole yhtä syvällisesti ennen tutkittu. Jatkotutkimuksen kannalta kiinnostavaa olisi tutkia, millä tavoin käsitellyn aineiston sadut todella resonoivat lapsilukijoissa. Mitä he satujen vastaanottajina ajattelevat sankarista sekä tämän suhtautumisesta muihin hahmoihin? Samankaltaista reseptiotutkimusta voisi toteuttaa myös muiden kulttuurituotteiden kohdalla. Mitä lapset ajattelevat heille suunnatusta sisällöstä? Miksi he pitävät niin paljon esimerkiksi tietystä piirroselokuvahahmosta? Etenkin laajaa suosiota saaneet kulttuurituotteet olisivat tästä näkökulmasta otollisia tutkimuskohteita.

LÄHTEET

Kohdesaineisto

SKSS = Roine, R. (1982). *Suomen kansan suuri satukirja*. Seitsemäs painos. Helsinki: WSOY. Alkuperäisjulkaisu 1952.

Muut lähteet

- Aapala, K. (ei pvm.). Teini. Kotimaisten kielten keskus. Haettu 7.2.2024 osoitteesta https://www.kotus.fi/nyt/kysymyksiä_ja_vastauksia/sanojen_alkuperasta/sanojen_alkuperasta_s-t/teini
- Agnoli, F. M. (2020). *Animating Race. The Production and Ascription of Asian-ness in the Animation of Avatar: The Last Airbender and The Legend of Korra*. University of East Anglia. Art, Media and American Studies. Doctoral dissertation. Retrieved 3.2.2021 from <https://ueaeprints.uea.ac.uk/id/eprint/77384/>
- Apo, S. (1986). *Ihmesadun rakenne. Juonien tyypit, pääjaksot ja henkilöasetelmat satakuntalaisessa kansansatuaineistossa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 446. Helsinki: SKS.
- Apo, S. (2004). Laulaen vai kirjallisesti luoden? Uuden Kalevalan valmistusprosessi Elias Lönnrotin kuvaamana. Teoksessa A.-L. Siikala, L. Harvilahti & S. Timonen (toim.), *Kalevala ja laulettu runo* (s. 273–298). Helsinki: SKS.
- Apo, S. (2007). The Relationship between Oral and Literary Tradition as a Challenge in Fairy-Tale Research: The Case of Finnish Folktales (transl. D. Hackston). *Marvels & Tales*, 21(1), 19–33.
- Apo, S. (2018). *Ihmesatujen historia. Näkökulmia kirjailijoiden, kansankertojien ja tutkijoiden traditioon*. Helsinki: SKS.
- Carter, C. (2012). Sex/Gender and the Media: From Sex Roles to Social Construction and Beyond. In K. Ross (ed.), *The Handbook of Gender, Sex, and Media* (s. 365–382). Malden: Wiley-Blackwell.
- Dennis, J. P. (2012). Men, Masculinities, and the Cave Man. In K. Ross (ed.), *The Handbook of Gender, Sex, and Media* (s. 107–117). Malden: Wiley-Blackwell.
- Gombrich, E. H. (1972). *Symbolic Images: Studies in the Art of the Renaissance*. London: Phaidon Press.
- Huurre, O. (1967). *Raul Roine saturunoilijana*. Jyväskylän yliopisto. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Pro gradu. Haettu 19.10.2022 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-1967912987>
- Hämäläinen, N., Karhu, H. & Vuorikuru, S. (2019). Suullisen perinteen ja kirjallisuuden rajoilla. Teoksessa N. Hämäläinen, H. Karhu & Vuorikuru, S. (toim.), *Satuperinteestä nykyrunoon. Suullisen perinteen ja kirjallisuuden yhteyksiä* (s. 21–50). Helsinki: SKS.
- Knuuttila, T. & Lehtinen, A. P. (2010). Johdanto: Representaatio – tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Teoksessa T. Knuuttila & A. P. Lehtinen (toim.), *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi* (s. 7–31). Helsinki: Gaudeamus.

- Korhonen, A. (2003). Äkäpussin kesytys. Uuden ajan alun väkivaltaviidhe sukupuolidiskurssina. Teoksessa M. Leskelä-Kärki, K. Vainio-Korhonen, J. Valenius & A. Lahtinen (toim.), *Tanssiva mies, pakinoiva nainen. Sukupuolten historiaa* (s. 137–167). Toinen painos. Historia mirabilis 1. Turku: Turun Historiallinen Yhdistys. Alkuperäisjulkaisu 2001.
- Käkönen, Y. (1947). Raul Roineen esittely. Teoksessa Y. Käkönen (toim.), *Mekin olemme olleet nuoria. Nuorisonkirjailijat esittäytyvät* (s. 132). Hämeenlinna: Karisto.
- Majuri, E. (2021). *Henkilöhahmojen maskuliinisuuden ja feminiinisuuden representaatioita piirrosanimaatiosarjassa Avatar: Viimeinen tuulentaitaja*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Kandidaatintutkielma. URI (tarkistettu 9.3.2023): <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202104282546>
- Paasonen, S. (2010). Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa T. Saresma, L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* (s. 39–49). Tampere: Vastapaino.
- Pesonen, J. (2013). Xing, Sikuriina sekä Tatu ja Patu. Monimuotoinen monikulttuurisuus 2000-luvun lastenkirjoissa. Teoksessa A. Rastas (toim.), *Kaikille lapsille. Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa* (s. 62–82). Tietolipas 240. Helsinki: SKS.
- Price, M. B. (2019). Old Formalisms: Character, Structure, Action. *New Literary History*, 50(2), 245–269.
- Propp, V. (2009). *Morphology of the Folktale* (2. edition; revised and edited by L. A. Wagner. 1. edition translated by L. Scott. 20th paperback printing). Austin, TX: University of Texas Press. Second edition originally published in 1968.
- Rastas, A. (2013). Johdanto. Kirjoja kaikille lapsille! Teoksessa A. Rastas (toim.), *Kaikille lapsille. Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa* (s. 7–23). Tietolipas 240. Helsinki: SKS.
- Romu, L. (2023). Sarjakuvan metafiktiivisyys 1920- ja 1930-lukujen Suomessa – tapaus *Junnu*. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 20(3), 4–25. Haettu 18.12.2023 osoitteesta <https://journal.fi/avain/article/view/128843/84629>
- Roser, N., Martinez, M., Fuhrken, C. & McDonnold, K. (2007). Characters as guides to meaning. *The Reading Teacher* 60(6), 548-559. DOI:10.1598/RT.60.6.5
- Rossi, L.-M. (2010). Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiikkaa. Teoksessa T. Knuuttila & A. P. Lehtinen (toim.), *Representaatio. Tiedon kiviäjalasta tieteiden työkaluksi* (s. 261–275). Helsinki: Gaudeamus.
- Suomen etymologinen sanakirja (2023). Teini. Kotimaisten kielten keskus. Haettu 7.2.2024 osoitteesta https://kaino.kotus.fi/ses/?p=article&etym_id=ETYM_741e919fd50a3dcb595decffd98c865f&word=teini
- Varis, E. (2019). *Graphic Human Experiments. Frankensteinian Cognitive Logics of Characters in Vertigo Comics and Beyond*. University of Jyväskylä. Department of Music, Art and Culture Studies. Doctoral dissertation. Retrieved 17.10.2022 from <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7725-2>
- Veivo, H. (2010). Representaation muodot ja mahdollisuudet kirjallisuudessa. Teoksessa T. Knuuttila & A. P. Lehtinen (toim.), *Representaatio. Tiedon kiviäjalasta tieteiden työkaluksi* (s. 135–157). Helsinki: Gaudeamus.

Vesterinen, E. (1997). *Kauneinta maailmassa. Rudolf Koivun ja Raul Roineen satujen lähteillä*. Helsinki: Postimuseo.

LIITTEET

LIITE 1: PYYTEETTÖMÄT

Satu	Auttaja/Lahjoittaja	Apu/Lahja	Millainen aloite?	Avunannon syy
NAISSANKARI (13 tilannetta)				
Veljiensä etsivä tyttö	Nuorin veli	Pelastaminen	Auttaja toimii	Sisarusrakkaus + sankarin hengenvaara
	Eukko	Neuvominen	Sankari pyytää	Auttaja ilmestyy, jolloin sankari kysyy neuvoa
	Veljet	Pelastaminen	Auttaja toimii	Sisarusrakkaus + sankarin hengenvaara
Ukon tytär ja akan tytär	Pakkasherra	Lämpimät vaatteet	Sankari pyytää	Sankarin pyyntö
	Hiiri (+heimo)	Tehtävän suorittaminen	Auttaja toimii	Sankari itkee ja auttaja tulee kysymään murheen syytä
	Hiiri	Tehtävän suorittaminen	Auttaja ehdottaa	Sankari on vaikean haasteen edessä
	Veden väki	Muodonmuutos	Auttaja toimii	(ei eritelty)
	Hevonen	Pelastaminen	Auttaja toimii	Sankari on hyvä emäntä
Kolme sisarusta	Haltijatar	Taikasanat	Auttaja toimii	Sankari itkee ja auttaja tulee ratkaisemaan ongelman
	Haltijatar (kutsuttuna)	Neuvominen	Sankari pyytää	Sankari kutsuu apuun
Puhuva lintu	Puutarhuri	Elättäminen	Auttaja toimii	Auttajan lapsettomuus
	Vartijaukko	Neuvominen	Sankari pyytää	Vartijan toimenkuva
	Puhuva lintu	Neuvominen	Sankari pyytää	Sankari kysyy neuvoa
MIESSANKARI (58 tilannetta)				
Väkevä Matti	Kuninkaantytär	Neuvominen	Auttaja toimii	Pelko sankarin kuolemasta
Lohikäärmeen voittaja	Sankarin koira	Tehtävässä avustaminen	Sankari pyytää	Vastustajan pahat aiheet

	Kievarin isäntä	Tiedonanto	Sankari pyytää	Auttajalla on sankarille tärkeää tietoa
Satu vaakalin-nusta	Kuninkaantytär	Tehtävän suorittaminen, muodonmuutos	Auttaja toimii	Pelko sankarin kuolemasta
	Kalman väki	Tehtävässä avustaminen	Auttaja toimii	Eri auttaja kutsuu apuun
Veli ja sisar	Hevonen	Pelastamisyritys	Sankari pyytää	Sankari pyytää
	Kotka	Pelastamisyritys	Sankari pyytää	"Mikäpä siinä" + usko edellistä parempaan tulokseen
	Härkä	Neuvominen, pelastaminen; sarvet	Sankari pyytää	Yksinäisyys + omat muuttoaikeet
	Kettu	Pelastaminen	Auttaja toimii	Ateria
	Koira	Opastaminen	Auttaja toimii	Sankari on hyvä isäntä
	Karhuemo	Maito, pentu	Auttaja toimii	Vastustajan pahat aiheet
	Suden- ja karhunpentu, kissa, koira	Pelastaminen	Auttaja toimii	Uskollisuus
	Korpit	Pelastaminen	Auttaja toimii	Sankarin eläinrakkkaus ja selviytymistarinan vaikuttavuus + paholaisen kiusaaminen
	Härkä (kutsutuna)	Kuljettaminen	Sankari pyytää	Sankari kutsuu apuun
Lahjakas oppipoika	Prinsessa	Neuvominen	Auttaja toimii	Sankarin hengenvaara
	Sepänsällit	Pelastaminen	Sankari pyytää	"Täytyyhän luontokappalletta auttaa"
Sotamies ja pahamies	Paholainen	Neuvominen, tehtävän suorittaminen	Auttaja toimii	(ei eritelty)
Kruunun mies	Vaimo-kuninkaantytär	Neuvominen, tehtävän suorittaminen; taika-liina	Auttaja toimii	Sankarin kuolemanvaara
	Harmo-hevonen	Tehtävän suorittaminen	Auttaja toimii	Sankarin oletettu kuolema
	Kolme vainajaa	Taikahattu, 7 peninkulman saappaat, taikamiekka	Sankari pyytää	"Totta puhuu sotamies"

	Punaisen meren akka	Tiedonhaku	Auttaja toimii	Sankari on alla-päin
	Valas	Kuljettaminen	Sankari pyytää	"Samapa tuo"
Pieni, mutta ponteva	Hiisimuori	Elättäminen	Sankari pyytää	Sääli + pelko sankarin kuolemasta
Antti Puuhaara	Metsästäjä	Elättäminen	Auttaja toimii	Sankari itkee ja auttaja ottaa hänet huostaansa
	Teinit	Pelastaminen	Auttaja toimii	Kepponen, pahan hyväksi kääntäminen
	Louhen tytär	Neuvominen, tiedonhaku	Auttaja toimii	Sankarin komemus
Imanti	Vainaja (kutsuttuna)	Kuljettaminen, neuvominen	Sankari pyytää	Sankari kutsuu apuun
Oivalliset apulaiset	Möhömaha	Tehtävän suorittaminen	Sankari pyytää	Auttajalla on aina nälkä
	Riukukinttu	Tehtävän suorittaminen, kuljettaminen	Sankari pyytää	Auttaja kuuluu sankarin seurueeseen
	Tarkkasilmä	Tehtävässä avustaminen, pelastaminen	Sankari pyytää	Auttaja kuuluu sankarin seurueeseen
	Tarkkakorva	Tehtävässä avustaminen	Sankari pyytää	Auttaja kuuluu sankarin seurueeseen
	Kylmänhuokuja	Pelastaminen	Auttaja toimii	Auttajalla on aina kylmä
Kuninkaan tallirenki	Hevonen	Opastaminen, neuvominen, kuljettaminen	Sankari pyytää	Sankari itkee ja auttaja kysyy murheen syytä
Avulias susi	Susi	Kuljettaminen, neuvominen, muodonmuutos	Auttaja ehdottaa	"Koska olet ollut minulle suopea"
Elämänveden lähdettä etsimässä	Korppi	Opastaminen	Sankari pyytää	Sankari kysyy tietä
	Kokko	Kuljettaminen	Eri auttaja käskkee	Auttajan hallitsija käskkee
Kaunis Kaisa	Karhukenraali	Neuvominen; taikaliina	Auttaja toimii	Lankosuhde + oma kova kokemus
	Susikenraali	Neuvominen; taikahana	Auttaja toimii	Lankosuhde + oma kova kokemus
	Kotkakenraali	Neuvominen; soittoasia	Auttaja toimii	Lankosuhde + oma kova kokemus
Taikasormus	Kissa	Sankarin antaman tehtävän suorittaminen,	Sankari pyytää	Sankari pyytää

		lisävun hankkiminen		
	Koira	Sankarin antaman tehtävän suorittaminen, neuvominen	Sankari pyytää	Sankari pyytää
Hiiden mylly	Hiitolan portinvartija	Neuvominen	Auttaja toimii	"Isäntäni on ylen mielissään"
Jänispaimen	Sammakko	Neuvominen	Auttaja toimii	Matkanteon ilo
	Sittiäinen, sammakko	Pelastaminen (kilpailijan päihittäminen)	Auttaja toimii	Tieto kilpailijan vilpillisyydestä
	Ukko	Taikapilli	Auttaja toimii	Sankari itkee ja auttaja ilmestyy ratkaisemaan ongelman
Totuus ja valhe	Hiihtäjäukko	Taikasukset; neuvominen	Sankari pyytää	Auttaja kuulee sankarin tarinan
Neljä mestaria	Mestarivaras	Oppineisuus	Auttaja ehdottaa	Sankari etsii ammattia, jonka oppia
	Tähtientutkija	Oppineisuus, kaukoputki	Auttaja ehdottaa	Sankari etsii ammattia, jonka oppia
	Metsästäjä	Oppineisuus, pyssy	Auttaja ehdottaa	(ei eritelty, mutta toiston perusteella sama ammatinetsintä)
	Räätäli	Oppineisuus, neula	Auttaja ehdottaa	Sankari etsii ammattia, jonka oppia
Kukko Kultahelmtä	Pyhä Pietari	Jauhinkivet, kukko	Sankari pyytää	Sankarin on vaikea tulla toimeen
	Susi	Pelastaminen	Sankari pyytää	Sankarin kuolemanvaara + ateria
	Karhu	Pelastaminen	Sankari pyytää	Sankarin kuolemanvaara + ateria
	Lähde	Pelastaminen	Sankari pyytää	Sankarin kuolemanvaara
Unennäkijä	Prinsessa	Elättäminen, neuvominen	Auttaja toimii	Sääli + sankariin rakastuminen
Kuningas ja leijona	Piispa	Neuvominen	Sankari pyytää	Sankarin tyttären (hengen)vaara
Suutari	Hakojen hakkaaja	Neuvominen	Sankari pyytää	"Koska olet kotikylän miehiä"
	Paholainen	Pelastaminen	Auttaja toimii	(ei eritelty)

LIITE 2: KIITOLLISET

Satu	Auttaja/Lahjoittaja	Sankari toimii	Sankarin hyvä teko	Auttajan antama korvaus
NAISSANKARI (4 tilannetta)				
Ukon tytär ja akan tytär	Kolme pikkumiestä	Pyynnöstä	Eväiden jakaminen	Mansikat, kaudeneus, kultarahat, kuninkaallinen puoliso
	Pässi	Pyynnöstä	Keritseminen	Pelastaminen
	Lehmä	Pyynnöstä	Lypsäminen	Pelastaminen
	Olkilyhde	Pyynnöstä	Sitominen	Pelastaminen
MISSANKARI (25 tilannetta)				
Veli ja sisar	Susiemo	Pyynnöstä	Hengen säästäminen	Maito, pentu
Pelkäämätön Pekka	Päätön mies	Oma-aloitteisesti	Parantaminen	Rikkaudet
Kersantti ja kuninkaantytär	Lohikäärmeen pojat	Oma-aloitteisesti	Sateelta suojaaminen	Pelastaminen
	Lohikäärmeemo	Oma-aloitteisesti	Poikasten armahtaminen	Kuljettaminen
	Jättiläinen	Oma-aloitteisesti	Luiden hautaaminen siunattuun maahan	Neuvominen; maanalainen salitavaroineen
	Kuningas	Oma-aloitteisesti	Maan pelastaminen	Ritarimerkki, jalokiviristi, ryypyt
Antti Puuhaara	Pilviäpitelevä jätti	Pyynnöstä	Ongelmanratkaisu	Hevonen
	Puussa istuva jätti	Pyynnöstä	Ongelmanratkaisu	Ateria, kulta
Imanti	Vainaja	Oma-aloitteisesti	Velan maksu ja hautaus siunattuun lepoon	Kulta
Tuhattaituri	Linnut	Oma-aloitteisesti	Eväiden jakaminen	Lintujen kieli; opastaminen
	Prinssi	Oma-aloitteisesti	Auttajan saamien tehtävien suorittaminen	Hyvä yhteiskunnallinen asema
Kuninkaan talirenki	Hiisivaari	Pyynnöstä	Auttajan pojan pelastaminen	Hevonen, saunavasta, kalaverkko, kuparipilli
Elämänveden lähdeä etsimässä	Ensimmäinen akka	Pyynnöstä	Elämänveden antaminen	Neuvominen; taikasakset
	Toinen akka	Pyynnöstä	Elämänveden antaminen	Neuvominen; taikaliina
	Kolmas akka	Pyynnöstä	Elämänveden antaminen	Tiedonhaku; taikakeppi

Pahalla paha palkitaan, hyvällä hyvä maksetaan	Muurahainen (+lauma)	Pyynnöstä	Poikasten säästäminen	Tehtävän suorittaminen
	Sotka	Pyynnöstä	Poikasten säästäminen	Tehtävän suorittaminen
	Talitiainen	Pyynnöstä	Kyydin antaminen	Neuvominen
Kalastaja ja hänen eukkonsa	Kampela	Pyynnöstä	Hengen säästäminen	Suurempi asuminen, parempi asema
Taikasormus	Käärme	Oma-aloitteisesti	Hengen pelastaminen	Taikasormus
Hiiden mylly	Hiisi	Oma-aloitteisesti	Lihan lahjoittaminen	Mahtipussi
Taikaomenat	Paholainen	Oma-aloitteisesti	Portin vartiointi	Taikakukkaro
Satu mestariseppästä	Pyhä Pietari	Pyynnöstä	Hevosien kengitys	Omenapuu, taika rahiin, taika matkalaukuun
Kuningas ja leijona	Leijona	Pyynnöstä	Hengen pelastaminen	Elättäminen
Kolme veljestä paholaisten linnassa	Kuningas	Oma-aloitteisesti	Veden hankkiminen	Raha

LIITE 3: HYVÄNTAHTOISET

Satu	Auttaja/Lahjoittaja	Kuka ehdottaa molempia hyödyttävää kauppa?	Miksi kauppa ehdotetaan?	Miksi kauppaan suostutaan?	Auttajan vastike	Sankarin vastike
NAISSANKARI (4 tilannetta)						
Ukon tytär ja akan tytär	Kissa	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankari ei pysty lypsämään itse	Tehtävä on suoritettava	Tehtävän suorittaminen	Maitotilkka
	Varpusparvi	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankari ei löydä siivilää	Tehtävä on suoritettava	Tehtävän suorittaminen	Jyvät
Kolme sisarusta	Ritari	Auttaja esittää toiveen ja lupaa "mitä vain"	Auttaja ihastuu omenoihin	Kotona sankari kärsii	Muodonmuutos	Kultaomenat

Kissalan linna	Kissa	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Halu tehdä sankarista onnellinen	Hyväluontoisuus	Opastaminen, neuvominen	Auttajan valitseminen
MIESSANKARI (28 tilannetta)						
Väkevä Matti	Kokko	Sankari ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankarin on päästävä takaisin yöilmoihin	"onhan toisen vahvan toista vahvaa autettava"	Kuljettaminen	Pesäpuu
Uljas räätäli	Kuningas	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Jätit ovat valtakunnan vitsaus	Palkkion toivossa	Kulta	Jättiläisten tuhoaminen
Tuhkimuksen uni	Keisari	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla ja ehdoilla	Auttaja haluaa tietää tyttärensä menoista	Sankari haluaa viran	Kulta	Prinsessan salaisuuden selvittäminen
Satu vaakalinnusta	Vaakalintu	Auttaja esittää toiveen ja lupaa palkita "tuhatkermaisesti"	Auttaja on haavoittunut, ja sankari haavoittaa sitä lisää	Edut ovat vaivaa suuremmat	Kuljettaminen, neuvominen	Terveeksi hoitaminen
	Kokon vanhin sisar	Sankari ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Jotta luvattu palkkio saada	Auttaja haluaa tietoa	Kultavakka, ruoka ja juoma	Tieto veljen olinpaikasta
Veli ja sisar	Kissa	Auttaja esittää toiveen ja lupaa: "et koskaan kadu"	Auttajalle tilaisuus osoittaa oma arvo	"Samapaise"	Neuvominen, opastaminen	Auttajan valitseminen
Sotamies ja pahamies	Paholainen	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Auttaja on pinteessä	Aie rikastua	Kuljettaminen, neuvominen, tehtävän suorittaminen	Auttajan vapauttaminen
Antti Puuhaara	Kivilinnan jätti	Auttaja esittää toiveen ja lupaa palkita "runsaasti"	Auttajalla on ongelma	Hyväntekeväisyys	Rikkaudet	Ongelmanratkaisu
	Lautturiakka	Sankari ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankarin on päästävä eteenpäin	Auttaja haluaa tietoa	Kuljettaminen	Ongelmanratkaisu

Taikaviulu	Ensimmäinen ukko	Auttaja ehdottaa kauppaa	"kohta jo tuonen tuville menen, eikä siellä mitään aseita tarvita"	Kaupattavana on taikaesine	Taikapyssy	Hopearaha
	Toinen ukko	Auttaja ehdottaa kauppaa	"Kohta minä jo hautaan menen enkä tätä toisessa maailmassa tarvitse"	"Saatanpa minä sitä tarvita"	Taikasormus	Hopearaha
	Kolmas ukko	Auttaja ehdottaa kauppaa	"tunnen, että kuolema lähestyy"	Kaupattavana on taikaesine	Taikaviulu	Hopearaha
Kuninkaan tallirenki	Hiiden poika	Auttaja esittää toiveen ja lupaa "runsaan" palkkion	Auttaja on pinteessä	Hyvä tarjous	Neuvominen	Suden tappaminen
Kaunis Kaisa	Hiiri (+suku)	Auttaja esittää toiveen ja lupaa auttaa sankaria kovan paikan tullen	Auttaja on hengenvaarassa	Armeliaisuus	Tehtävän suorittaminen	Auttajan pelastaminen
	Hauki (+heimo)	Auttaja esittää toiveen ja lupaa auttaa sankaria tiukan paikan tullen	Auttaja on pinteessä	Avuliaisuus	Tehtävän suorittaminen, neuvominen	Auttajan pelastaminen
Satu räätälinkisälistä	Leijona	Auttaja esittää toiveen ja lupaa "ruhtinaallisen" palkkion	Riippumattoman osapuolen halutaan ratkaisevan ongelma	Palkkion toivossa	Kyky muuttua leijonaksi	Ongelmanratkaisu
	Koira	Auttaja esittää toiveen ja lupaa	Riippumattoman osapuolen halutaan	Palkkion toivossa	Kyky muuttua koiraksi	Ongelmanratkaisu

		"ruhtinaalisen" palkkion	ratkaisevan ongelma			
	Tiainen	Auttaja esittää toiveen ja lupaa "ruhtinaallisen" palkkion	Riippumattoman osapuolen halutaan ratkaisevan ongelma	Palkkion toivossa	Kyky muuttua tiaiseksi	Ongelmanratkaisu
	Muurahainen	Auttaja esittää toiveen ja lupaa "ruhtinaallisen" palkkion	Riippumattoman osapuolen halutaan ratkaisevan ongelma	Palkkion toivossa	Kyky muuttua muurahaiseksi	Ongelmanratkaisu
Taikasormus	Ukko	Sankari ehdottaa tietyillä vastikkeilla (ja tinkaa ylöspäin)	Halu auttaa hukuttettavaa kissaa	Maksu	Kissa	15 penniä
	Mies	Sankari ehdottaa tietyillä vastikkeilla (ja tinkaa ylöspäin)	Halu auttaa piiskattavaa koira	Maksu	Koira	15 penniä
Hiidenmylly	Rikas veli	Sankari ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Halu saada itselleen parempi elanto	Auttaja ihastuu taikaesineeseen	Suo	Hiidenmylly
Taikaomenat	Veljet	Sankari ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Halu lähteä etsimään onnea taikaesineiden turvin	Tulevan elannon toivossa	Taika-miekka, taikahattu	Maakartat
Haastelevat kuuset	Käärme	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Auttaja on pinteessä	"Moinen avu ei olisi pahitteeksi"	Eläinten ja kasvien kieli; neuvominen	Puusta alas auttaminen
Unennäköijä	Kapteeni	Auttaja kommentaa työhön kuultuaan sankarin tarinan	Auttaja pelasti sankarin saarelta	Sankari pääsi laivaan	Pelastaminen, kuljetaminen	Kannen luuttuaminen
Kolme sanaa	Kauppiaas	Sankari ehdottaa kauppaa	Sankari on köyhtynyt	Sankari valitsee hyvän sanan	Kolme hyvää sanaa	Kolme hyvää lointa

	Kenraali	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Auttaja on hengenvaarassa	Sankarilla on vastaus auttajan ongelmaan	Kulta	Juomaveden hankkiminen
	Vetehiset	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Riippumattoman osapuolen halutaan ratkaisevan ongelma	Sankarilla on vastaus auttajan ongelmaan	Kulta; kuljettaminen	Riidan sovittaminen

LIITE 4: VASTENTAHTOISET

Satu	Auttaja/Lahjoittaja	Kuka ehdottaa kauppaa?	Miksi kauppaa ehdotetaan?	Miksi kauppaan suostutaan?	Auttajan vastike	Sankarin vastike
MIESSANKARI (9 tilannetta)						
Pelkäämätön Pekka	Isäntä	Sankari ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankari haluaa vuoden palkan ilman työntekoa	Sankarista halutaan ilmainen renki	Vuoden palkka	Pelottomuus
	Rovasti	Sankari ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankari haluaa vuoden palkan ilman työntekoa	Sankarista halutaan ilmainen renki	Vainajan pelivelka, vuoden palkka	Pelottomuus
	Kuningas	Sankari ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankari haluaa vuoden palkan ilman työntekoa	Sankarista halutaan ilmainen renki	Linna	Pelottomuus
Ostoveli	Mummot	Sankari ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankari on sokaistu	Sankarin varastama silmä halutaan takaisin	Opastaminen	Silmän palauttaminen
	Kuningas	Sankari asettaa lahjoittajalle sakan	Auttaja kaltoinkohteli sankaria	Sakko velvoittaa maksamaan	Kipurahat	Aiemmat kärsimykset
Kaunis Kaisa	Kampurajalka Iso Kiero	Lahjoittaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankari aiotaan loihkia hevoseksi	Sankari tarvitsee hevosen	Hevonen	Tehtävien suorittaminen

Kolme veljestä paholaisten linnassa	Paholaiset	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla ja ehdoilla	Sankari aiotaan syödä	Sankari haluaa joutorengin paikan	Raha	Arvoituksen ratkaiseminen
Kolme veljestä paholaisten linnassa (sankari vaihtuu)	Paholaiset	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla ja ehdoilla	Sankari aiotaan syödä	Sankari haluaa joutorengin paikan	Raha	Arvoituksen ratkaiseminen
Suutari	Paholainen	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla ja ehdoilla	Sankari aiotaan pitää ikuisesti työssä	Sankari haluaa palkkarahat	Kulta	Lakeeri-saappaiden suutarointi

LIITE 5: VIHAMIELISET

Satu	Auttaja/Lahjoittaja	Kuka ehdottaa kauppaa?	Miksi sopimusta tarjotaan?	Miksi sankari suostuu?	Auttajan vastike	Sankarin vastike
MIESSANKARI (4 tilannetta)						
Satu vaakalinnusta	Iso Kehno	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankarin kartano on Kehnon polulla	Sankari ei hoksaa pyydetyn vastalahjan merkitystä	Tehtävän suorittaminen, kuljettaminen	Vaimolta piiloon jäänyt eli oma poika
Voipukki	Syöjätär	Auttaja tarjoaa lahjaa	"pidän hyvin ruokituista pojanvesseleistä"	Sankari haluaa lahjan	Kultaisten veitset, kultakello	Vaaraan altistuminen
Satu mestarisevästä	Paholainen	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankari on epätoivoinen ja auttaja voi käyttää sitä hyväkseen	Sankarilla ei ole vaihtoehtoja	Neuvominen; oppineisuus, kulta	Oma sielu 30 vuoden kuluttua
Kuningas ja leijona	Paholainen	Auttaja ehdottaa tietyillä vastikkeilla	Sankari on epätoivoinen ja auttaja voi pyytää mitä tahansa	Sankarilla ei ole vaihtoehtoja	Kuljettaminen	Nuorin tytär

LIITE 6: PETETYT

Satu	Auttaja/Lahjoittaja	Millainen aloite?	Mitä sankari saa/ottaa?	Miksi auttaja toimii?	Millainen petos?	Miksi sankari pettää?
NAISSANKARI (5 tilannetta)						
Vetehisen vangit	Vetehinen	Sankari pyytää	Kuljettaminen	"Sinä olet kelpo tyttö" (palkitsee uteliaisuuden hillitsemisestä)	Kiellon rikkominen, valhe	Sankari haluaa pelastaa itsensä ja sisarensa
Ukon tytär ja akan tytär	Hiisi	Eri auttaja toimii	Hevonen, rattaat täynnä tavaraa	Auttaja haastaa sankarin kisaan, häviää ja maksaa voittajalle palkkion	Valhe (teeskentely)	Sankaria autetaan suoriutumaan tehtävästä helposti
Kissalan linna	Prinssi	Eri auttaja toimii	Muodonmuutos	Halu auttaa ihanaista "prinsessaa"	Valhe (teeskentely)	Sankarista halutaan tehdä kuningatar
	Kuningatar	Eri auttaja toimii	Muodonmuutos (valheenuskominen)	Halu ottaa sukuun aiodisti jalosukuinen neito	Valhe (teeskentely)	Sankarista halutaan tehdä kuningatar
	Noita Nokipää	Eri auttaja pyytää	Taikavoimat, linna	Auttajan kykyjä epäillään	Ansaan houkuttelu	Sankarille on saatava oma linna palvelijoinneen
MIESSANKARI (22 tilannetta)						
Lahjakas oppipoika	Paholainen	Auttaja pyytää	400 hopearahaa	Halu ostaa hevosia	Näennäinen maksu (pako)	Sankari takaa vanhemmilleen huolettoman vanhuuden
Voipukki	Syöjättären tytär	Auttaja pyytää	Pelastaminen	"hupelo" auttaja haluaa oppia	Ansaan houkuttelu	Sankari haluaa selvittää hengissä ja hävittää pahan

Sotamies ja pahamies	Pasha	Sankari pyytää	5 kultarahaa päivässä sankarin kuolemaan asti	Sankari "parantaa" tyttären	Näennäinen apu (teeskentely)	Sankari tahtoo eri auttajan kanssa sovitun palkkion
	Sulttaani	Sankari pyytää	Palatsi	Sankari "parantaa" tyttären	Näennäinen apu (teeskentely)	Sankari haluaa palatsin, jossa asua
Kruununmies	Uudistalon emäntä	Auttaja toimii	Elättäminen	"Sopiihan tuota kokeilla"	Valhe (teeskentely)	Sankarin toivotaan aterioivan talon tavoilla
	Uudistalon isäntä	Sankari toimii	Kulta	Halu esitellä vaurauttaan	Varkaus	Sankari haluaa kultaa jäämättä kiinni
	Mustanmeren akka	Auttaja ehdottaa	Kuljettaminen	Palkkion toivossa	Pako maksamatta	Sankari haluaa pysyä yhtenä kappaleena ja päästä matkalla eteenpäin
	Valkoisenmeren akka	Sankari pyytää	Kuljettaminen	Palkkion toivossa	Valhe, pako maksamatta	Sankari haluaa pysyä yhtenä kappaleena ja päästä matkalla eteenpäin
Pieni, mutta pon-teva	Iso-Hiisi	Sankari toimii	Pelastaminen	Halu tehdä sankarista paisti	Valhe (teeskentely)	Sankari haluaa selvittää hengissä
	Hiisimuori	Sankari pyytää	Kulta	Halu saada mies kotiin	Valhe	Sankari tahtoo rikastua
Taikaviulu	Itara isäntä	Auttaja ehdottaa	Kulta, kääsit, hevoset	Halu ostaa taikaesine + ei voi estää varkautta	Varkaus	Sankari tahtoo rikastua
Avulias susi	Kuningas	Auttaja ehdottaa	Kultalintu	Auttaja saa sovitun vastikkeen	Näennäinen maksu (pako)	Sankari haluaa pitää noutamansa olennot itsellään

	Toinen kuningas	Auttaja ehdottaa	Hevonen	Auttaja saa sovitun vastikkeen	Näennäinen maksu (pako)	Sankari haluaa pitää noutamansa olennot itsellään
Hiiden mylly	Hiisi	Sankari toimii	Taikamylly	Ilahtuu lahjasta	Näennäinen maksu (teeskentely)	Sankari haluaa tietyn taikaesineen
Satu mestariseipästä	Ensimmäinen piru	Auttaja pyytää	10 vuotta elinaikaa maan päällä	Halu saada kidutus loppumaan	Ansaan houkuttelu	Sankari haluaa jatkaa elämäänsä
	Toinen piru	Sankari pyytää	10 vuotta elinaikaa maan päällä	Halu saada kidutus loppumaan	Ansaan houkuttelu	Sankari haluaa jatkaa elämäänsä
	Paholainen	Auttaja pyytää	Sopimuksesta vapautuminen	Halu saada kidutus loppumaan	Ansaan houkuttelu	Sankari haluaa jatkaa elämäänsä
	Pyhä Pietari	Sankari pyytää	Taivaspaikka	Halu saada syntinen lakki pois pyhästä paikasta	Kiellon rikkominen (ansa)	Sankari haluaa päästä johonkin kuoleman jälkeiseen paikkaan
Peukaloinen	Kuningas	Auttaja ehdottaa	Kulta	Halu ostaa sankari	Varkaus	Sankari tahtoo rikastua
	Susi	Sankari ehdottaa	Kuljettaminen; nahka	Palkkion toivossa	Ansaan houkuttelu	Sankari haluaa päästä takaisin kotiin ja hyödyntää suden nahkan
Kolme veljestä paholaisten linnassa	Paholaisen akka	Sankari pyytää	Pelastaminen	Auttaja näyttää mallia sankarille	Ansaan houkuttelu	Sankari haluaa selvitä hengissä ja hävittää pahan
Kolme ovelaa veljestä	Rikas herra	Sankari pyytää	Raha	Velvollisuus maksaa vahingonkorvauksia	Valhe	Sankari haluaa rahaa elämisen alkuun päästäkseen

LIITE 7: PELOKKAAT

Satu	Auttaja/Lahjoittaja	Millä sankari uhkaa?	Auttaja anoo armoa ja tarjoaa/sankari vaatii?	Kiristettävä apu/lahja	Miksi sankari uhkaillee?
NAISSANKARI (2 tilannetta)					
Kissalan linna	Leikkuuväki	Tappo	Eri auttaja uhkaa + vaatii	Muodonmuutos (valheen vahvistus)	Sankarin valheen on oltava uskottava
	Paimenet	Tappo	Eri auttaja uhkaa + vaatii	Muodonmuutos (valheen vahvistus)	Sankarin valheen on oltava uskottava
MIESSANKARI (11 tilannetta)					
Tuhkimuksen uni	Korppi	Poikasten tappo	Sankari uhkaa + armon anelu + vaatimus	Sankarin antaman tehtävän suorittaminen	Sankarin veljet ovat kuolleet
Ostoveli	Ensimmäiset mummot	Ainoan silmän varastaminen	Sankari uhkaa + armon anelu + tarjous	Taikamiekka	Sankarilla on tilaisuus
	Toiset mummot	Ainoan silmän varastaminen	Sankari uhkaa + armon anelu + tarjous	Taikaliina	Sankarilla on tilaisuus
	Kolmannet mummot	Ainoan silmän varastaminen	Sankari uhkaa + armon anelu + tarjous	Mahtipussi	Sankarilla on tilaisuus
	Hevonen	Piiskaaminen	Sankari uhkaa + armon anelu + tarjous	Tehtävän suorittaminen	Sankarin on kesytettävä ori
Avulias susi	Korppi	Poikasen tappo	Eri auttaja uhkaa + armon anelu + vaatimus	Pelastaminen	Sankari on surmattu
Satu räätälinkisällistä	Pohjan akka	Linnan rikkominen	Sankari uhkaa + armon anelu + ratkaisun asettaminen	Muodonmuutos	Sankarin morsian on taiottu
Taikasormus	Hauki (+veljet)	Tappo	Eri auttaja uhkaa + vaatii	Tehtävässä avustaminen	Sankarin taikasine on meren pohjassa

Hauen sanalla	Hauki	Tappo	Sankari uhkaa + armon anelu + tarjous	Taikasanat	Sankari haluaa herkutella auttajalla
Kolme ove- laa veljestä	Rosvot	Jumalan rangaistus	Sankari uhkaa ja auttajat pakenevat jättäen lahjan	Raha	Sankari haluaa pelotella rosvot pakenemaan ilman saalisiaan
	Vetehisen poika	Järven umpeen kurominen	Sankari uhkaa + armon anelu + tarjous	Hopea	Sankarilla on tilaisuus

LIITE 8: TAHATTOMAT

Satu	Auttaja/Lahjoittaja	Mitä sankari saa?	Miten sankari saa avun?	Miksi apu otetaan/tapahtuu?
MIESSANKARI (25 tilannetta)				
Väkevä Matti	Akka Rautahammas	Rikkaudet	Varkaus	Sankari haluaa rikastua
Lohikäärmeen voittaja	Prinsessa	Tiedonanto	Kuuntelu	Sankari kysyy kajosta
	Rotta	Tiedonanto	Tarkkailu	Auttaja herättää emäntänsä henkiin, kun sankari etsii keinoa herättää veljensä
Tuhkimuksen uni	Prinsessa	Tiedonanto	Tarkkailu	Auttaja lähtee yöretkelleen ja sankari voi suorittaa tehtävänsä
	Noitaäijä	Kultaesineet, kalliit varvut	Varkaus	Sankari tarvitsee todisteita
Satu vaakalin-nusta	Iso Kehno	Noitakirja, hevonen	Varkaus	Sankarin on suoritettava tehtävät ja paettava
Veli ja sisar	Jättiläinen	Puunlehmä, harmaa kivi, tinapullo	Varkaus	Sankari aikoo paeta
	Suden- ja karhunpentu, kissa ja koira	Pelastaminen	Tarkkailu	Auttajat juovat myrkytettyä vettä ja kuolevat
Lahjakas oppipoika	Paholainen	Noitakirja	Varkaus	Sankari haluaa "tulla yhtä viisaaksi, vauraaksi ja mahdolliseksi

				kuin isäntänsäkin"
Hiirimorsian	Ukko	Muodonmuutos	(sankari antaa tapahtua)	Auttaja nauraa puolisolle ja syysää tämän silalta veteen, mikä rikkoo loit-sun
Pieni, mutta ponteva	Iso-Hiisi	Seitsemän peninkulman saappaat	Varkaus	Sankari näkee taian voiman ja haluaa esineen itselleen
Antti Puuhaara	Louhi	Tiedonanto	Salakuuntelu	Sankari haluaa tietoja, ja eri auttaja kyselee vastauksia sankarin piileskellessä lähellä
	Lautturiakka	Pelastaminen	(sankari antaa tapahtua)	Auttaja jättää vastustajan loukkuun, eikä vastustaja voi tuhota sankaria
Tuhattaituri	Korffit	Tiedonanto	Salakuuntelu	Sankari etsii vastauksia, ja auttavat ilmaantuvat sankarin lähelle vastauksineen
Ostoveli	Lintu	Pelastaminen	Tappo	Sankari epäilee vaaraa, kokeilee veden toivuutta ja varmistuu vaarasta
Oivalliset apulaiset	Prinsessa	Tiedonanto	Salakuuntelu	Sankarin on suoritettava tehtävä
Tuhkimo	Varkaat	Rikkaudet, hevoset	Tappo	Sankari rankaisee auttajia ja vie heidän saaliinsa
Totuus ja valhe	Mustat miehet	Tiedonanto	Salakuuntelu	Sankari aikoo tietojen avulla saada "kukkuramitalla onnea ja vaurautta"
Haastelevat kuuset	Kuusi	Tiedonanto	Salakuuntelu	Auttaja voivottelee kasvinkumppanin kuolemaa ja sankari kuulee aarteesta
	Kukko	Pelastaminen	Salakuuntelu	Auttaja moittii sankarin huonoja

				kurinpitotaitoja, ja sankari si-suuntuu
Kukko Kultahelppä	Renki	Pelastaminen	(sankari antaa tapahtua)	Auttajan on määrä tappaa sankari, mutta tappaa vahingossa vastustajan
Kolme veljestä paholaisten linnassa	Paholaiset	Rattaat, hevonen	Varkaus	Sankari haluaa paeta
Ennustukset	Käräjälläkävijä	Pelastaminen	Tappo	Sankari suuttuu pilkkaajalle, jonka tappaminen maksakin sankarin synnit
Kolme ovelaa veljestä	Jänis	Tehtävän suorittaminen	Säikäyttäminen	Sankari haluaa voittaa kisan helposti ja käyttää auttajaa sijaisena
	Karhu	Tehtävän suorittaminen	Suututtaminen	Sankari haluaa voittaa kisan helposti ja käyttää auttajaa sijaisena

LIITE 9: TAIAN ALAISET

Satu	Auttaja/Lahjoittaja	Mitä sankari saa?	Mitä sankarilta vaaditaan?
NAISSANKARI (1 tilanne)			
Kolme sisarusta	Vuohi	Ruoka, kultaiset omenat	Taikasanojen lausuminen
MIESSANKARI (5 tilannetta)			
Ostoveli	Pussin miehet	Pelastaminen	Käskeminen
Taikaviulu	Prinsessat	Tiedonanto	Taikaesineen asettaminen paikalleen, kysyminen
Hiiden mylly	Pussin miehet	Elättäminen, sankarin antamien tehtävien suorittaminen	Käskeminen
Suutari	Pikkupirut	Tehtävän suorittaminen	Oman osuuden suorittaminen, taikasanat
	Pukki	Kuljettaminen	Oman osuuden suorittaminen

LIITE 10: AUTTAJAT JA LAHJOITTAJAT LAJEITTAIN

	Satu	Aut- taja/Lah- joittaja	Auttaja- tyyppi	Sankarin käyttämä keino/uhk a/vastike	Apu/Lahja	Sankarin luokka
NAISSANKARI (29 tilannetta)						
Hyvät ylikuonnolliset (7)						
Luonnon elementit	Ukon tytär ja akan ty- tär	Olkilyhde	Kiitollinen	Sitominen	Pelastami- nen	Talonpoika
	Ukon tytär ja akan ty- tär	Veden väki	Pyyteetön		Muodon- muutos	Talonpoika
	Ukon tytär ja akan ty- tär	Pak- kasherra	Pyyteetön		Lämpimät vaatteet	Talonpoika
Taikavoi- maiset	Ukon tytär ja akan ty- tär	Kolme pik- kumiestä	Kiitollinen	Eväiden ja- kaminen	Mansikat, kauneus, kultarahat, kuninkaal- linen puo- liso	Talonpoika
	Kolme si- sarusta	Haltijatar	Pyyteetön		Taikasanat	Talonpoika
	Kolme si- sarusta	Haltijatar (kutsut- tuna)	Pyyteetön	Kutsu	Neuvomi- nen	Talonpoika
	Kissalan linna	Noita No- kipää	Petetty	Ansaan houkuttelu	Taikavoi- mat, linna	Talonpoika
Pahat ylikuonnolliset (2)						
Vetehiset	Vetehisen vangit	Vetehinen	Petetty	Kiellon rik- kominen, valhe	Kuljettami- nen	Talonpoika
Hiitolan väki	Ukon tytär ja akan ty- tär	Hiisi	Petetty	Valhe (teesken- tely)	Hevonen, rattaat täynnä ta- varaa	Talonpoika
Ihmiset (10)						
Lapsuu- denperhe	Puhuva lintu	Puutarhuri	Pyyteetön		Elättämi- nen	Talon- poika/Ku- ninkaalli- nen
	Veljiensä etsivä tyttö	Nuorin veli	Pyyteetön		Pelastami- nen	Kuninkaal- linen
	Veljiensä etsivä tyttö	Veljet	Pyyteetön		Pelastami- nen	Kuninkaal- linen
	Kolme si- sarusta	Ritari	Hyväntah- toinen	Kultaome- nat	Muodon- muutos	Talonpoika

Sankarin tuleva puoliso	Kissalan linna	Prinssi	Petetty	Valhe (teeskentely)	Muodonmuutos	Talonpoika
Auttava kuningatar (vrt. pal-kitseva kuningas)	Kissalan linna	Kuningatar	Petetty	Valhe (teeskentely)	Muodonmuutos (valheenuskominen)	Talonpoika
Sattumalta kohdatut, joilta sankari ottaa avun tai	Kissalan linna	Leikkuuväki	Pelokas	Tappo	Muodonmuutos (valheen vahvistus)	Talonpoika
	Kissalan linna	Paimenet	Pelokas	Tappo	Muodonmuutos (valheen vahvistus)	Talonpoika
vain saa sitä	Puhuva lintu	Varti-jaukko	Pyyteetön		Neuvominen	Talonpoika/Kuninkaallinen
	Veljiensä etsivä tyttö	Eukko	Pyyteetön		Neuvominen	Kuninkaallinen
Suuret eläimet (4)						
Kesyt	Ukon tytär ja akan tytär	Hevonen	Pyyteetön		Pelastaminen	Talonpoika
	Ukon tytär ja akan tytär	Lehmä	Kiitollinen	Lypsäminen	Pelastaminen	Talonpoika
	Ukon tytär ja akan tytär	Pässi	Kiitollinen	Keritseminen	Pelastaminen	Talonpoika
	Kolme sisarusta	Vuohi	Taian alainen	Taikasanojen lausuminen	Ruoka, kultaiset omenat	Talonpoika
Pienet eläimet (6)						
	Ukon tytär ja akan tytär	Kissa	Hyväntahainen	Maitotilkka	Tehtävän suorittaminen	Talonpoika
	Kissalan linna	Kissa	Hyväntahainen	Auttajan valitseminen	Opastaminen, neuvominen	Talonpoika
	Ukon tytär ja akan tytär	Hiiri (+heimo)	Pyyteetön		Tehtävän suorittaminen	Talonpoika
	Ukon tytär ja akan tytär	Hiiri	Pyyteetön		Tehtävän suorittaminen	Talonpoika
	Ukon tytär ja akan tytär	Varpusparvi	Hyväntahainen	Jyvät	Tehtävän suorittaminen	Talonpoika

	Puhuva lintu	Puhuva lintu	Pyyteetön		Neuvominen	Talonpoika/Kuninkaallinen
MIESSANKARI (187 tilannetta)						
Hyvät yliluonnolliset (51)						
Luonnon elementit	Kukko Kulta-heltiltä	Lähde	Pyyteetön		Pelastaminen	Kukko
	Haastelevat kuuset	Kuusi	Tahaton	Salakuuntelu	Tiedonanto	Talonpoika
Eläimet	Kersantti ja kuninkaantytär	Lohikäärmeen pojat	Kiitollinen	Sateelta suojaaminen	Pelastaminen	Sotilassääty
	Kersantti ja kuninkaantytär	Lohikäärme-emo	Kiitollinen	Poikasten armahtaminen	Kuljettaminen	Sotilassääty
Muodonmuuttajat	Kaunis Kaisa	Karhukenraali	Pyyteetön		Neuvominen; taikaliina	Kuninkaallinen
	Kaunis Kaisa	Susikenraali	Pyyteetön		Neuvominen; taikahana	Kuninkaallinen
	Kaunis Kaisa	Kotkakenraali	Pyyteetön		Neuvominen; soitto-rasia	Kuninkaallinen
Ihmeelliset	Oivalliset apulaiset	Möhömaha	Pyyteetön		Tehtävän suorittaminen	Kuninkaallinen
	Oivalliset apulaiset	Riuku-kinttu	Pyyteetön		Tehtävän suorittaminen, kuljettaminen	Kuninkaallinen
	Oivalliset apulaiset	Tarkkasilmä	Pyyteetön		Tehtävässä avustaminen, pelastaminen	Kuninkaallinen
	Oivalliset apulaiset	Tarkkakorva	Pyyteetön		Tehtävässä avustaminen	Kuninkaallinen
	Oivalliset apulaiset	Kylmänhuokuja	Pyyteetön		Pelastaminen	Kuninkaallinen
	Ostoveli	Ensimmäiset mummot	Pelokas	Ainoan silmän varastaminen	Taikamiekka	Talonpoika
	Ostoveli	Toiset mummot	Pelokas	Ainoan silmän varastaminen	Taikaliina	Talonpoika
	Ostoveli	Kolmannet mummot	Pelokas	Ainoan silmän varastaminen	Mahtipussi	Talonpoika

Taikavoimaiset	Kruununmies	Punaisen meren akka	Pyyteetön		Tiedonhaku	Sotilasääty
	Elämänveden lähdeettä etsimässä	Ensimmäinen akka	Kiitollinen	Elämänveden antaminen	Neuvominen; taikakaset	Kuninkaallinen
	Elämänveden lähdeettä etsimässä	Toinen akka	Kiitollinen	Elämänveden antaminen	Neuvominen; taikaliina	Kuninkaallinen
	Elämänveden lähdeettä etsimässä	Kolmas akka	Kiitollinen	Elämänveden antaminen	Tiedonhaku; taikakeppi	Kuninkaallinen
	Tuhkimuksen uni	Noitaäijä	Tahaton	Varkaus	Kultaesineet, kalliit varvut	Talonpoika
Mytologiset	Antti Puuhaara	Lautturiakka	Hyväntahainen	Ongelmanratkaisu	Kuljettaminen	Talonpoika
	Antti Puuhaara	Lautturiakka	Tahaton	(sankari antaa tapahtua)	Pelastaminen	Talonpoika
	Antti Puuhaara	Louhen tytär	Pyyteetön		Neuvominen, tiedonhaku	Talonpoika
	Antti Puuhaara	Louhi	Tahaton	Salakuuntelu	Tiedonanto	Talonpoika
Loihditut	Ostoveli	Pussinmiehet	Taian alainen	Käskeminen	Pelastaminen	Talonpoika
	Hiidenmylly	Pussinmiehet	Taian alainen	Käskeminen	Elättäminen, sankarin antamien tehtävien suorittaminen	Talonpoika
Vetehiset	Kolme sanaa	Vetehiset	Hyväntahainen	Riidan sovitaminen	Kulta; kuljettaminen	Talonpoika
Jättiläiset	Kersantti ja kuninkaantytär	Jättiläinen	Kiitollinen	Luiden hautaaminen siunattuun maahan	Neuvominen; maanalainen salitavaroinneen	Sotilasääty
	Antti Puuhaara	Pilviäpitlevä jätti	Kiitollinen	Ongelmanratkaisu	Hevonen	Talonpoika
	Antti Puuhaara	Kivilinnan jätti	Hyväntahainen	Ongelmanratkaisu	Rikkaudet	Talonpoika
	Antti Puuhaara	Puussa istuva jätti	Kiitollinen	Ongelmanratkaisu	Ateria, kulta	Talonpoika

Hiitolan väki	Hiiden mylly	Hiitolan portinvar-tija	Pyyteetön		Neuvomi-nen	Talonpoika
	Hiiden mylly	Hiisi	Kiitollinen	Lihan lah-joittaminen	Mahtipussi	Talonpoika
	Hiiden mylly	Hiisi	Petetty	Näennäi-nen maksu (valhe_tees kentely)	Taikamylly	Talonpoika
	Kunin-kaan talli-renki	Hiiden poika	Hyväntah-toinen	Suden tap-paminen	Neuvomi-nen	Talonpoika
	Kunin-kaan talli-renki	Hiisivaari	Kiitollinen	Pojan pe-lastaminen	Hevonen, sauna-vasta, kala-verkko, ku-paripilli	Talonpoika
	Pieni, mutta pon-teva	Hiisimuori	Pyyteetön		Elättämi-nen	Talonpoika
	Pieni, mutta pon-teva	Hiisimuori	Petetty	Valhe	Kulta	Talonpoika
Paholaisen joukko	Suutari	Pikkupirut	Taian alai-nen	Oman osuuden suorittami-nen, taika-sanat	Työn suo-rittaminen	Käsityöläi-nen
	Suutari	Paholainen	Pyyteetön		Pelastami-nen	Käsityöläi-nen
	Sotamies ja paha-mies	Paholainen	Hyväntah-toinen	Auttajan vapautta-minen	Kuljettami-nen, neu-vominen, tehtävän suorittami-nen	Sotilas-sääty
	Sotamies ja paha-mies	Paholainen	Pyyteetön		Neuvomi-nen, tehtä-vän suorit-taminen	Sotilas-sääty
	Taikaome-nat	Paholainen	Kiitollinen	Portin var-tiointi	Taikakuk-karo	Sotilas-sääty
Taivaalli-nen joukko	Kukko Kulta-helttä	Pyhä Pie-tari	Pyyteetön		Jauhinki-vet, kukko	Talonpoika
	Satu mes-tarisepästä	Pyhä Pie-tari	Kiitollinen	Hevosen kengitys	Ome-napuu, taika-ra-hiin, taika matkalauk-kuun	Käsityöläi-nen

	Satu mestarisepestä	Pyhä Pietari	Petetty	Kiellon rikkominen (ansa)	Taivaspaikka	Käsityöläinen
(Epä)kuolleet	Pelkäämätön Pekka	Pääton mies	Kiitollinen	Parantaminen	Rikkaudet	Talonpoika
	Kruununmies	Kolme vainajaa	Pyyteetön		Taikahattu, 7 peninkulman saappaat, taikamiekka	Sotilasääty
	Imanti	Vainaja	Kiitollinen	Velan maksu ja hautaus siunattuun lepoon	Kulta	Porvari
	Imanti	Vainaja (kutsuttuna)	Pyyteetön	Kutsu	Kuljettaminen, neuvominen	Porvari
	Satu vaakalinnusta	Kalman väki	Pyyteetön		Tehtävässä avustaminen	Talonpoika
Pahat ylikuonnolliset (26)						
Ihmeelliset	Ostoveli	Mummot	Vastentahaton	Silmän palauttaminen	Opastaminen	Talonpoika
	Kruununmies	Mustan meren akka	Petetty	Pako maksamatta	Kuljettaminen	Sotilasääty
	Kruununmies	Valkoisen meren akka	Petetty	Valhe, pako maksamatta	Kuljettaminen	Sotilasääty
Syöjättäret	Väkevä Matti	Akka Rautahammas	Tahaton	Varkaus	Rikkaudet	Käsityöläinen
	Voipukki	Syöjätär	Vihamielinen	Vaaraan altistuminen	Kultaiset veitset, kultakello	Talonpoika
	Voipukki	Syöjättären tytär	Petetty	Ansaan houkuttelu	Pelastaminen	Talonpoika
Mytologiset	Satu räätälinkisällistä	Pohjan akka	Pelokas	Linnan rikkominen	Muodonmuutos	Talonpoika
Vetehiset	Kolme ovelaa veljestä	Vetehisen poika	Pelokas	Järven umpeen kurominen	Hopea	Talonpoika
Jättiläiset	Veli ja sisar	Jättiläinen	Tahaton	Varkaus	Puunlehvä, harmaa kivi, tinapullo	Talonpoika
Hiitolan väki	Pieni, mutta ponneva	Iso-Hiisi	Petetty	Valhe (teeskentely)	Pelastaminen	Talonpoika

	Pieni, mutta pon- teva	Iso-Hiisi	Tahaton	Varkaus	Seitsemän- peninkul- man saap- paat	Talonpoika
Paholaisen joukko	Kolme vel- jestä paho- laisten lin- nassa	Paholaisen akka	Petetty	Ansaan houkuttelu	Pelastami- nen	Talonpoika
	Kolme vel- jestä paho- laisten lin- nassa	Paholaiset	Vastentah- toinen	Arvoituk- sen ratkai- seminen	Raha	Talonpoika
	Kolme vel- jestä paho- laisten lin- nassa	Paholaiset	Vastentah- toinen	Arvoituk- sen ratkai- seminen	Raha	Talonpoika
	Kolme vel- jestä paho- laisten lin- nassa	Paholaiset	Tahaton	Varkaus	Rattaat, he- vonen	Talonpoika
	Satu vaa- kalinnusta	Iso Kehno	Tahaton	Varkaus	Noitakirja, hevonen	Talonpoika
	Lahjakas oppipoika	Paholainen	Tahaton	Varkaus	Noitakirja	Talonpoika
	Kaunis Kaisa	Kampura- jalka Iso Kiero	Vastentah- toinen	Tehtävien suorittami- nen	Hevonen	Kuninkaal- linen
	Suutari	Paholainen	Vastentah- toinen	Lakeeri- saappaiden suutarointi	Kulta	Käsityöläi- nen
	Satu mes- tarisepästä	Paholainen	Vihamieli- nen	Oma sielu 30 vuoden kuluttua	Neuvomi- nen; oppi- neisuus, kulta	Käsityöläi- nen
	Satu mes- tarisepästä	Ensimmäi- nen piru	Petetty	Ansaan houkuttelu	10 vuotta elinaikaa maan päällä	Käsityöläi- nen
	Satu mes- tarisepästä	Toinen piru	Petetty	Ansaan houkuttelu	10 vuotta elinaikaa maan päällä	Käsityöläi- nen
	Satu mes- tarisepästä	Paholainen	Petetty	Ansaan houkuttelu	Sopimuk- sesta va- pautumi- nen	Käsityöläi- nen
	Satu vaa- kalinnusta	Iso Kehno	Vihamieli- nen	Vaimolta piiloon jää- nyt eli oma poika	Tehtävän suorittami- nen, kuljet- taminen	Talonpoika
	Kuningas ja leijona	Paholainen	Vihamieli- nen	Nuorin ty- tär	Kuljettami- nen	Kuninkaal- linen

	Lahjakas oppipoika	Paholainen	Petetty	Näennäinen maksu (pako)	400 hopearahaa	Talonpoika
Ihmiset (55)						
Lapsuudenperhe	Antti Puuhaara	Metsästäjä	Pyyteetön		Elättäminen	Talonpoika
	Hiidenmylly	Rikas veli	Hyväntahainen	Hiidenmylly	Suo	Talonpoika
	Taikaomenat	Veljet	Hyväntahainen	Maakartat	Taika-miekka, taikahattu	Sotilas-sääty
Sankarin tuleva puoliso	Väkevä Matti	Kuninkaantytär	Pyyteetön		Neuvominen	Käsityöläinen
	Satu vaakalinnusta	Kuninkaantytär	Pyyteetön		Tehtävän suorittaminen, muodonmuutos	Talonpoika
	Lahjakas oppipoika	Prinsessa	Pyyteetön		Neuvominen	Talonpoika
	Kruununmies	Vaimo-kuninkaantytär	Pyyteetön		Neuvominen, tehtävän suorittaminen; taikaliina	Sotilas-sääty
	Oivalliset apulaiset	Prinsessa	Tahaton	Salakuuntelu	Tiedonanto	Kuninkaallinen
	Unennäkijä	Prinsessa	Pyyteetön		Elättäminen, neuvominen	Porvari
Muut prinsessat	Lohikäärmeen voittaja	Prinsessa	Tahaton	Kuuntelu	Tiedonanto	Talonpoika
	Taikaviulu	Prinsessat	Taian alainen	Taikaesineen asettaminen paikalleen, kysyminen	Tiedonanto	Talonpoika
	Tuhkimuksen uni	Prinsessa	Tahaton	Tarkkailu	Tiedonanto	Talonpoika
Palkitsevat kuninkaas	Kersantti ja kuninkaantytär	Kuningas	Kiitollinen	Maan pelastaminen	Ritari-merkki, jalokiviristi, ryypyt	Sotilas-sääty
	Uljas räätäli	Kuningas	Hyväntahainen	Jättiläisten tuhoaminen	Kulta	Käsityöläinen

	Tuhkimuksen uni	Keisari	Hyväntah- toinen	Prinsessan salaisuus- den selvit- täminen	Kulta	Talonpoika
	Sotamies ja pahamies	Sulttaani	Petetty	Näennäi- nen apu (valhe_tees kentely)	Palatsi	Sotilas- säätty
	Kolme veljestä paho- laisten lin- nassa	Kuningas	Kiitollinen	Veden hankkimi- nen	Raha	Talonpoika
Palkitseva poikkeus- prinssi	Tuhattai- turi	Prinssi	Kiitollinen	Auttajan saamien tehtävien suorittami- nen	Hyvä yh- teiskunnal- linen asema	Talonpoika
Palkitseva poikkeus- pasha	Sotamies ja pahamies	Pasha	Petetty	Näennäi- nen apu (valhe_tees kentely)	5 kultara- haa päi- vässä san- karin kuo- lemaan asti	Sotilas- säätty
Muut ku- ninka	Avulias susi	Kuningas	Petetty	Näennäi- nen maksu (pako)	Kultalintu	Kuninkaal- linen
	Avulias susi	Toinen ku- ningas	Petetty	Näennäi- nen maksu (pako)	Hevonen	Kuninkaal- linen
	Peukalo- nen	Kuningas	Petetty	Varkaus	Kulta	Talonpoika
	Pelkäämä- tön Pekka	Kuningas	Vastentah- toinen	Pelotto- muus	Linna	Talonpoika
	Ostoveli	Kuningas	Vastentah- toinen	Aiemmat kärsimyk- set	Kipurahat	Talonpoika
Oppimes- tarit, ren- ginpaikat	Neljä mes- taria	Mestariiva- ras	Pyyteetön		Oppinei- suus	Talonpoika
	Neljä mes- taria	Tähtientut- kija	Pyyteetön		Oppinei- suus, kau- koputki	Talonpoika
	Neljä mes- taria	Metsästäjä	Pyyteetön		Oppinei- suus, pyssy	Talonpoika
	Neljä mes- taria	Räätäli	Pyyteetön		Oppinei- suus, neula	Talonpoika
	Unennä- kijä	Kapteeni	Hyväntah- toinen	Kannen luuttuami- nen	Pelastami- nen, kuljet- taminen	Porvari
	Pelkäämä- tön Pekka	Isäntä	Vastentah- toinen	Pelotto- muus	Vuoden palkka	Talonpoika

	Pelkäämätön Pekka	Rovasti	Vastentah- toinen	Pelotto- muus	Vainajan pelivelka, vuoden palkka	Talonpoika
Kauppaa tekevät	Taikaviulu	Itara isäntä	Petetty	Varkaus	Kulta, kää- sit, hevo- nen	Talonpoika
	Taikaviulu	Ensimmäi- nen ukko	Hyväntah- toinen	Hopearaha	Taikapyssy	Talonpoika
	Taikaviulu	Toinen ukko	Hyväntah- toinen	Hopearaha	Taikasor- mus	Talonpoika
	Taikaviulu	Kolmas ukko	Hyväntah- toinen	Hopearaha	Taikaviulu	Talonpoika
	Taikasor- mus	Ukko	Hyväntah- toinen	15 penniä	Kissa	Talonpoika
	Taikasor- mus	Mies	Hyväntah- toinen	15 penniä	Koira	Talonpoika
	Kolme sa- naa	Kauppias	Hyväntah- toinen	Kolme hy- vää lointa	Kolme hy- vää sanaa	Talonpoika
	Kolme sa- naa	Kenraali	Hyväntah- toinen	Juomave- den hank- kiminen	Kulta	Talonpoika
Sattumalta kohdatut, joilta sankari pyytää apua,	Lahjakas oppipoika	Sepänsällit	Pyyteetön		Pelastami- nen	Talonpoika
	Totuus ja valhe	Hiihtäjä- ukko	Pyyteetön		Taikasuk- set; neuvo- minen	Porvari
	Suutari	Hakojen hakkaaja	Pyyteetön		Neuvomi- nen	Käsityöläi- nen
	Kuningas ja leijona	Piispa	Pyyteetön		Neuvomi- nen	Kuninkaal- linen
joilta itse ottaa avun- tai	Kolme ovelaa vel- jestä	Rikas herra	Petetty	Valhe	Raha	Talonpoika
	Kruunun mies	Uudistalon isäntä	Petetty	Varkaus	Kulta	Sotilas- säätty
	Tuhkimo	Varkaat	Tahaton	Tappo	Rikkaudet, hevoset	Talonpoika
	Totuus ja valhe	Mustat miehet	Tahaton	Salakuun- telu	Tiedonanto	Porvari
	Kolme ovelaa vel- jestä	Rosvot	Pelokas	Jumalan rangaistus	Raha	Talonpoika
joilta vain saa apua	Ennustuk- set	Käräjillä- kävijä	Tahaton	Tappo	Pelastami- nen	Talonpoika
	Lohikäär- meen voit- taja	Kievarin isäntä	Pyyteetön		Tiedonanto	Talonpoika
	Kruunun mies	Uudistalon emäntä	Petetty	Valhe (teesken- tely)	Elättämi- nen	Sotilas- säätty

	Jänispaimen	Ukko	Pyyteetön		Taikapilli	Talonpoika
	Kukko Kultahelulta	Renki	Tahaton	(sankari antaa tapahtua)	Pelastaminen	Kukko
	Hiirimorsian	Ukko	Tahaton	(sankari antaa tapahtua)	Muodonmuutos	Kuninkaallinen
	Antti Puuhaara	Teinit	Pyyteetön		Pelastaminen	Talonpoika
Suuret eläimet (22)						
Villit	Kruununmies	Valas	Pyyteetön		Kuljettaminen	Sotilas-sääty
	Väkevä Matti	Kokko	Hyväntah- toinen	Pesäpuu	Kuljettaminen	Käsityöläinen
	Elämänveden lähdeä etsimässä	Kokko	Pyyteetön		Kuljettaminen	Kuninkaallinen
	Satu vaakalinnusta	Kokon vanhin sisar	Hyväntah- toinen	Tieto veljen olinpaikasta	Kultavakka, ruoka ja juoma	Talonpoika
	Satu vaakalinnusta	Vaakalintu	Hyväntah- toinen	Terveeksi hoitaminen	Kuljettaminen, neuvominen	Talonpoika
	Veli ja sisar	Kotka	Pyyteetön		Pelastamisyritys	Talonpoika
	Veli ja sisar	Karhuemo	Pyyteetön		Maito, pentu	Talonpoika
	Kukko Kultahelulta	Karhu	Pyyteetön		Pelastaminen	Kukko
	Kolme ovelaa veljestä	Karhu	Tahaton	Suututtaminen	Tehtävän suorittaminen	Talonpoika
	Satu räätälinkisäl- listä	Leijona	Hyväntah- toinen	Ongelmanratkaisu	Kyky muuttua leijonaksi	Talonpoika
	Kuningas ja leijona	Leijona	Kiitollinen	Hengen pelastaminen	Elättäminen	Kuninkaallinen
	Veli ja sisar	Susiemo	Kiitollinen	Hengen säästäminen	Maito, pentu	Talonpoika
	Avulias susi	Susi	Pyyteetön		Kuljettaminen, neuvominen, muodonmuutos	Kuninkaallinen

	Kukko Kulta-heltilta	Susi	Pyyteetön		Pelastaminen	Kukko
	Peukaloinen	Susi	Petetty	Ansaan houkuttelu	Kuljettaminen; nahka	Talonpoika
Kesyt	Kruununmies	Harmohevonen	Pyyteetön		Tehtävän suorittaminen	Sotilassääty
	Veli ja sisar	Hevonen	Pyyteetön		Pelastamisyritys	Talonpoika
	Ostoveli	Hevonen	Pelokas	Piiskaaminen	Tehtävän suorittaminen	Talonpoika
	Kuninkaan tallirenki	Hevonen	Pyyteetön		Opastaminen, neuvominen, kuljettaminen	Talonpoika
	Veli ja sisar	Härkä	Pyyteetön		Neuvominen, pelastaminen; sarvet	Talonpoika
	Veli ja sisar	Härkä (kutsutuna)	Pyyteetön	Kutsu	Kuljettaminen	Talonpoika
	Suutari	Pukki	Taianalainen	Oman osuuden suorittaminen	Kuljettaminen	Käsityöläinen
Pienet eläimet (33)						
	Veli ja sisar	Kettu	Pyyteetön		Pelastaminen	Talonpoika
	Kolme ovelaa veljestä	Jänis	Tahaton	Säikäyttäminen	Tehtävän suorittaminen	Talonpoika
	Veli ja sisar	Suden- ja karhunpentu, (samat) kissa ja koira	Tahaton	Tarkkailu	Pelastaminen	Talonpoika
	Veli ja sisar	Suden- ja karhunpentu, kissa, koira (samat)	Pyyteetön		Pelastaminen	Talonpoika
	Lohikäärmeen voittaja	Sankarin koira	Pyyteetön		Tehtävässä avustaminen	Talonpoika
	Veli ja sisar	Koira	Pyyteetön		Opastaminen	Talonpoika

	Taikasor- mus	Koira	Pyyteetön		Sankarin antaman tehtävän suorittami- nen, neu- vominen	Talonpoika
	Satu räätä- linkisäl- listä	Koira	Hyväntah- toinen	Ongelman- ratkaisu	Kyky muuttua koiraksi	Talonpoika
	Veli ja si- sar	Kissa	Hyväntah- toinen	Auttajan valitse- minen	Neuvomi- nen, opas- taminen	Talonpoika
	Taikasor- mus	Kissa	Pyyteetön		Sankarin antaman tehtävän suorittami- nen, lisä- avun hank- kiminen	Talonpoika
	Tuhki- muksen uni	Korppi	Pelokas	Poikasten tappo	Sankarin antaman tehtävän suorittami- nen	Talonpoika
	Veli ja si- sar	Korpit	Pyyteetön		Pelastami- nen	Talonpoika
	Tuhattai- turi	Korpit	Tahaton	Salakuun- telu	Tiedonanto	Talonpoika
	Avulias susi	Korppi	Pelokas	Poikasen tappo	Pelastami- nen	Kuninkaal- linen
	Elämänve- den läh- dettä etsi- mässä	Korppi	Pyyteetön		Opastami- nen	Kuninkaal- linen
	Pahalla paha pal- kitaan, hy- vällä hyvä maksetaan	Sotka	Kiitollinen	Poikasten säästämi- nen	Tehtävän suorittami- nen	Talonpoika
	Haastele- vat kuuset	Kukko	Tahaton	Salakuun- telu	Pelastami- nen	Talonpoika
	Pahalla paha pal- kitaan, hy- vällä hyvä maksetaan	Talitiainen	Kiitollinen	Kyydin an- taminen	Neuvomi- nen	Talonpoika
	Satu räätä- linkisäl- listä	Tiainen	Hyväntah- toinen	Ongelman- ratkaisu	Kyky muuttua tiaiseksi	Talonpoika
	Tuhattai- turi	Linnut	Kiitollinen	Eväiden ja- kaminen	Lintujen kieli; opas- taminen	Talonpoika

Ostoveli	Lintu	Tahaton	Tappo	Pelastaminen	Talonpoika
Lohikäärmeen voittaja	Rotta	Tahaton	Tarkkailu	Tiedonanto	Talonpoika
Kaunis Kaisa	Hiiri (+suku)	Hyväntahainen	Auttajan pelastaminen	Tehtävän suorittaminen	Kuninkaallinen
Kaunis Kaisa	Hauki (+heimo)	Hyväntahainen	Auttajan pelastaminen	Tehtävän suorittaminen, neuvominen	Kuninkaallinen
Taikasoramus	Hauki (+veljet)	Pelokas	Tappo	Tehtävässä avustaminen	Talonpoika
Hauen sanalla	Hauki	Pelokas	Tappo	Taikasanat	Talonpoika
Kalastaja ja hänen eukkonsa	Kampela	Kiitollinen	Hengen säästäminen	Suurempi asumus, parempi asema	Talonpoika
Taikasoramus	Käärme	Kiitollinen	Hengen pelastaminen	Taikasoramus	Talonpoika
Haastelevat kuuset	Käärme	Hyväntahainen	Puusta alas auttaminen	Eläinten ja kasvien kieli; neuvominen	Talonpoika
Jänispaimen	Sammakko	Pyyteetön		Neuvominen	Talonpoika
Jänispaimen	Sittiäinen, sammakko	Pyyteetön		Pelastaminen (kilpailijan päihittäminen)	Talonpoika
Pahalla paha palokitaan, hyvällä hyvä maksetaan	Muurahainen (+lauma)	Kiitollinen	Poikasten säästäminen	Tehtävän suorittaminen	Talonpoika
Satu räätälinkisällystä	Muurahainen	Hyväntahainen	Ongelmanratkaisu	Kyky muuttua muurahaiseksi	Talonpoika